

KOROŠKI

Swžinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XIV.

Ravne na Koroškem, 25. novembra 1964

Št. 11-12

Spomin na velike dni
rast železarne
beseda naših kulturnikov
koroške domačije —
dragemu uredniku slovo

SPOMENIK NA LEŠAH, ODKRIT NA DAN BORCA 1964

Foto: prof. S. Kotnik

Morda je tisti dan tudi tebi umrl prijatelj

Avgustu Kuharju v slovo

Svoji ženi je napisal na grob v Kotljah: Rada je šla v njegov domači kraj sedaj bo tu ostala in samo malo počakala ko pride za njo na vekomaj.

Deset let nato je prišel za njo.

Zdaj so skupaj:

oče Anza (rojen 13. novembra 1866, umrl 10. januarja 1944), Tonijev mlajši sin, tesar in gostač, najemnik na Kogli, ko so Kotlje gorele, najemnik pri Prežihu, ko je Voranc začel pisati, in od leta 1911 gospodar na svojem na Prežihovi bajti, bajtljar, pa vendar eden najuglednejših in najizobraženejših Hotuljcev svojega časa, steber slovenstva pod Uršljo goro; »oče so lani 13. januarja umrli,« piše Voranc Lojznu po vojski, »meni je sicer hudo, da jih nisem več našel živih, toda z druge strani je bolje, da so umrli, ker bi dogodkov doma ne bili mogli prenesti in naposled bi jih bili gestapovci odvedli v kak lager« —

mati Marjeta (rojena 11. julija 1864, umrla 25. julija 1948), Kravperška grun-tarska hči, »varuj nam mater,« je naročal Voranc Gusteljnu iz Mauthausna, »poslušaj jih in vse si zapomni, kar bojo pripovedovali, oni so živa hotuljska kronika;« v sivem jutru 26. junija 1944 jo je, gluho strmečo vanje, gestapovska vojska vrgla iz postelje, ne očal ne Vorančeve slike ne rožnega venca ni smela vzeti s seboj, v coklah so jo gnali na Kisélo vodo in v loj-trskem vozu zavlekli na Prevalje; pri Gusteljnu na Jesenicah je prebela hudi čas in se, zmagovita, vrnila k Vorancu-Prežihu. »Mati so neverjetno zdravi, trdni in sveži,« piše Voranc Lojznu; »našel sem po petnajstih letih tako mater, kakršno sem pred tolikim časom zapustil. Željno te poljub-ljajo« —

in Voranc (rojen 10. avgusta 1893 v Kotnikovi bajti — umrl 18. februarja 1950), slavni Hotuljec, ki je Kotlje in koroške ljudi povzdignil v velike podobe človeških usod;

Lojz (rojen 18. junija 1895 na Mihéjlem, umrl 28. oktobra v New Yorku), ki je v ta grob pokopal svoje hrepenenje po domačem kraju, govornik in esejist, politik in diplomat, sorbonski doktor političnih ved (1929), cambriški doktor zgodovine (1949),

Anza (rojen 30. decembra 1904 pri Prežihu, umrl 26. junija 1944), kmet na Prežihovi bajti, pisatelj narodopisnih črtic, avtor in prireditelj »Koroške ovseti«, igre hotuljske vaške skupnosti, na domačem pragu so ga gestapovci umorili in zagreblili pod smreko: »v prosvetljenem 20. stoletju — petsto let potem, ko so tako delali Turki,« je obtožil Gustelj v Fužinarju — in Gusteljnova žena Pavla (rojena 25. januarja 1905, umrla 5. avgusta 1954) in zdaj Gustelj, najmlajši.

Imeli so se radi, Kuharji in ti bratje, s svojimi »keltskimi« obrazi eden drugemu podobni — kakor bratje.

»Ko je Voranc poležaval, mu je poslal Lojz nekaj rugzakov zdravil. Ko pa le ni kazalo več nikamor, je pristavil, da bo treba misliti vsaj na poslednje olje. Ob

taki svetli uri smo Vorancu razložili, na kaj je brat namignil. Zasmel se je — skozi sta se rada imela — in rekel, da bo on to reč že napravil, kadar bo Lojz stopil v partijo.«

Zdaj so skupaj sredi svoje soseske.

— Ne bom v grobu sam. In globoko dol v mir bom čul, ko mi bojo ob nedeljah pri

Naš Avgust Kuhar

vznožju mimo hodili. Čul bom vigredi klep-klep-klep kos, in čebele v lipi, in buč Gore ob hudi uri, in vonj jesenskih moštov — dolgo še, se mi zdi, bom koj dremal, dremal in tiho molčal, prej da bom do kraja oglušel in se stisnil v zemljo. Ali še več —?

Bil je takrat pet let star, z Lojznom sta priromala h Križu, v utah so ponujali odpustke, lovil je Lojz na roko, izpod zelenega klobučaja je, čeber, povzdigoval svoje zvesto vdane oči proseče k bratu: Lojz, kup' mi 'na trampeeto!

23. avgusta 1906. leta je prišel pri Prežihu na svet (pa ne v tisti hiši, kamor zdaj prihajajo Vorančevi častivci, v tej se je šele Voranc z ženo nastanil po osvoboditvi, Kuharji-najemniki pa so stanovali v kmečkem domu na gorici).

Piskal je na svojo otročjo trompeto po bregu dol in se lovil za mater, ko je oče z Jirsom in Bavhom vozil zadnje skrinje od Prežiha k bajti. Bil je Gustej in je Gustelj postal šele, ko je bil velik fant.

Vojska je bila, ko je bosopetil za Anzejem v šolo, Voranc je moral iti, Lojz se ji je zognil v bogoslovje, in ko se je razvedelo, da je Voranc »krezentiral«, je bilo, kakor da je Prežihova bajta napovedala vojsko avstrijskemu cesarju.

Po vojski so dali Gusteljna študirat, v Mariboru je hodil na humanistično gimnazijo, jedel je skop študentovski kruh, in da bi prej ko slej prišel do svojega, je v višji presedlal na tehniško srednjo šolo v Ljubljani.

Tista leta so prihajali k Prežihovi bajti dostikrat v mraku znani in neznani gosti »na mošt«, da jih je potem Anza ali Gustelj vodil na parno spat; mati je dejala: če so taki ti prekucuhi, kakršen je Voranc, je prav.

Junija 1929 je diplomiral na elektrotehniškem odseku; zdaj je želel naprej, na visoke šole. V Ljubljani to z diplomom tehniške srednje šole ni šlo, Lojz pa je bil še v Franciji, pri jugoslovanski ambasadi izseljeniški komisar.

Jeseni 1929 se je Gustelj poslovil od doma in se je poslej vračal le še, da se je zopet poslavljaj. Eno leto je bil v Creutzwaldu-La Croixu, drugo v Pompeyu blizu Nancyja, »inženir-stažér« in hkrati študent: v Nancyju na elektrotehničnem inštitutu, v Strassbourgu, na žurnalističnem kurzu v Parizu, šest semestrov vsega — potem je bilo treba domov služiti vojaški rok. Uspešno je dovršil šolo za rezervne oficirje in zdaj naj bi bil šel dovrševat študije na Francosko.

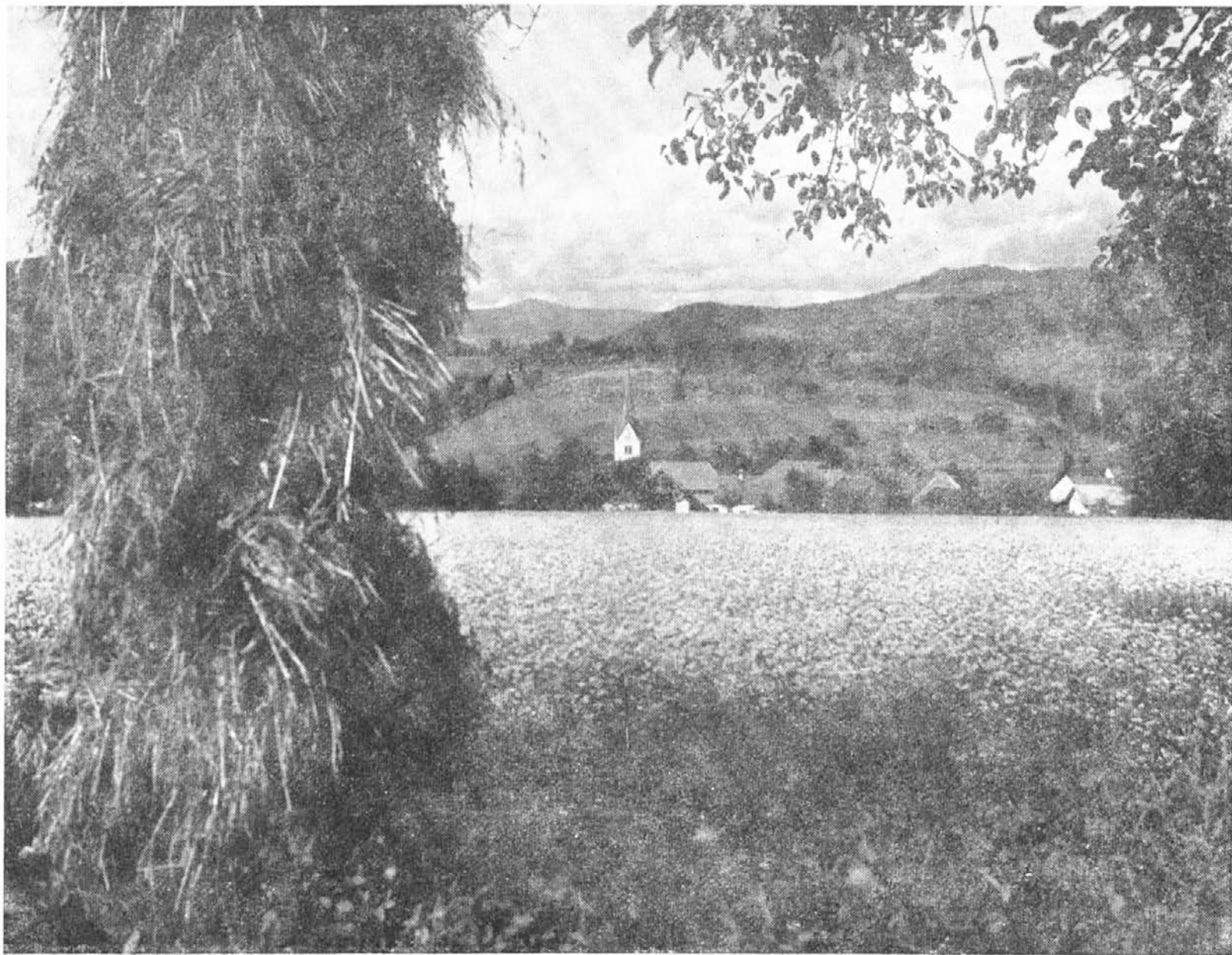
Pa ni bilo s Francijo nič in — z Rusijo nič.

Voranc je bil tedaj že ilegalec za mejo, domalega štiri leta se že nista videla, in Gustelj se je podal k njemu na Dunaj: imenitno je popisal v Fužinarju to svojo izjalovljeno pot »k boljševoikom«.

Prva njegova služba doma je bila pri Združenju elektrotehničnih obrti Slovenije v Ljubljani; bil je tajnik in urednik Elektrotehničnega vestnika.

1. oktobra 1935 pa je začel v železarni na Jesenicah in je tu ostal dobrih petnajst let.

S študijskega potovanja 1936 po Avstriji, Češkoslovaški, Poljski in Nemčiji — Kapfenberg, Siemens-Dunaj, Baťa Zlin, Witkovic, Bohumin, Katowice, Siemens Berlin, Düsseldorf, Dortmund, Gelsenkirchen, Essen — se je vrnil z bogatimi spodbudami za racionalizatorstvo, za organizacijo industrijske šole, vzpostavil je referat za delovno varnost, urejal je Tovar-niški vestnik, ki je izhajal do okupacije, 1946 je spisal brošuro Male obratne izboljšave, sodeloval je pri raznih varnostnih priročnikih, dve in pol leta je bil po osvoboditvi sekretar železarne, izdajal je list Racionalizator, zasnoval je jeseniški tehniški muzej, ustvaril in vodil je strokovno knjižnico —

Kotlje — domovina Prežihov

in z vsemi temi izkušnjami je nastopil službo v ravenski železarni o novem letu po Vorančevi smrti, 1. januarja 1951, z vso tako svojo veljavo v stroki — in z vso svojo neizpeto in neizpolnjeno ljubeznijo do domačega kraja in domačih ljudi.

Nove Ravne so s svojo gospodarsko rastjo in sporednimi kulturnimi poganjki dale tej ljubezni obilno rodovitnost. Bil je v središču velikega ustvarjanja. Postal je duša kraja, kulturni ambasador, vedel je v sebi »slutene in zakrite tegobe in lepote našega ljudstva«.

in ko bo morda že pozabljeno, da je bil nekdanj sekretar ravenske železarnice, da je bil njen duhoviti propagandist, šef njene higienske in tehnične varnostne službe, ko morda že ne bo nikogar več, ki bi povedal, kaj je storil za gimnazijo, za muzej, za študijsko knjižnico, ko bosta na polici samevali njegovi dve na Ravnah napisani, za jugoslovansko industrijo pionirski knjigi Delovna varnost (1954) in Racionalizacija (1955),

bo štirinajst letnikov Koroškega fužinarja pričalo o svojem očetu kakor trajen spomenik:

»Postati moramo mojstri dela, poleg stroke bomo objavljali vse, kar je značajno in veliko, kar je krepostno in lepo, z

naših strani bo dihala naša koroška dežela in naša domovina,« je sporočil v prvi številki ob 29. novembru 1951.

Tako je dihala: vse dogajanje in prizadevanje, uspehe in slabosti; ubiral in uglašal je skladbo vse koroške skupnosti; z njegovimi besedami je med dimniki pela dežela kakor pesem,

»v krasni naravi mora biti vse dobro, tudi ljudje,«

v brnenju strojev mu je sozvenelo človeško srce,

»kot metalurgi namreč vemo, da so za nastanek žlahtnih jekel potrebna tudi vedra — žlahtna srca,«

v zrcalu preteklosti se je gledala sedanjost:

»da bi bile srečne te naše Ravne, da bi se kadile naprej in uspevale za domovino, za nas in za novi rod. Da bi očka radostno odhajal na šiht in se zdrav vračal...«

S poredno, robato besedo si je kdaj zagrnil srce, s čudaško kretnjo se je zastrl, in ko je dosegel vrh klanca pred domom, je obstal za odih, in se je ozrl čez tovarno proti Peci, in je pogledal na Uršljo goro, vsrknil jo je vase, se sklonil v korak in se zognil cvetu v travi z zamišljenim smehljajem.

Nekje je zapisal: Od ljudi se laže posloviti, od zemlje težje; zato je kmečka zvestoba najbolj čista zvestoba.

Morda je tisti dan, 17. oktobra 1964, umrl tudi tebi dober prijatelj.

Dr. Fr. Sušnik

Gora je vztrepetala v nemi žalosti, ko so ji vrnili sina, njenega lastnega sina mrtvega. Vzdrhtela je, ko ga je rodila samorastnega in zardevala v jutranjem soncu, ko mu je odpirala neдрja, da ga poteši. Kot da je ukradla svojo ljubezen, ki je tako silna in žgoča, kot da je grešila, ker je rodila, pankrtnica, brez dovoljenja samonikli rod, tako se je s prakrivdo v prsni postavila v obrambo svojih stoterih sinov. Zaprla jih je med dve dolini in tam jih je učila služiti, moliti in trpeti.

Ko so odhajali na pot, jim je za klobuk šenturšelce pripela in jim izročila, kar je imela — ljubezen do grude domače. Tako so hodili križem po svetu prekleti in preganjani, ker so se iz ljubezni rodili in ker so ljubili.

Pa je vstal eden izmed njih in dejal, da ne bo več služil. Plevel da je raztrosil, ki je pognal in se razrasel, so šušljali, zavpil je v svet, da se je gora stresla, potem je

umrl, pa je prišel drugi, ki je bratovo besedo z življenjem plačal v materinem naročju, pa je tretji obstal, ker je v njegovih žilah tekla samorastna kri. Življenje je vrnil gori, poveljal je njen spomin, presadil ga je v svet in v srca desetisočev v Strojno in Šentanel, v Kotlje in Heleno, na Ravne in v Pariz pa v New York.

Koroški Fužinar je plod njegove ljubezni do grude in svojih. Saj ga ni nikoli pisal, on ga je govoril, on ga je vriskal in z njim se je razjokal. V ljubezni ga je rodil in ne goval ter ga poslal takega na pot kot huda-bivška Meta svojih devetero pankrtov z naročilom, da ponese svojo pankrsko čast širom po svetu, da delajo dobro in ne prizadenejo krivice, da pa je tudi ne trpijo.

Tak je sedaj njegov otrok tudi naš, naša ljubezen, naš ponos in naša čast, z njim bo Prežihov Gustl živel večno življenje v naših srcih še v stoletje.

Njegovo začeto delo smo sedaj drugi prevzeli in objublamo, da bomo storili vse, da bi upravičili to zaupanje. Vaš vzgled nam bo napotilo in naša moč. Ko boste našli svoj novi dom ob vznožju »gore« ob opojnem vonju planinskega cvetja in ob pobožni pesmi koroških olcarjev in pastirjev, Vam bomo trosili cvetje ljubezni, ki jo nosi Vaš Fužinar na grob, da boste počivali po trudoplnem delu doma med nami.

V imenu uredniškega odbora, v imenu vseh krajanov in v imenu vseh Korošcev — hvala Vam za Vašo ljubezen z željo, da mirno spite v domači koroški zemlji.

Inž. Mitja Šipek

Ko sem v soboto zvečer slišal sporočilo po radiu, sem obstal. Umril je Avgust Kuhar — šel je zadnji Prežihov. Kar ne morem verjeti. Še pred kratkim sem bil pri njem na njegovem bregu, kjer me je s svojo zvesto gospodinjo — nečakinjo vsakokrat sprejel kot domačega, zdaj mi bo ta pot zmeraj zbudila boleč spomin. Mislil sem, da mi bo še dolgo dolgo tak širok, razumevajoč in neutrudno spodbujajoč urednik, kakor mi je bil teh sedem let, kar sva se poznala, toda življenjska nit se je v hipu rezko pretrgala in ostala nam bo le zavest: tudi kot urednik je bil enkrat, zadnji original, kakršnih ne bo več. Kako je skrbel za svoj list, ga ljubil in se zanj tudi boril! Da bi bil ostal Fužinar samo tovarniško glasilo, bi nujno doživljal običajno usodo le-teh, ko številke sproti zapadajo v pozabo. Toda Kuhar ga je znal povzdigniti nad gole vsakdanje probleme nekega podjetja in mu po svoji izvirni osebnosti in prek s čutom pritegnjenih sodelavcev vtisniti enkrat, a trajen pečat. Kakor je tovarna sama po svoji zgodovini, tradiciji in kadru nujno globoko zasidrana v širnem zaledju, tako se je tudi njen list smiselno vraščal v svojo pokrajino v razsežni časovni perspektivi. Ta edino plodna zamisel ni žela vedno in povsod razumevanja in priznanja, da je urednik nekoč kar bridko izpovedal: »Jaz bi že želel, da bi se Koroškega fužinarja držala zemlja in da bi bolj po domače zvenel. Čisto taki teleprinterko umiti listi se mi res ne dopadejo. Gre pa v tem oziru vedno težje...« V zadoščenje mu je bilo, da je vsaj v svojem krogu večinoma našel podporo in odobravanje za svoje uredniško geslo »domo-

vina, koroški kraj, kvalitetno delo in kulturna rast«, kjer je »koroški kraj« bil seveda temelj.

Kakor v vseh Prežihovih je tudi v Avgustu utripala pisateljska žila, tlela ustvarjalna sila. Zdi se, da jo je iz raznih ozirov raje krotil in se razodeval le v krajših sestavkih ali celo v naslovih in podpisih, ki pa so zmeraj tehtno premišljeni, globoko zadeti in prežeti z iskrivim duhom ter šegavostjo. Vsaki stvari je rad pogledal v jedro in potem jedrnat povedal, kar je odkril. Nekoč je mimogrede omenil: »Večina ne zna niti gledati, jaz pa na žalost ne napisati.« Zadnje seveda ni bilo res, hotel je ostati neopažen in skromen, toda naša dolžnost je, da poiščemo in zberemo vse tisto, kar je v dolgih letih »drobil po naših listih«, preden se je udomil pri Fužinarju, in pravično ocenimo.

Z urednikom Avgustom Kuharjem je odšel mož z izrednim čutom in posluhom za vse pristno, domače, koroško. Drobec njegove samorastne osebnosti je ostalo v štirinajstih letnikih Koroškega fužinarja.

Prof. Stanko Kotnik

Naj se poslovimo od Tebe tudi mi, preprosti bravci »Fužinarja«. Dragi pokojnik, za nas si našel pravo besedo in besedo preprostih piscev v »Fužinarju« tudi zapisal. Bil je to velik dar nam in mnogim, ki so to v »Fužinarju« brali.

Bil si ves privržen napredku, a nisi zavrgel tistega, kar je bilo nujno za novo rast, in to je bil predvsem človek. Brez teh tako raznovrstnih likov, ki si jim omogočil, da so zaživeli v »Fužinarju« in mu dali vrednost, obenem pa tudi sami našli pravo ceno in njihovo živo delo terja svojo ceno tudi danes, ne bi bil list to, kar je bil — pravo narodno blago.

Naj bi to delo tudi bodoči uredniki nadaljevali in ne pozabili v »Fužinarju« na trdo

Beseda sodelavcem

Prerana smrt našega urednika Avgusta Kuharja je pretresla vse, ki smo ga poznali in delali z njim.

Zdaj skoraj ne mine dan, da ne bi prejeli sožalnega pisma, črtice ali pesmi njemu v spomin. Bolečina ob izgubi prijatelja, mentorja in človeka je skupna vsem. Lepa hvala. Nekaj jih objavljamo, vseh — razumite in oprostite — ne moremo.

Pa še nekaj je skupno skoraj vsem pismom — skrb za prihodnost »Koroškega fužinarja«:

— da bi izhajal še naprej,
— da bi bil vedno tako širok, pester in ljudski, kot je bil pod Kuharjem vseh 14 let.

»Koroški fužinar« bo ob mesečnem informatorju izhajal redno vsake tri mesece. Trudili se bomo, da bomo nadaljevali delo pokojnega Kuharja. Vsebina našega glasila pa ne bo odvisna samo od našega dela, temveč tudi od vas, dragi dopisniki in sodelavci. Zato — vabljeni tudi v prihodnje!

Uredništvo

delo ravnstvenih fužinarjev, mežiških knapov pa naših holcarjev in paurov, da bi bili na ta način za svoje živo delo nagrajeni, da bi jim bil tudi še danes trdo pridelan kruh slajši v zavesti, da njihovo delo pridelava več kot samo dobrine za vsak dan.

Dragi urednik! Prehitro si nas zapustil, toda živel boš dalje med nami od številke do številke našega glasila in se vedno na novo pojavljal v vseh vrstah spodbud, ki jih bomo brali.

Naj ti bo lahka domača zemlja!

Maks Merkač-Hudopisk

F. Boštjan, Vrhnjakovo na Brdinjah

PRAZNIK REPUBLIKE

29. november je rojstni praznik naše socialistične domovine. Republikli je letos enaindvajset let.

Čas neizprosno beži. Hitro se odmikamo velikim zgodovinskim dogodkom med narodnoosvobodilno vojno. Sredi najhujše vojne vihre II. svetovne vojne, ko so se naši narodi borili v težkem, krvavem boju za svobodo, so bili postavljeni temelji današnje družbene ureditve.

Preroške besede velikega Cankarja: »Narod si bo sodbo pisal sam, ne frak mu je ne bo in ne talar«, so se uresničile. Postale so živa stvarnost.

Ljudski predstavniki vseh jugoslovanskih narodov so 29. novembra 1943 v bosenskem mestu Jajcu postavili temelje naši današnji Jugoslaviji. Dokončen izgon vseh okupatorjev in republikanska federativna ureditev povojne Jugoslavije, temelječa na enakopravnosti vseh naših narodov, to je bil izraz volje takratnih poslancev ljudstva. To je bil hkrati prvi državniški akt ljudske oblasti, ki je uzakonil dejstvo, da mora biti nova Jugoslavija pravično urejena na podlagi svobode, bratstva in enakopravnosti vseh jugoslovanskih narodov. 29. november zato vsako leto praznujemo kot praznik republike, kot obletnico njenega rojstva.

Narodi Jugoslavije so drago plačali svojo resnično svobodo. Dali so svoj častni prispevek k zmagi nad temnimi silami fašizma. Velike žrtve in naporji niso bili zaman. Leta 1945 je bila Jugoslavija svobodna. Prvič smo praznik republike praznovali svobodno.

Narodnoosvobodilna vojna je bila hkrati tudi ljudska revolucija. V narodnoosvobodilnem boju so naši narodi izgnali okupatorja in obračunali s starim monarhističnim družbenim redom in njegovimi predstavniki, ki so bili večinoma hlapci okupatorjev. Besedo so dobili delovni ljudje.

Nova Jugoslavija je nastala kot Feniks iz antične legende v ognju in krvi težkega štiriletnega boja. Nastala je iz ruševin starega in preživelega družbenega reda. Njena nova ureditev temelji na socialističnih osnovah družbene lastnine, na sredstvih za proizvodnjo in široko uveljavlja delovnega človeka.

Težka in naporna so bila povojna leta. Velike napore obnove in izgradnje je spremljalo pomanjkanje. Toda z vero v lepše dni so naši narodi prehodili najtežjo pot. Socialistična republika Jugoslavija se je iz leta v leto družbeno in gospodarsko krepila. Prebrodila je težave obnove, izgradnje in pomanjkanja. Njen ugled je stalno rasel, krepila se je njena politična in gospodarska moč.

Zvesti ideji socializma smo prvi v zgodovini človeštva uresničili geslo: »Tovarne delavcem!« Delavsko in družbeno upravljanje je v naši republiki doseglo širok razmah in zajelo vsa področja. Delovni ljudje si sami krojijo svojo oblast. Sami rešujejo vse zadeve za svojo srečo in srečo svoje domovine. In prav v tem je vsa življenjska moč in sila naše socialistične republike.

Napake in neuspehi, ki so razumljiv spremljevalec vsake nove in mlade države, ne morejo zasenčiti velikih uspehov. Prav

pa je, če jih obravnavamo bolj odkrito, pogumno, pravočasno in na pravem mestu. Demokracija je eden najpomembnejših pogojev našega nadaljnjega napredka. To močno poudarja v lanskem letu sprejeta nova ustava.

Upravičeno lahko trdimo, da smo v dveh desetletjih gospodarske izgradnje v naši republiki ogromno dosegli. Ustvarjena je bila solidna gospodarska osnova, ki nam jamči, da se v naslednjem desetletju lažje in bolj posvetimo vsemu tistemu, kar je doslej zaostajalo zaradi poudarka na razvoju gospodarstva.

Čas je že in gospodarski pogoji nam omogočajo, da se v večji meri posvetimo področjem družbenih služb: šolstvu, zdravstvu, socialnemu varstvu, skratka vsemu tistemu, kar je doslej zaradi bujne gospodarske rasti moralo zaostajati. Storjeni so nekateri ukrepi v smeri našega nadaljnjega razvoj, ki želijo večjo skladnost. Le na podlagi skladnega razvoja se bo lahko naša republika v bodoče uspešno in koristno razvijala za srečo in blaginjo delovnih ljudi.

Socialistična federativna republika Jugoslavija je dežela z velikim mednarodnim

ugledom. Kot popolnoma svobodna in nevezana na Vzhod ali na Zahod se vedno in povsod zavzema za vse najosnovnejše človečanske pravice vseh narodov in držav. Narodnoosvobodilna gibanja v Afriki in Aziji imajo v zunanji politiki Jugoslavije veliko moralno podporo.

Najlepša načela svobode, bratstva in enakopravnosti vseh narodov sveta Jugoslavija dosledno zastopa v svoji zunanji politiki. Deklaraciji beograjske in kairske konference ponovno potrjujeta ta naša stališča v svetovnem merilu. Vztrajen boj za mir, spoštovanje pravice do samoodločbe, mirno sožitje vseh narodov, poravnavanje medsebojnih sporov brez uporabe sile, prizadevanja za splošno in popolno razorožitev ter bratsko sodelovanje vseh narodov in držav — to je zunanja politika nove Jugoslavije, to je iskrena želja vseh naših ljudi.

In ko letos spet praznujemo 29. november — praznik republike — se ponovno oziramo na dve desetletji prehojene poti. Polni vere v lepo in srečno bodočnost iz srca želimo svoji republiki vse najboljše pod vodstvom ljubljene maršala Tita.

Franc Fale, predsednik
obč. skupščine Ravne na Koroškem

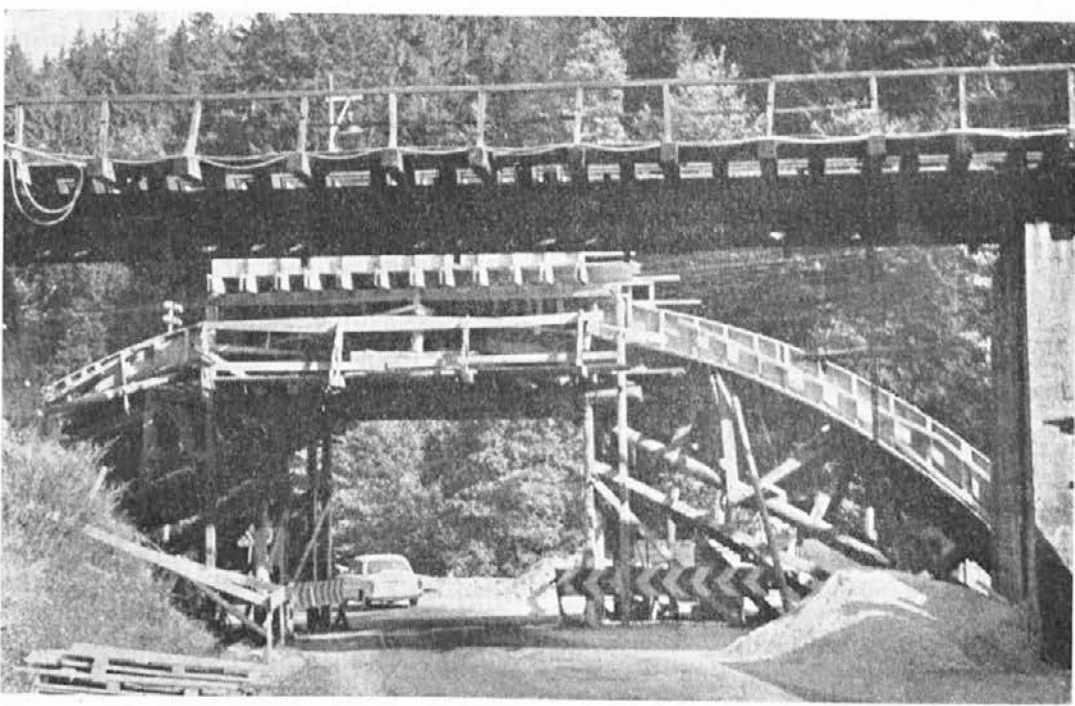
Bogdan Žolnir:

Tako skrivnostno so kovali naš čas

Mežiška dolina v jeseni 1944

Dvajset let mineva od znamenitih dogodkov v dobi naše narodnoosvobodilne borbe v Mežiški dolini. Bitka zahodno od Črne, ki je predstavljala največjo zmago vzhodnokoroškega odreda od 19. do 24. avgusta 1944, letos ni bila primerno praznovana, čeprav so jo tedaj vrednotili v toliki meri, da jo je poveljeval tudi londonski radio.

Druga polovica leta 1944 predstavlja dobo, ko se je pričela Hitlerjeva Nemčija najhitreje podirati, saj se je obroč zavezniških armad z vsakim dnem vse hitreje zoževal okoli tretjega rajha. Nemci so pričeli kopati zadnje zaščitne položaje tam na vzhodnih obronkih Štajerske, od Ormoža do Rogaške Slatine, to se pravi, da so postali tudi silno občutljivi za vsa do-

Zadnji ostanek vojne izginja. Novi železniški most pri Dobrihah

Foto: prof. S. Kotnik

Prva seja Ob. K. K. P. S.
dne 15. 9. 1944

248

Imeni udeležencev:

- 1) Splošna politična situacija
- 2) O. P.
- 3) O. F.
- 4) O mobilizaciji
- 5) Tekmovanje
- 6) Kritike in samokritike
- 7) Sklepi

Gov. 1) Tovariš Nisti povzra o politični situaciji predvsem obravnava novo stanje po vojni napovedi Bolgarstva nemškemu okupatorju ter povzra o njegovi odgovornosti in marljivosti.

Gov. 2) Na tej prvi seji Ob. K. K. P. S. se je postavil Ob. K. K. p. sedečim članom.

Sekretar: Nisti
članovi: Joško, Kostumir, Telin, Maček

Postavljena je tudi ilegalna celica z sekretarjem tov. Maček in člani tov. Joško, Metka, Eufka, Gorazd, Bob, Maks.

Nadalje so postavljene tri celice legalcev in skriv.

- 1) štiričlanska z sekretarjem tov. Joška ter člani: Smrečkov, Kozamernik, Špeha
- 2) tričlanska z sekretarjem tov. Gorazd ter člani tov. Guel, Laster
- 3) štiričlanska z sekretarjem tov. Urh ter člani tov. Pavel, Urban
- 4) Posamezni član Čiškel

Prva seja

gajanja v naših krajih, kjer niso mogli zatreti narodnoosvobodilnega gibanja, kaj šele enot slovenske IV. operativne cone.

Celotno slovensko ozemlje s številnimi prometnimi žilami je pomenilo za umikajoče se Nemce nekako odrešilno tolažbo, prostor, po katerem so se želeli v najhujšem primeru umakniti na nemška tla. Prav tako sta bili nemški fronti v severni Italiji in na Madžarskem prirodno povezani prek naše slovenske zemlje. Da bi Nemci to ugodje obdržali, so razmestili največji del svojih rezervnih enot ob komunikacijah prek celotne okupirane Slovenije. Septembra 1944 so pripeljali iz Nemčije v naše predele tudi lovski polk von Trecka. Temu nasproti pa so enote štajerskih in koroških partizanov, ki so delovale pod poveljstvom IV. operativne cone, rušile in minirale že od poletja 1944 vse železniške mostove in viadukte, zato da bi zadržale premike nemških vojaških transportov med posameznimi bojišči. Takšno je bilo namreč povelje našega vrhovnega štaba, ki je veljalo za celotno slovensko področje, za vse slovenske partizanske formacije. Tudi zgornja Savinjska dolina je bila od avgusta 1944 osvobodjena. Prisotnost vzhodnokoroškega odreda in njegova najslavnejša zmaga pri Črni avgusta 1944 kakor tudi istočasna osvoboditev Ribnice in Lovrenca na Pohorju, stalno miniranje koroške proge od Sinče vasi do Dobrij, so delale Nemcem

toliko preglavic, da so ob pomanjkanju vojaških sil pristopali le še k aretacijam naših podeželskih prebivalcev, ki so jih zatem selili v razna taborišča po podirajoči se in zbombardirani Nemčiji.

Nacistični teror in Hitlerjeva odločba, po kateri naj »noč in megla« zakrijeta v tretjem rajhu vse svojce njegovih političnih nasprotnikov, kaj šele svojce naših partizanov, ni mogla zatreti in zaustaviti našega osvobodilnega gibanja in tako si lahko razlagamo, da so se morali ljudje po teh krajih, to je v Mislinjski in Mežiški dolini, pri svojem delu za osvoboditev prikrivati do zadnjega z ilegalnimi imeni. Velikanski uspeh enot partizanske IV. operativne cone je namreč omogočil tolikšno aktivnost našega ljudstva v raznih takratnih množičnih organizacijah antifašistične fronte, da je velika škoda, ker nimamo tukaj književnika, ki bi opisal dogodke tistih dni in zadržanje upornega ljudstva z zlatimi orkami!

Ko je bila osvobodjena zgornja Savinjska dolina, sta prišla na Štajersko Franc Leskovšek-Luka kot sekretar CK KPS in Boris Kraigher kot politikomisar glavnega štaba NOV in POS. Štajerska in Koroška sta zaživelj še bolj v ognju upora in osvobodilne misli. Tik pred ustanovitvijo Okrožnega odbora OF Dravograd so po Mežiški dolini ustanovljali tudi nove okrajne odbore Osvobodilne fronte, ki bi naj s pomočjo krajevnih odborov prevzeli

naloge od dotakratnih partijskih forumov, zato objavljamo v spomin na veliko, a težko jesen 1944 nekaj dokumentov, ki jih hrani Muzej ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu kot redke listine naše slavne narodnoosvobodilne borbe.

Na prvi seji okrajnega komiteja KPS Prevalje 9. septembra 1944 so med drugimi predlagali naslednje tovariše kot člane krajevnih odborov OF:

GUŠTANJ: predsednik VISOKI, podpredsednik SEVER, tajnik TELIN;

PREVALJE: predsednik SPODNJI, podpredsednik AEROPLANKA, tajnik SLANINA;

LEŠE: predsednik KLANC, podpredsednik RUDAR, tajnik KOSTANJ;

PODKRAJ-PODGORA: predsednik LUŽAR, podpredsednik ROK, tajnik RUDI;

ŠT. DANIEL: predsednik LIVADAR, podpredsednik ANICA, tajnik KOROŠEC;

KOTLJE: predsednik PREVIDNI, podpredsednik ČEŠPLJA, tajnik MESAR.

Sklenili pa so tudi, da morajo člani-aktivisti v posameznih akcijah med seboj tekmovati.

Že 15. septembra 1944 je izšla prva številka za tekmovanje pri okrožnem odboru OF.

MEŽIŠKA DOLINA TEKMUJE

z naslednjimi članki: Narodno »tekmovanje zmage«, Komisija za tekmovanje pri Okrožnem odboru OF, Prekosimo sel, Načrt tekmovanja, Tekmujemo.

Prepisali smo dobesedno:

KOMISIJA ZA TEKMOVANJE PRI OKROŽNEM ODBORU OF

V zvezi z razpisom Izvršnega odbora OF se je pri Okrožnem odboru OF za Mežiško dolino ustanovila komisija, ki bo vodila tekmovanje:

Predsednik: Ing. Franjo Mahorčič (predsednik Okrožnega odbora OF), člani: Štefan Trbovšek-Zdravko, Franc Kastelic-Džon, Ančka Zdovc in Franc Šahtman-Žagar.

Pozivamo vse okrajne in krajevne odbore, da čimprej imenujejo tekmovalne komisije in prevzamejo del skupnih nalog!

TEKMUJEMO...

... v mobilizaciji. Politični delavci iz Guštanja so znali skupno z bataljonom dobro organizirati mobilizacijo. Preko noči so zginitili moški Švabom izpred nosa. Besni so zjutraj ugotovili, da je odšlo 96 fantov, s katerimi bo komandant Džok povečal svojo vojsko in še bolj uspešno razbijal trde švabske butice.

... v skrbi za partizane. Tovarišica Angela iz odbora SPŽZ je revna bajtarica. Vsak dan je dajala kurirjem polovico mleka, ki ga ima. Ko je zvedela za tekmovanje, je sklenila, da bo dala vse mleko. »Jaz lahko pijem črno kavo, kurirji pa imajo težko službo.«

Če kdo ve za prava imena tovarišev in tovarišic, ki so navedeni zgoraj s partizanskimi imeni, naj jih sporoči na naslov:

Muzej ljudske revolucije, Slovenj Gradec.

Vzmetarno smo preselili v nove prostore

Dve desetletji je kot podnajemnik dimila in proizvajala v prostorih mehanične delavnice. Na borih 1000 m² se je razvila vsa povojna proizvodnja listnatih in spiralnih vzmeti.

Zgodovina proizvodnje vzmeti seže nazaj tja v leto 1930, ko so v tedanji jeklarni grofa Thurna pričeli s prvo proizvodnjo vzmeti v tem podjetju in kraju sploh. Proizvodni program je bil pač prilagojen tedanjim gospodarskim potrebam. V glavnem so proizvajali vzmeti za koleslje in kočije, v manjših količinah pa spiralne in odbojne vzmeti. Zadnja predvojna leta so se že pojavljala posamezna naročila vzmeti za avtomobile. Proizvodnja se je odvijala na dokaj enostavnih proizvodnih sredstvih, količina pa je bila bore majhna, saj je komaj dosegala 5 do 6% sedanje proizvodnje.

Okupacija pa je naredila konec temu, čeprav tako skromnemu delu. Okupacijske oblasti niso proizvodnje samo ustavile, uničile so tudi vsa proizvodna sredstva, da se ja ne bi še komu porodila misel o ponovnem uvajanju tega proizvoda.

Povojno gospodarstvo pa je nujno iskalo ta nepogrešljivi artikel mehanizacije in transporta. Porajala se je prva domača proizvodnja tovornih avtomobilov, pa tudi za obstoječi vojni park je bilo treba skrbeti. Ker so izkušnje obstajale, pa tudi nekaj kadra, predvsem pa povojni ustvarjalni elan in volja do dela, smo pričeli zbirati opremo, da bi na novo pričeli proizvajati vse vrste vzmeti. Z vseh vetrov nabrane peči ter zasilno renovirane stroje, ki jih okupator ni uspel do konca uničiti, smo namestili v sedanjih prostorih mehanične delavnice in pričeli s proizvodnjo. Kako je le-ta naraščala, nam je znano, poznane pa so tudi težave, ki so obstajale pri proizvodnji v tem prenatrpanem prostoru ter ob opremi, ki je bila le zasilno prilagojena proizvodnim pogojem.

Proizvajali smo predvsem listnate vzmeti za tovorne avtomobile TAM Maribor. Najprej za vozila pionir, kasneje pa za TAM 4500 v vseh izvedbah, kakor tudi za TAM 2000. Poleg potrebe omenjenega proizvajalca avtomobilov smo v glavnem krili potrebe zahodnega dela naše države.

Čeprav na skromnem, majhnem prostoru in z ne povsem odgovarjajočo opremo, nam je z vestnim delom le uspelo proizvodnjo iz leta v leto količinsko poviševati, pa tudi izboljševati kvaliteto. Tako so nastali vsi pogoji (strokovni kader, izkušnje, pa tudi denarna sredstva), da smo lahko pristopili k projektiranju in izgradnji nove vzmetarne.

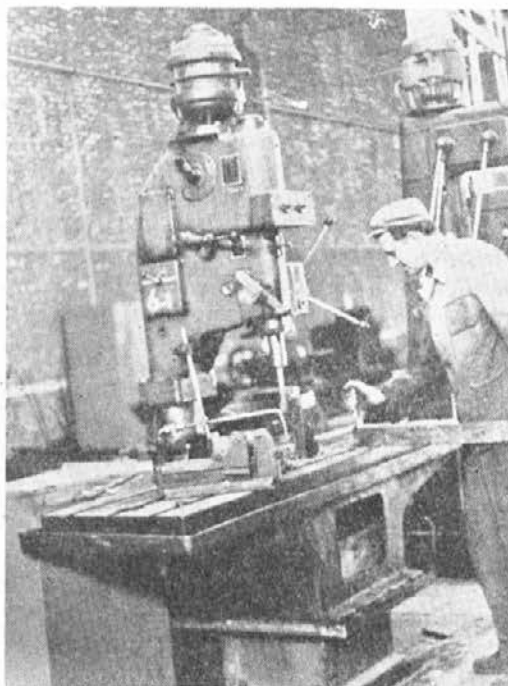
Delavnico s 3000 m² imamo zgrajeno in že na pol vseljeno. Kaj in kako pa bo v novih prostorih?

Projekt nove vzmetarne predvideva izgradnjo:

1. enote za proizvodnjo manjših individualnih naročil vzmeti ter za popravilo vzmeti;
2. dve liniji za proizvodnjo listnatih vzmeti;
3. linijo za proizvodnjo spiralnih vzmeti;
4. linijo za proizvodnjo rudarskih vrtalnih svedrov, znanih pod imenom »monoblok« (zadnja bo le začasen gost oziroma podnajemnik).

Predvidevamo, da bomo izgradnjo vzmetarne po gornji zasnovi izvršili v štirih etapah.

V prvi etapi smo preselili obstoječo opremo in peči, na katerih je potekala dosedanja redna proizvodnja. Tu nadaljujemo z delom v obsegu in po načinu, kot ju poznamo, le več prostora je na razpolago. Kalilni stroj za kaljenje palic pa je že nameščen, tako da

Povrtavanje očes v novi vzmetarni

se bo lahko vključil v kasneje zgrajeno linijo.

V drugi etapi nameravamo zgraditi moderno proizvodno linijo za proizvodnjo listnih vzmeti. Material bo tukaj potoval preko vskladiščenja do razreza, navijanja očes, vrtanja in ostale predobdelave listov skozi kontinuirno peč, kjer se bodo listi segrevali na kalilno temperaturo, do polavtomatskega kalilnega stroja ter skozi kontinuirno napustno peč, ki bo podaljšana v ohlajevalni tunel. Po tako izvršenem kaljenju oziroma napuščenju kreneta prva dva lista vsake vzmeti na ločeno pot površinskega utrjevanja, prilagoditve drugega lista k prvemu, nakar se vrnete na montažno linijo, kjer se pridružita ostalim listom, ki potujejo po montažni liniji. Montaža vzmeti se bo izvajala na tekočem traku z vsemi operacijami dokončanja posameznih listov, mazanja, sestavljanja in kompletne montaže. Za pravkar opisano proizvodno linijo imamo nekaj opreme naročene iz uvoza, del opreme nam bo dobavila jugoslovanska industrija, veliko večino pa bomo morali izdelati sami. Kalilni stroj, ki dela po principu kalilnega bobna, dobimo v naslednjem mesecu iz Zahodne Nemčije. Kontinuirno napustno peč nam bo nekako do konca leta dobavilo podjetje CER Čačak. Ogrevno kontinuirno peč za segrevanje listov za kaljenje kakor tudi vse ostale peči in mehanizacijo pa bomo morali izdelati sami. Take specialne opreme enostavno ni možno kupiti. Tovarne vse to izdelujejo same na osnovi dolgoletnih izkušenj in potreb pri proizvodnji. Ker pa vzmetarne ne želijo podpirati konkurence,

teh stvari ne posredujejo drugim niti v obliki dokumentacije niti v obliki gotove opreme. Ne preostane nam drugega, kot da se sami z lastnimi silami lotimo reševanja tega problema.

Vse peči za proizvodnjo listnatih vzmeti v pravkar opisani proizvodni liniji bodo električne z avtomatsko regulacijo, tako da bodo dani vsi pogoji za kar najkvalitetnejšo proizvodnjo. V proizvodni proces proizvodnje vzmeti pa vpeljujemo nov postopek oplemenitenja vzmeti, tako imenovano površinsko utrjevanje, v strokovnih krogih imenovano Schott-Pennig. S to napravo smo se namreč opremili do take stopnje, da imamo vse pogoje, da bodo naši proizvodi kvalitetno izenačeni s svetovno znanimi produkti, le dober material bomo morali izdelovati in tega na opisanih delovnih sredstvih strokovno obdelati.

Pravkar opisana proizvodna linija bo v glavnem izdelovala avtomobilske vzmeti za tovorne avtomobile s kapaciteto oziroma proizvodnimi možnostmi, ki bodo lahko kar dvakrat presegale dosedanje celotno proizvodnjo vzmetarne. Z uvedbo linijske proizvodnje in odgovarjajoče mehanizacije pa bo fizično delo v vzmetarni močno olajšano. Predvsem računamo, da bomo na novem kalilnem stroju, kjer se bo kaljenje vzmetnih listov izvajalo v kalilnih kletkah, oblikovali in kalili vzmetne liste s tako točnostjo, da bo velika večina ravnanja lahko in celo morala odpasti. Prav ravnanje listov pa je ena izmed najtežjih pa tudi zahtevnih delovnih operacij proizvodnje vzmeti. S smiselno mehanizacijo in ureditvijo transporta pa bomo poskušali močno zreducirati tudi ostala fizična dela.

Po izgradnji prve, pravkar opisane proizvodne linije bomo na osnovi zbranih izkušenj in doseženih uspehov pristopili k izgradnji druge proizvodne linije, ki bo po zasnovi močno enaka pravkar opisani. Obstoječi kalilni stroj bo potrebno rekonstruirati, zgraditi pa vse ostalo, od peči do montažnih trakov.

V tretji etapi, ki pa se bo časovno izvajala pred drugo, nameravamo urediti linijo za proizvodnjo spiralnih vzmeti. Za to proizvodnjo bo na razpolago posebna dolga peč za segrevanje palic za navijanje. Navijalni stroj že posedujemo, po potrebi pa bomo v ta namen še rekonstruirali in adaptirali obstoječo stružnico.

Kaljenje in napuščenje spiralnih vzmeti bomo izvajali v kontinuirnih električnih pečeh, mehanizirali pa bomo tudi vse ostale operacije kot porezovanje koncev, brušenje koncev in drugo. Po dokončani mehanski obdelavi grede spiralne vzmeti po zahtevi naročnikov na površinsko utrjevanje, nato pa v odpremo.

Na pravkar opisanih proizvodnih enotah za proizvodnjo spiralnih vzmeti nameravamo navijati in izdelovati tudi ozobljene vence. Kapaciteta naprav bo namreč v začetni fazi večja, kot je verjetnost naročil. Ker pa je delo na tako velikih topilnih napravah rentabilno le, če naprave obratujejo neprekinjeno, bomo uvedli proizvodnjo ozobljenih vencev.

Za potrebe varjenja bomo v neposredni bližini peči montirali tudi oba topovarilna stroja. Kolikor bodo kasneje potrebe spiralnih vzmeti in ozobljenih vencev prerasle kapaciteto pravkar opisane proizvodne linije, bomo proizvodnjo ozobljenih vencev

oddvojili, opisane naprave pa bodo služile samo proizvodnji spiralnih vzmeti.

Pri proizvodnji spiralnih vzmeti nastopajo v svetu revolucionarne novitete, ki spreminjajo tehnološki proces. V novejšem času na zapadu že izdelujejo stroje za avtomatsko navijanje spiralnih vzmeti v hladnem stanju do debeline žice 16 mm. Tak stroj obratuje popolnoma avtomatsko, karakteristike vzeti, to je premer in korak, pa je možno poljubno menjati praktično brez zastojev. Kapacitete takih strojev so ogromne, saj tudi pri žici debeline 16 mm dosegajo proizvodnjo 5 do 20 komadov v minuti, odvisno od dolžine vzmeti. Tak način izdelave vzmeti pa zahteva tudi specialno hladno obdelan vložni material. Ni namen, da se na tem mestu spuščamo v te podrobnosti, le poznati jih moramo in upoštevati v naših perspektivnih planih.

Posebna specialiteta pri proizvodnji spiralnih vzmeti so spiralne vzmeti za avtomobilsko industrijo. Z izgradnjo oddelka za hladno predelavo valjanega jekla bomo ustvarili vse pogoje, da bomo lahko pristopili tudi k proizvodnji teh vzmeti. Posebnost je namreč v tem, da mora biti material za avtomobilске spiralke hladno vlečen in svetlo brušen, predvsem pa točno kontroliran na homogenost in površinske napake.

Nova vzmetarna bo imela podnajemnika. Začasno razpoložljivi prostor bomo zavzeli s proizvodnjo rudarskih vrtalnih svedrov. tudi ta kvalitetni artikel je na jugoslovanskem tržišču močno iskan. V zadnjih letih pa smo tehnologijo proizvodnje močno dohnali in računamo, da bomo z naročeno inozemsko opremo ter z napravami, ki jih bomo izdelali sami doma, v celoti kos temu zahtevnemu artiklu. Toliko o proizvodnih enotah in agregatih.

Za obdelavo plemenitega jekla je potrebna vročina pa voda in olje, kar povzroča dim in neprijetno delovno okolje. Tudi s tem se bomo temeljito spopadli. Nove vzmetarne ne gradimo zato, da bi v njej samo proizvajali. Nove delavnice gradimo, da bo imel naš človek dostojen kos kruha in pri-

merne delovne in življenjske pogoje. Da bi delovne pogoje v vzmetarni kar najbolj rešili, nam industrijski biro iz Ljubljane izdeluje projekte za oddimljevanje posameznih delovnih mest kot celotne vzmetarne. Prav oddimljevanje in odstranjevanje oljnih hlapov pa je posebno zahtevno, ker tu obstaja stalna nevarnost požarov, kar nam je vse poznano iz starih delovnih pogojev. Ker za to ni na razpolago dognanih in preizkušenih rešitev, bomo pač morali vztrajno in temeljito sodelovati z imenovano projektantsko organizacijo, predvsem pa potrpežljivo vsakokrat izdelati prototip in z izpopolnjevanjem poskušati najti kar najboljšo rešitev. Z dobro voljo, predvsem pa s sodelovanjem in razumevanjem celotnega kolektiva bomo zanesljivo rešili tudi ta problem.

Vzmetarna pa bo skupno z ostalimi objekti jeklovleka in mehanske dobila tudi primerne sanitarne naprave in garderobe, tako da bo tudi ta problem kar najbolje rešen.

Se ena misel.

Z vzmetarno smo dosedaj v glavnem zadovoljevali potrebe domačega tržišča, pa še teh nismo v celoti zmogli. V novi vzmetarni bomo zgradili kar trikratne kapacitete v primerjavi s sedanjimi. Za te pa bo potrebno najti tržišče. Skratka, z vzmetmi se bomo morali vključiti v izvoz in v mednarodno menjavo blaga. To bo naša potreba, da bomo našli zaposlitev, pa tudi potreba, ki nastaja z zahtevami po deviznem samofinansiranju podjetij in s tem tudi naše železarne. Zunanje tržišče pa zahteva kvalitetno robo ob primerni ceni in kratkih dobavnih rokih. To pa so zahteve, ki nam večkrat delajo preglavice. Prav je, da se vsega tega zavedamo pri projektiranju in izgradnji, predvsem pa pri vsakodnevem proizvodnem delu, vsi in ob vsakem času.

V novo vzmetarno smo se torej vselili, dograditev, predvsem pa proizvodnja, so še pred nami.

Ivan Zupan, glavni mehanik

Ob stoletnici prve internacionale

Letos je minilo sto let, odkar se je pod vodstvom Karla Marxa ustanovila v Londonu prva mednarodna delavska organizacija — prva internacionala.

Marxovo delo je bilo težko. Moral je ohraniti in razviti osnove znanstvenega socializma ter jim utreti pot med delavce vse Evrope, ki so živeli v ponižujočih življenjskih razmerah, v dobi, ko so industrialci surovo izkoriščali svoje delavce, le-ti pa so le počasi pridobivali skrajšane delavnice, zakone o socialnem zavarovanju, pokojninah itd.

Ni pa bil kapitalist edini sovražnik delavcev. Drugi, včasih prav tako nevarni so bili sami delavci, tovariši proletarci, razcepljeni na najrazličnejše skupine, ki so si predstavljale pot do boljše prihodnosti — v socializem — vsaka po svoje, pogosto pripravljene, sprijazniti se že z drobtinicami ali pa slepo rušiti vse pred seboj.

V statutu, ki ga je Marx sestavil za prvo internacionalo, je jasno povedal, da je ekonomska podrejenost delavcev lastnikom proizvodnih sredstev, to je kapitalistom, osnova modernega suženjstva v vseh njegovih oblikah, osnova revščine, intelektualne zaostalosti in politične odvisnosti. Zato pa je tudi ekonomska osvoboditev delavskega razreda tisti veliki cilj, ki mu mora biti podrejeno vsako politično gibanje kot sredstvo za doseg tega cilja.

Na petih kongresih, ki so si sledili med leti 1866 in 1872, je prva internacionala obravnavala stališča delavcev do vojn, do narodnostnega vprašanja in združnega gibanja, razpravljala o vlogi sindikatov, o stankah, o zasebni lastnini, o ženskem vprašanju itd.

Ob najpomembnejših dogodkih tega obdobja, francosko-pruski vojni in pariški komuni, so Marx in tovariši odločno podprli komunarde in jim pomagali, po njihovem porazu pa so izdali manifest, v katerem so ostro obsodili reakcijo.

Ker tudi reakcija ni mirovala in ker delavstvo različnih držav ni bilo enotno, je haaški kongres leta 1872 sprejel sklep o potrebi organizacije samostojnih delavskih strank v posameznih državah, sedež internacionale pa je prestavil v New York, kar je dejansko pomenilo razpust.

Zasluge prve internacionale so predvsem naslednje:

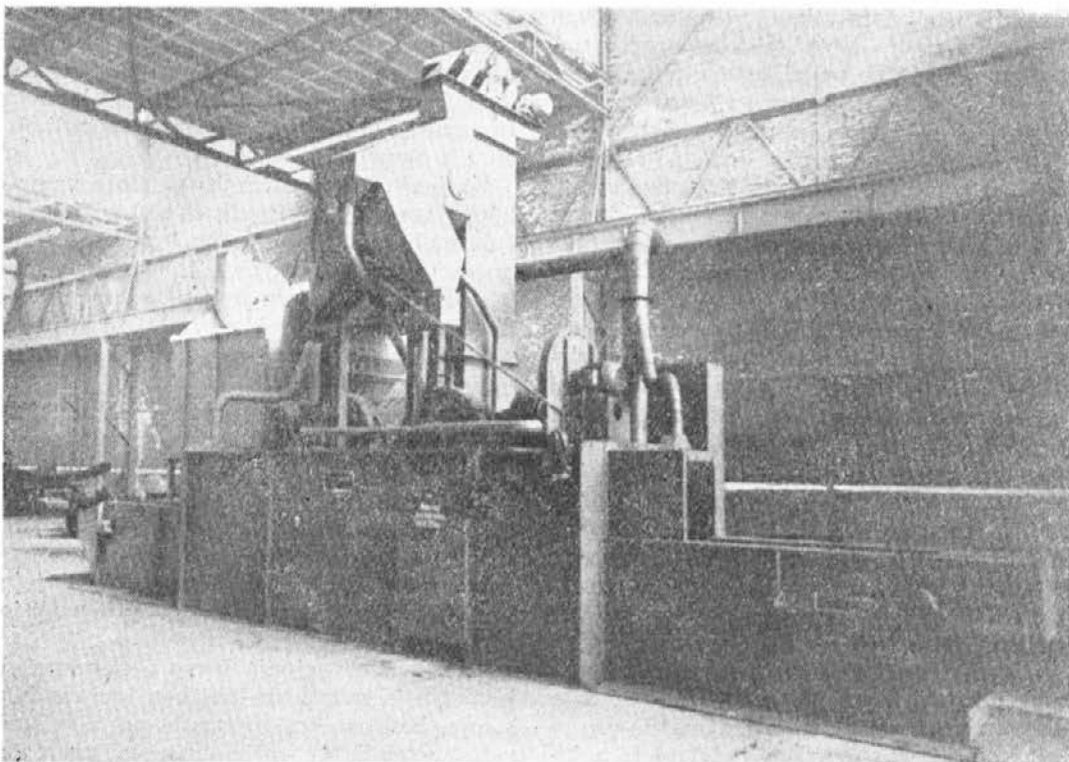
— dala je delavskim množicam načrt in pokazala način revolucionarne razredne borbe,

— dala je osnove za nastanek delavskih strank,

— dala je idejne osnove borbe za socializem.

V teh sto letih se je veliko spremenilo. V vzhodni Evropi in v velikem delu Azije vlada socialistična družbena ureditev, Afrika se otresa kolonializma. Vse bolj pa prevladuje v svetu naša, jugoslovanska razumna revolucionarnost in prepričanje, da pot v socializem ni ena sama. k. r.

Nezadovoljni so s svojim službenim nazivom newyorški smetiščarji. Leta in leta so bili »zdravstveni tehniki«, sedaj pa predlagajo naziv »inšpektorji za odvečni material«.

Stroj za površinsko utrjevanje

Inž. Janez Perman:

Analize bodo dvestokrat hitrejše

Kaj je kvantometer in kako deluje

»Čas je jeklo,« bi lahko prevedli v jezik jeklarjev znani stari pregovor. In za ta čas, torej za povečanje proizvodnje pri istih proizvodnih sredstvih, se borijo jeklarji na več načinov: z boljšimi proizvodnimi postopki, z boljšo tehnologijo in disciplino dela, z uporabo trpežnejšega ognjeodpornega materiala, z zmanjšanjem in skrajšanjem remontov, z uporabo boljšega vložka in dodatkov, s strokovnim usposabljanjem osebja itd.

Eden od važnih faktorjev za doseg gornjega cilja je tudi hitra, popolna in točna kemijska kontrola. Ta mora v roku kakih 10 minut dati točno kemijsko sliko taline, tako začetne kakor končne tik pred izpustom in seveda v vseh vmesnih fazah proizvodnega procesa. Klasična kemijska kontrola bi za tako popolno sliko potrebovala nekaj dni, moderne fizikalno-kemijske metode mokre analize pa nekaj ur. Ne eno ne drugo torej ne zmore zahtev, ki jih pred kemika postavlja sodobna proizvodnja jekla.

Osnovo za reševanje tega problema je dala šele moderna spektroskopija, in sicer spektroskopija X žarkov in optična spektroskopija. Spektroskopija X žarkov, torej rentgenskih žarkov, je mlajša in še ni popolnoma zrela za proizvodnjo, predvsem ne v jeklarstvu. Optična spektroskopija, torej spektroskopija v območju svetlobnih žarkov, pa že kakšnih 25 let uspešno rešuje gornje probleme v proizvodnji.

Na osnovi spektralne analize so konstruirani moderni analizni avtomati, ki jih imenujemo tudi kvantometre. Na svetu je trenutno okrog 1300 takšnih avtomatov, od tega približno polovica na področju jeklarstva. Nepoučeni ljudje pri vrednotenju teh naprav zelo pogosto zaidejo v dve skrajno-

sti: nekateri jih smatrajo za popolne avtomate, ki jih je treba samo kupiti, postaviti, pritisniti na gumb in že letijo iz njih gotovi rezultati, podobno kot bonboni iz avtomatov na cestah; drugi jih zopet smatrajo za strahotno kompliciran pragozd kablov, uporov in stikal, prizem, zreal in leč, vzvodov, reg in mehanizmov, ki spadajo le v laboratorije bradatih učenjakov, za praktično delo v proizvodnji pa sploh niso uporabni. Pa poizkusimo najti resnico, ki je kot običajno, nekje v sredini med obema skrajnostima.

Mislimo si, da vpnemo kot eno elektrodo kos preiskovanega jekla, kot drugo elektrodo pa elektrodo iz čistega grafita. Ako skozi presledek med obema elektrodama spustimo močno električno iskro ali lok, dobimo izvor svetlobe, v katerem svetijo sestavni deli jekla. Ako to svetlobo v spektralnem aparatu razstavimo v spekter, dobimo spektralne črte posameznih kemijskih elementov, ki se nahajajo v jeklu. Vsak element ima veliko črt, ki so zanj karakteristične in se razlikujejo med seboj po jakosti in drugih lastnostih, imajo pa vedno točno določeno lego v spektru. Čim svetlejša je določena spektralna črta, torej čim večja je njena jakost, tem večja je koncentracija elementa v jeklu, seveda pri enakih ostalih pogojih. Z merjenjem jakosti spektralne črte torej lahko ugotovimo koncentracijo tistega elementa v jeklu.

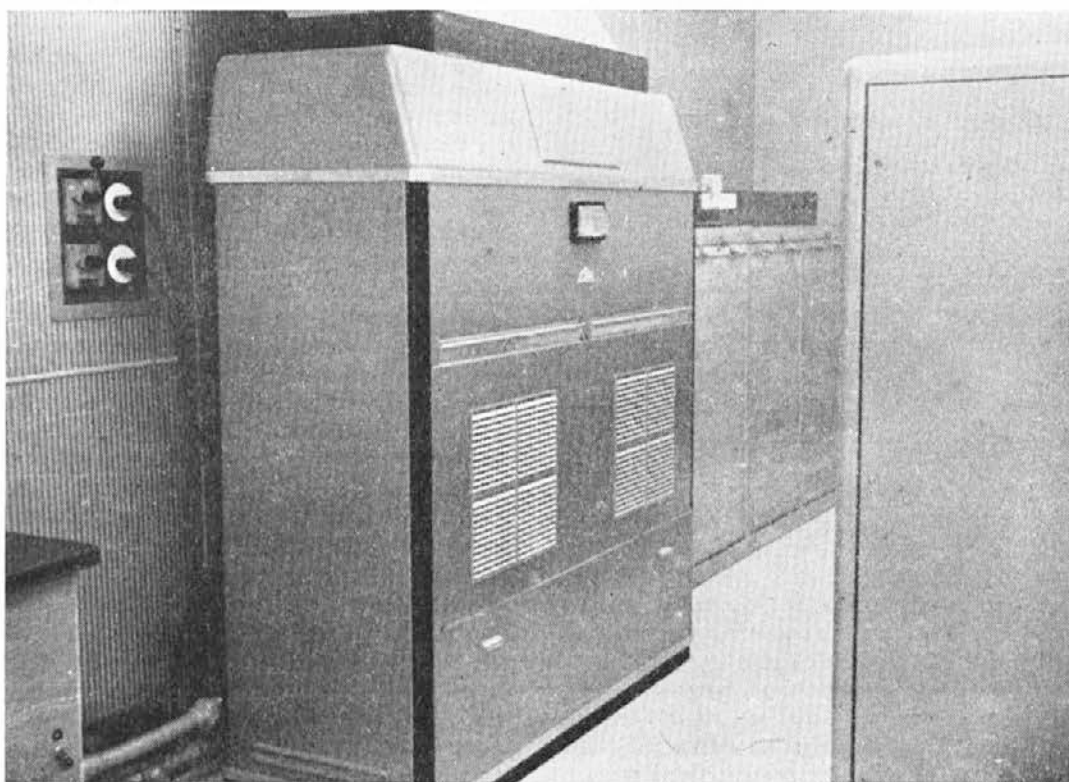
Da bi dobili čimbolj enake pogoje meritve, običajno merimo le razliko med jakostjo črte iskanega elementa in primerne črte osnovnega elementa, pri jeklu torej železa. Jakost spektralnih črt merimo tako, da jih iz celotnega spektra izločimo s pomočjo ozke rege, za katero stoji zrcalo in fotopomnoževalka. Fotopomnoževalka je posebne vrste

fotocelica, torej naprava, ki je izredno občutljiva na svetlobo in spreminja svetlobo v električni tok odgovarjajoče jakosti. Jakost tega tako imenovanega fototoka, ki je merilo za jakost svetlobe, merimo s posebnim elektronskim sistemom. S tem sistemom ne merimo fototoka direktno, ampak z njim približno 20 sekund nabijamo primeren kondenzator in nato merimo napetost na kondenzatorju. Princip je približno tak, kot če bi merili pretok vode na ta način, da bi jo določen čas spuščali v primerno posodo in to posodo nato stehali. Ta tako imenovani integracijski način merjenja je potreben zaradi nihanja jakosti spektralne črte, ki jo povzročajo neenakomernosti pri vzbujanju, torej pri prepuščanju električne iskre oz. loka.

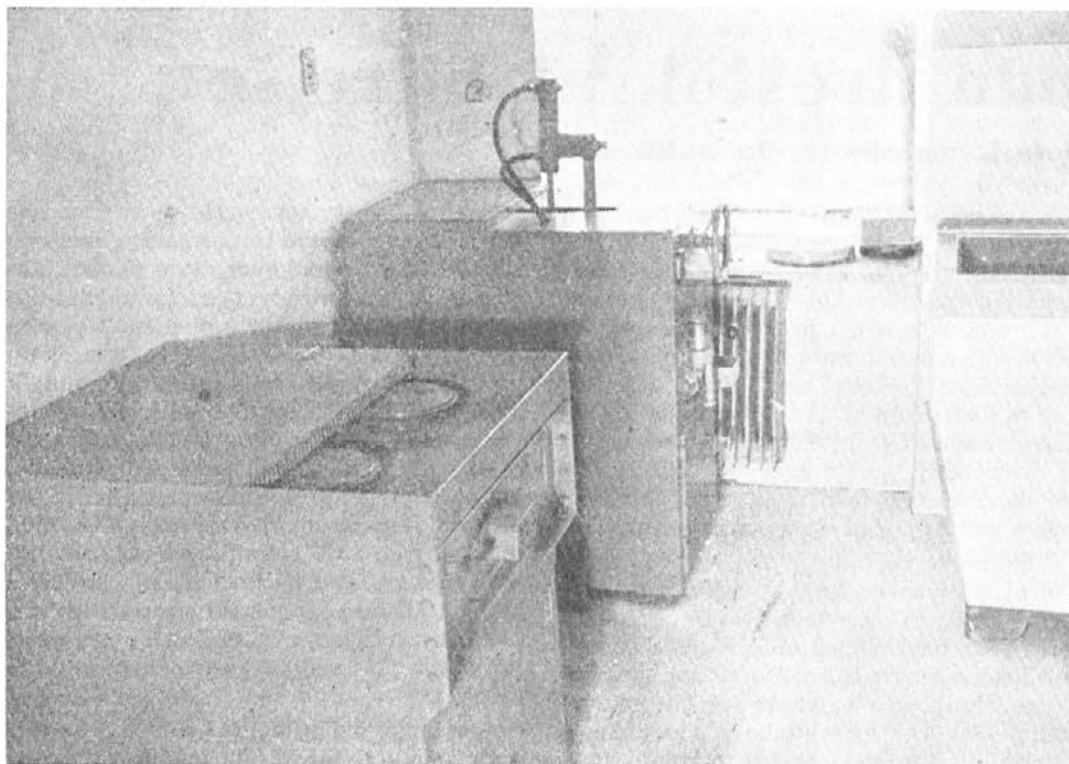
Ker lahko izdvojimo iz spektra črte večjega števila elementov in imamo več vzporednih merilnih krogov, lahko istočasno določimo večje število elementov. Obstajajo naprave, ki analizirajo tudi po 50 elementov naenkrat. Jakost spektralne črte pa žal ne zavisi samo od koncentracije danega elementa, ampak tudi od cele vrste drugih faktorjev kot pogojev vzbujanja, razdalje in lastnosti elektrod, sestave in strukture jekla, načina priprave vzorca itd. Ker spektralne črte spreminjajo svojo lego v odvisnosti od spremembe temperature, moramo meriti vedno pri točno določeni temperaturi. Elektronski merilni del pa zahteva precej točno določeno vlago. Če se izdvojene spektralne črte nahajajo v daljnem ultravijoličnem delu spektra, torej pod 200 milimikroni, moramo iz spektrometra izčrpati zrak, ker kisik in dušik tukaj absorbirata svetlobne žarke. V tem primeru se preselimo v področje vakuumske spektroskopije.

Že iz gornjega odstavka lahko sklepamo, da sestavljajo tak analizni avtomat trije glavni deli: izvor, spektrometer in konzola. Izvor je generator, ki nam lahko da različne iskre in loke pod določenimi pogoji, ki jih na generatorju lahko nastavimo. Spektrometer je spektralni aparat oziroma monohromator, običajno na mrežico, in služi za razklon svetlobe v spekter in za izdvajanje primernih spektralnih črt iz celotnega spektra s pomočjo tako imenovane izhodne rege.

Cilindrično zrcalce za izhodno rego meče svetlobo na fotopomnoževalko, ki je tudi v ohišju spektrometra. Konzola je elektronski del za merjenje jakosti fototoka. V konzoli so tudi merilni instrument in naprave za avtomatski potek analiznega procesa. Izvor in konzola sta sorazmerno malo občutljiva, in to predvsem le na vlago in prah; najobčutljivejši del je spektrometer, ki je poleg vlage in prahu izredno občutljiv na mehanske vibracije in predvsem na spremembo temperature. Že pri zelo majhnih spremembah temperature se spremeni lomni količnik zraka in se zato spektralna črta premakne iz središča izhodne rege. Na ta način ne merimo celotne jakosti črte in dobimo napačen rezultat. Zaradi tega mora biti notranjost spektrometra izredno dobro termostatisirana in zaščitena pred vplivom zunanje tempe-

Pogled na del kvantometrskega laboratorija s klimatsko napravo

Ločilni in polirni stroj za pripravo kvantometriških vzorcev

ature. Da dosežemo dovolj točno termostacijo, mora biti tudi laboratorij termostatičan.

Ako je notranjost spektrometra napolnjena z zrakom, se celotni avtomat imenuje kvantometer; če pa je notranjost spektrometra evakuirana, se avtomat imenuje kvantovak. Kvantovak je v črni metalurgiji zelo razširjen, ker se v daljnem ultravijoličnem delu spektra nahajajo zelo občutljive spektralne črte ogljika, žvepla in fosfora. Za visoko legirana jekla pa je kvantovak žal manj uporaben, ker ne zajame nekaterih važnih spektralnih črt za določevanje legiranih elementov, posebno v visokih koncentracijah. Pri visoko legiranih jeklih moramo torej žrtvovati določevanje ogljika in žvepla ter raje nabaviti kvantometer. Za ogljik in žveplo pa se v najnovjšem času dobijo avtomati, ki prav tako hitro določajo oba elementa na klasičen način. Analiza s kvantometrom pa ni omejena samo na kovinske vzorce, ampak je možno s posebnimi dodatki analizirati tudi materiale v prahu in celo raztopine. Materiale v prahu bodisi stisnemo v briket, ki ga uporabimo kot kovinski vzorec, bodisi jih pošiljamo med elektrode na tekočem traku iz tanke celuloze. Na ta način lahko analiziramo žlindre, rude in primese v ferolegurah.

Hitra kemijska kontrola s kvantometrom pa ni možna s samim kvantometrom, torej osnovno tozadevno opremo, ampak je prav tako nujno potrebna pomožna oprema, ki mora tudi brezhibno delovati. Zastoj na katerikoli pomožni napravi pomeni tudi zastoj na kvantometru. V naslednjem bi se prav na kratko seznanili z najvažnejšo pomožno opremo:

Oprema za klimatizacijo

Sem spada klimatska naprava, ki omogoča temperiranje kvantometriškega prostora na $\pm 0,5^\circ \text{C}$ in vzdrževanje vlage v kvantometriškem prostoru med 50 in 60 relativnimi odstotki. Klimatizacijski sistem mora

biti zgrajen tako, da se temperatura in vlaga enakomerno razdelita po celotnem kvantometriškem prostoru in da ne pride do nenakomernih strujanj zraka. Klimatska naprava mora izločati tudi prah iz krožečega zraka. K opremi za klimatizacijo spada tudi cela vrsta meteoroloških in drugih instrumentov za kontrolo temperature, vlažnosti in zračnega tlaka v notranji in zunanji atmosferi, za kontrolo pritiska ter temperature hladilne vode in podobno.

Oprema za stabilizacijo

Kvantometer dopušča nihanje električne napetosti in frekvence le znotraj enega procenta. Ker omrežje tega ne garantira, moramo imeti generator-stabilizator, ki nam da dovolj konstantno napetost in frekvenco. Tak stabilizator je običajno krmiljen elektronsko.

Oprema za transport vzorcev

Hitra analiza s kvantometrom ne bi imela nobenega pomena, če ne bi bilo tudi hitrega transporta vzorca iz obrata v kvantometriški laboratorij. Za tak transport služi cevna pošta, bodisi pnevmatska bodisi vakuumska, ki izredno skrajša čas transporta. V obratih in laboratorijih se uporabljajo tudi lokalne transportne naprave, ki služijo istemu namenu.

Oprema za pripravo vzorcev in elektrod

Vzorec jekla za kvantometriško analizo odlijemo v posebno kokilo in je podoben 8 cm dolgemu in povprečno 4 cm debelemu prisekanemu stožcu. Tak vzorec potem razrežemo v ločilnem stroju, obrusimo na brusilnem stroju in poliramo na polirnem stroju. Vsak od teh strojev mora omogočiti dano operacijo v 10 sekundah. Konstrukcija in kvaliteta dela teh naprav je torej izredne važnosti. Poleg omenjenih treh strojev moramo imeti tudi pripraven vrtnali stroj za pripravo ostružkov in šilček za šiljenje grafitnih protielektrod.

Oprema za izračunavanje rezultatov

Vrednosti, odčitane na kvantometru, je treba šele spremeniti v iskane kemijske koncentracije. Poleg umeritvenih diagramov in tabel potrebujemo za to še hitri električni računski stroj za štiri operacije z registrirnim trakom in različne naprave za hitro odčitavanje in kontrolo.

Oprema za zvezo

Opremo za zvezo delimo v opremo za signalizacijo in v opremo za javljanje. V signalizacijo spadajo naprave, s katerimi signaliziramo prihod vzorca, vračanje bombe po cevni pošti in zaključitev rezultata. Za javljanje pa služita dva ali več teleprinterjev, s katerimi pošiljamo zahtevek in podatke iz obrata v laboratorij ter rezultate kemijske kontrole iz laboratorija v obrat.

Oprema za določevanje ogljika in žvepla

V to opremo spadata dve kompletni napravi za določevanje ogljika in žvepla po sežigni metodi. To sta dva avtomata firme »Schoeps«, in sicer CTA5S in CTA5C. Napravi sta avtomatični in omogočata točno določitev ogljika in žvepla v istem času, kot napravi kvantometer ostalo analizo.

Oprema za fotometrično analizo

V to opremo spadata dva dobra spektralna fotometra, umerjena vsaj za najvažnejše elemente, ki jih je treba kontrolirati pri proizvodnji visoko legiranega jekla. Fotometra morata prevzeti najnujnejše analize v primeru večje okvare na kvantometru.

Oprema za vzdrževanje in kontrolo

Osnovno in pomožno opremo je treba stalno vestno kontrolirati in vzdrževati. V ta namen potrebujemo celo vrsto električnih in drugih instrumentov, zbirko najrazličnejšega orodja in zalogo rezervnih in nadomestnih delov za vse zgoraj opisane naprave.

Oprema za vskladiščenje vzorcev

Že analizirane vzorce moramo hraniti predpisan čas. V ta namen potrebujemo posebno opremljeno skladišče, ki omogoča hitro in pregledno skladiščenje že uporabljanih vzorcev, njihovo kartotečenje in tekoče izločanje. Stvar ni tako enostavna, kot izgleda na prvi pogled, kajti omogočiti je treba tako skladiščenje za okrog 40 ton vzorcev.

Za zgoraj opisano osnovno in pomožno opremo potrebujemo poseben, specializiran laboratorij. Osnova za tak laboratorij so štirje prostori: prostor za kvantometer, prostor za pripravo vzorcev, prostor za generator-stabilizator in prostor za skladiščenje vzorcev. Poleg tega so potrebni še prostori za fotometrijo, za določevanje ogljika in žvepla, prostor za namestitve vakuumskih črpalk in naprav za vakuumsko pošto in prostori za osebje. Vsi prostori imajo posebne, visoko zahtevne instalacije, ki morajo garantirati brezhibno delovanje. Najzahtevnejši je na vsak način prostor za kvantometer. Ta prostor mora biti termično in elektromagnetsko izredno dobro izoliran, mora imeti brezhibno urejeno cirkulacijo klimatiziranega zraka, mora biti zaščiten pred vlago, prahom in mehanskimi vibracijami ter odgovarjati celi vrsti specialnih

manjših zahtev. Poleg klimatizacije sta najvažnejši instalaciji v tem prostoru še ozemljitev in dotok hladilne vode. Ozemljitev mora biti ločena in mora imeti zelo nizko upornost; dotok hladilne vode nima velikih zahtev v pogledu količine, saj mora garantirati le dober kubni meter vode na uro. Toda ta voda mora biti čista, hladnejša od 12° C in imeti mora pritisk najmanj 4 atmosfere. Če pade pritisk hladilne vode pod 4 atmosfere ali če se prekine dotok vode, se ustavi klimatska naprava in kvantometer za več ur izpade, ker se poruši termično ravnotežje v spektrometru. Kvantometrski prostor mora imeti tudi instalacije za stabilizirani tok, za krmiljenje generatorja-stabilizatorja, za signalizacijo in zvezo ter instrumente za kontrolo meteoroloških pogojev. Poleg kvantometrskega prostora mora biti prostor za pripravo kvantometrskih vzorcev.

V tem prostoru so nameščeni sprejemna in oddajna postaja vakuumske pošte ter ločilni, brusilni, polirni in vrtni stroj. Prostor mora biti dobro ventiliran in čist, da ne bi uhajal prah v kvantometrski prostor. Imeti mora tudi hitro zvezo z laboratorijem za določevanje ogljika in žvepla, laboratorijem za fotometrično analizo in skladiščem vzorcev. Za omenjene stroje mora imeti primeren električni priključek in priključek na vod komprimiranega zraka. Imeti mora tudi instalacije za signalizacijo pri sprejemu in pošiljanju vzorcev. V neposredni bližini prostorov mora biti prostor za montažo generatorja-stabilizatorja. V njem mora biti prostor za montažo dveh težkih generatorjev in elektronskega krmilnega dela. Generatorski prostor mora biti zaščiten pred vlago in prahom ter mora imeti forsirano ventilacijo zaradi hlajenja generatorjev. Generatorji morajo biti amortizirani, da ne prenašajo vibracij na kvantometer. Tudi prostor za skladiščenje vzorcev mora biti v neposredni bližini priprave oziroma kvantometrskega prostora, da ne nastopijo težave s transportom že uporabljanih vzorcev in ponovnim povratkom vzorcev zaradi eventualne kontrole. V prostoru morajo biti posebne police, ki omogočajo tekoče shranjevanje in izločanje kvantometrskih vzorcev ter hitro vrnitev posameznega vzorca s pomočjo posebne kartoteke. Ostali prostori imajo iste zahteve kot običajni kemijski laboratorij.

Osebjem za kvantometrski laboratorij sploh ni in ga je treba šele priučiti. Na eni kvantometrski izmeni dela pet ljudi: po en tehnik ali laborant na kvantometru, pri izračunavanju kvantometrskih rezultatov in pri avtomatih za ogljik in žveplo; en evidentičar za kontrolo, prevzem, zvezo in signalizacijo ter en vzorčevalec za pripravo vzorcev. V primeru okvare preideta laboranta pri kvantometru v fotometrični laboratorij in morata obvladati tudi fotometrično analizo.

Vsak tehnik in laborant pri kvantometru mora poznati tudi delo evidentičarja in vzorčevalca. Ker je kvantometrski kontrola pri nas doslej nekaj povsem novega in nepoznanega, je treba osebe usposobiti na posebnih tečajih iz spektroskopije. Za redno vzdrževanje in kontrolo vseh kvantometrskih naprav sta potrebna po en rutiniran elektronik in spektroskopik na nivoju tehnika. Elektronik je zadolžen za redno vzdr-

ževanje, pregled in popravilo elektronskih in električnih delov osnovne in pomožne opreme, spektroskopik pa za redno vzdrževanje, pregled in kontrolo optičnih naprav in pogojev. Spektroskopik je poleg tega zadolžen za organizacijo in nemoten potek dela, za redno dotok potrošnega materiala in za tehnološko disciplino osebja. Elektronik in spektroskopik morata posredovati ob vsakem zastoju v sistemu kvantometrski kontrole. Popolnoma jasno pa je, da je možno postaviti, umeriti in uporabljati kvantometer samo pod vodstvom vsaj enega rutiniranega spektroskopika z višjo strokovno izobrazbo in dolgoletno prakso. V drugih državah ima vsaka izmena takega spektroskopika.

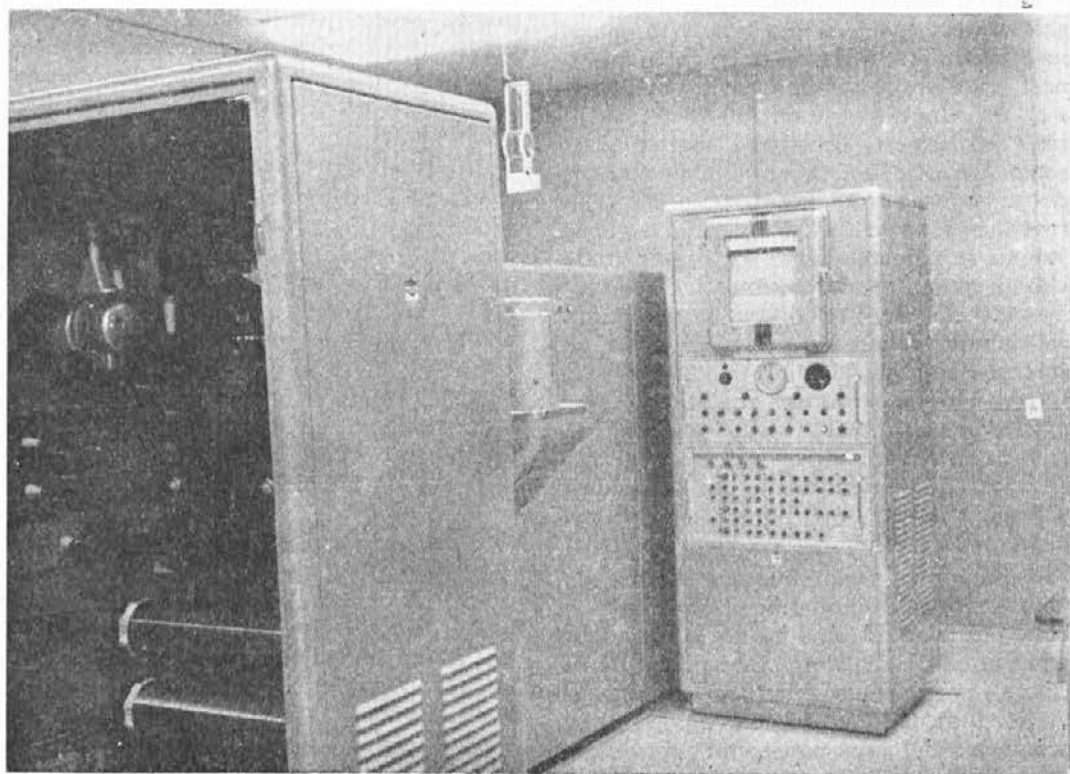
Da bi si predstavljali potek kvantometrski kontrole jekla, ga bomo skušali na kratko opisati. V topilnici odlijejo vzorec preiskovanega jekla v posebno kokilo in ga obeležijo s šaržno številko. Ta vzorec, ki tehta nekaj čez kilogram, odnesejo k postaji vakuumske pošte v topilnici in ga še vročega pošljejo v kvantometrski laboratorij. V pripravi kvantometrskih vzorcev ta vzorec ohladijo, odrežejo na ločilnem stroju kakih 20 mm debelo ploščico, ki jo potem obrusijo na brusilnem stroju in spolirajo na polirnem stroju. Transport in priprava vzorca ne smeta trajati skupno več kot dve minuti. Pripravljen vzorec morajo nato signirati in predati evidentičarju v kvantometrski prostor skozi posebno konstruirano okence. Evidentičar vpiše vzorec v poseben karton, na katerega vpiše tudi zahteve in približen sestav, ki ga je medtem že dobil po teleprinterju iz topilnice. Oboje preda potem kvantometru. Pripravljen vzorec vpnejo kot eno elektrodo na stojalo za lok in iskro pri kvantometru, pripravijo in vpnejo protielektrodo ter sprožijo postopek neposredne kvantometrski analize. Tudi ta del postopka ne sme trajati več kot dve minuti. Odčitke na konzoli vpisujejo v prej omenjeni karton in predajo na prostor za izračunavanje rezultatov. Tu izvršijo vse

potrebne računske operacije in korekture ter spremenijo dobljene vrednosti v iskane kemijske koncentracije, ki jih tudi vpišejo v karton in vrnejo evidentičarju. To je najzahtevnejši del celotnega postopka. Evidentičar prekontrolira rezultate s pomočjo kartoteke kvalitet, sproži signalizacijo za obveščanje zainteresirane peči in pošlje dobljene rezultate s teleprinterjem v topilnico. V te rezultate morajo biti vključeni tudi rezultati za ogljik in žveplo, ki jih evidentičar medtem dobi od avtomatov za določevanje ogljika in žvepla. Uporabljeni vzorec vrne evidentičar skozi prej omenjeno okence v pripravo vzorcev, kjer ostane še kaki dve uri zaradi eventualne kontrole. Po tem času transportirajo vzorcev v prostor za shranjevanje vzorcev in jih skladiščijo na prej omenjen način.

Potek kontrole, ki smo ga opisali v prejšnjem odstavku, predstavlja glavni cikel kvantometrski kontrole. Poleg tega pa obstajata še dva stranska ciklusa, in sicer cikel za določevanje ogljika in žvepla ter rezervni cikel.

Cikel za ogljik in žveplo se prične v pripravi kvantometrskih vzorcev po predaji kvantometrskega vzorca v kvantometrski prostor. Po rezanju poslanega vzorca ostane zgornji del kvantometrskega vzorca, ki ga vzorčevalec vpne v vrtni stroj in izvrta nekaj gramov ostružkov. Ostružke shrani v aluminijasto posodico, ki jo v posebni bombici pošlje po lokalni cevni pošti v laboratorij za določevanje ogljika in žvepla. Tu natehtajo ostružke v dva keramična lončka za sežig, ki ju nato vstavijo v visoko frekvenčno peč za sežig in sprožijo avtomatični proces določevanja. Avtomatično natipkane rezultate pošljejo evidentičarju v kvantometrski prostor, kjer jih pridružijo ostalim rezultatom kvantometrski analize. Ves cikel ne sme trajati več kot 5 do 8 minut, torej tako dolgo, kot traja predvidoma celokupna kvantometrski kontrola.

Rezervni cikel predstavlja pravzaprav laboratorij za fotometrično analizo. V pri-

Pogled na del kvantometrskega laboratorija. Levo izvor, v sredini del spektrometra, v ozadju konzola

meru okvare kvantometra se proces proizvodnje ne more ustaviti in ga moramo zasilno slediti z metodami fotometrične analize. Rezervni ciklus se prične tam kot ciklus za ogljik in žveplo. Razlika je le v tem, da vzorčevalec pripravi nekoliko večjo količino ostružkov in jih pošlje v laboratorij za fotometrično analizo. Tu ostružke natehtajo, raztopijo v kislinah in določijo posamezne elemente z metodami spektrofotometrične analize. Rezultate vpišejo v prej omenjene kartone, ki jih preko evidenčarja v kvantometričnem prostoru vrnejo v glavni ciklus. Na fotometriji delajo kar laboranti iz kvantometričnega prostora, da ni potrebna posebna rezerva. Stalno osebje fotometričnega laboratorija pa je zadolženo, da so vedno pripravljene vse raztopine, kemikalije, steklovina, navodila in tabele. Rezervni ciklus spada torej med mokre metode kemijske analize in traja znatno dlje kot kvantometriška kontrola. Zaradi hitrosti moramo v takem primeru omejiti kontrolo samo na najnujnejše elemente in obvestiti topilnico o prehodu na rezervni ciklus, da ne pride do nesporazumov.

Za časa rezervnega ciklusa pa lahko spektroskopik in elektronik oziroma ljudje, ki so zadolženi za vzdrževanje, popravijo ali ponovno usposobijo glavni ciklus. Rezervni ciklus traja za en vzorec najmanj 30 minut.

Za zaključek pogledjmo še, kaj se da doseči s kvantometriško kontrolo pri pravilni umeritvi in vzdrževanju vseh naprav in pri dovolj uvežbanem osebju. Točnost rezultatov kvantometriške analize je znatno boljša od dosedanjih rezultatov mokre obratne kemijske kontrole. Pri nizkih koncentracijah je točnost celo znatno boljša od analitične točnosti, ki se sedaj zahteva od končne analize, torej za podatke v atestih. Pri višjih koncentracijah je točnost povprečno enaka analitični točnosti. Točnost sama je torej za obrat popolnoma zadostna in celo predstavlja določen napredek v primeri z mokrimi metodami.

Ena od osnovnih prednosti kvantometriške kontrole pa je njena brzina. Z ozirom na število določevanih elementov in legirana jekla traja kvantometriška analiza od 4 do 12 minut, kar je od 200—300-krat hitreje od navadne kemijske analize. Že s samo hitrostjo določevanja je možno pridobiti na času izdelave šarže do 20%, kar seveda močno zavisi od uporabljenega postopka za izdelavo šarže ter njenih materialnih in energetskih možnosti. Tu je torej možnost, ne sicer za ekvivalentno, vendar za občutno povečanje proizvodnje pri nespremenjenih proizvodnih pogojih. Izredna hitrost nam omogoča tudi znaten prihranek pri ferolegurah. Zaradi hitre končne kontrole pred izlivom lahko riskiramo legiranje na spodnjo dopustno mejo, kar nam (zlasti pri visoko legiranih jeklih) omogoča prihraniti do 5% ferolegur.

Ker nam da kvantometriška analiza popolno kemijsko sliko taline ob vsakem času, bolje poznamo ne samo talino, ki jo obdelujemo, ampak tudi celoten tehnološki proces. Oboje nam pomaga zmanjšati analitični izmeček tudi do 70% dosedanjega. Tudi to prispeva k delnemu povečanju proizvodnje pri nespremenjenih proizvodnih pogojih. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da lahko uporabljamo z veliko manjšim rizikom

slabši vložek. Če k temu prištejemo še dejstvo, da se zmanjšajo lastni materialni stroški za analizo na eno petino v primeri s stroški, ki bi jih za to potrebovala klasična kontrola, je očitno, kako velik ekonomski pomen ima kvantometriška kontrola.

Ako bomo pri nas uspeli le za nekaj procentov povečati proizvodnjo in prihraniti vsaj nekaj procentov ferolegur, bodo v

enem letu amortizirani vsi stroški, ki smo jih imeli z nabavo kvantometriške opreme, adaptacijo laboratorijev in umeritvijo kvantometra. Vendar pa pri vsem tem ne smemo pozabiti, da je vsej tej množici naprav treba vdihniti življenje, kar je dolgotrajen, visoko zahteven in truda poln posel. O tem pa bi morda povedali kaj več prihodnjč.

Rast naše valjarne

Valjarna v železarni Ravne je bila ustanovljena kot duo leta 1880, kot prvi trio pa leta 1922. Lahka proga je bila postavljena leta 1926. Pogon je bil skupen za predprogo, srednjo progo in lahko progo. Ta sistem pogona ni dopuščal obratovanja na vseh progah hkrati, ampak samo na eni progii. Proizvodnja je bila majhna. Valjali so predvsem navadna jekla in baker. Valjarniška posadka je delala tudi v kovačnici, kadar ni bilo naročil za valjarno. Takšne razmere so vladale zaradi tega, ker je bila v predvojni Jugoslaviji neznamna predelovalna industrija in še ta v rokah tujcev, ki so v glavnem kupovali valjane profile v inozemstvu.

Po osvoboditvi in še posebno v prvi petletki je postala perspektiva valjarne na Ravnah ugodnejša. Potreba po valjanih proizvodih je vedno bolj naraščala in hkrati tudi proizvodnja. Proizvodnja v valjarni je potekala:

v letu 1947	5800 ton
v letu 1949	7600 ton
v letu 1958	10400 ton
v letu 1960	16300 ton
v letu 1963	17500 ton

V letu 1957 je bila izvedena rekonstrukcija v valjarni, in sicer je bil postavljen nov električni pogon za srednjo in predprogo, tako da je imela lahka proga svoj pogon. Postavljene so bile ogrevne peči, prestavljene škarje za vroče rezanje gredic. Ta rekonstrukcija je dala kmalu znaten porast proizvodnje, ki se odraža že v letu 1958.

S postavitvijo 1,5-tonske obločne peči je železarna Ravne dobila pogoje in nalog za proizvodnjo legiranih konstrukcijskih, orodnih in brzoreznih jekel. S tem je bil nakazan razvoj valjarne v valjarno plemenitih jekel. Ker je proizvodnja plemenitih jekel zahtevnejša, potrebuje več ogrevnih kapacitet, ki so bile zgrajene v letih 1958 do 1960. Vse to je omogočilo postopno rast proizvodnje. Tako smo v letu 1963 dosegli proizvodnjo za ca. 18.000 ton valjanih proizvodov. Od leta 1949 pa vse do leta 1960 se je že predvidevalo, da obstoječe kapacitete ne bodo zadostovale niti po količini niti po kvaliteti potrebam razvijajoče se predelovalne, strojne, predvsem pa avtomobilске industrije, ki zahteva vedno več kvalitetnejše valjane robe, da bi pocenili lastno proizvodnjo. Kvaliteta pa je predvsem odvisna od stopnje predelave.

Po navadi se zahteva za navadna jekla stopnja predelave 4-krat, kar pomeni, da se mora začetni presek ingota zmanjšati za 4-krat. Takšna stopnja predelave zado-

stuje za navadna in nelegirana jekla. Za legirana in orodna jekla pa je potrebna tudi 20-kratna predelava, da dobimo res dobro valjano jeklo, ki se da s pridom uporabiti.

V stari valjarni je mogoče valjati ingote s presekom 180 × 180 mm, kar je največji presek. To pa je seveda narekovalo, da moramo preiti na težje ingote z večjim presekom. Istočasno je bila kapaciteta prog močno izkoriščena in ni bilo večjih možnosti, da bi se te povečale, ne da bi se kvaliteta poslabšala.

Že v letu 1949 so bili napravljeni prvi idejni projekti nove valjarne. Dokončen projekt je bil izdelan v letu 1959, in v začetku leta 1960 je bil projekt odobren od sekretariata za industrijo pri Izvršnem svetu FLRJ.

Finančne možnosti v letih 1960 do 1963 niso dopuščale, da bi pričeli in izvršili izgradnjo vseh objektov valjarne hkrati. Zato se je uprava podjetja odločila za izgradnjo po posameznih fazah in narejen je bil plan, ki odgovarja finančnim zmogljivostim podjetja, kakor tudi kapacitetam gradbenih podjetij in ostalim, ki bi sodelovali pri izgradnji. Postavljen je bil naslednji vrstni red:

1. zgradba valjarne,
2. postavitvev srednje proge,
3. postavitvev lahke proge,
4. postavitvev bločne proge.

Ta vrstni red so narekovali tehnološki in ekonomski razlogi. S postavitvijo srednje proge in dveh koračnih peči za termično obdelavo in adjustažo je bila zgrajena zaključena celota, sposobna proizvajati valjano robo direktno iz ingota. S tem smo začeli izkoriščati kapacitete in istočasno vračanje finančnih sredstev naloženih investicij. Prav tako je omogočeno priučevanje ljudi na valjarniških agregatih ob istočasni uporabi garancijskega roka za morebitne napake pri mehanskih in električnih agregatih, ki jih mora dobavitelj v garancijskem roku popraviti oziroma nadomestiti z novimi. Poleg tega je omogočila srednja proga valjanje ingotov teže 400 kg preseka 255 × 255 mm.

S tem so bili dani pogoji za izboljšanje kvalitete. Zgrajena srednja proga je v končni fazi namenjena za valjanje gotovih profilov in gredic maksimalnega preseka 140 × 140 mm, katere bo dobavljala bločna proga. Bločna proga bo zgrajena v letih 1966 do 1967, kjer bomo valjali ingote teže 2000, 1500 in 1000 kilogramov na gredice za srednjo progo. Do takrat bomo pač morali valjati ingote teže ca. 400 kg na prvem orodju srednje proge.

Pred nabavo srednje proge smo imeli ponudbe skoro vseh vodečih evropskih proizvajalcev valjarniške opreme. Odločili smo se za nabavo srednje proge na Švedskem, kjer so skoraj vse valjarne istega sistema, kot je naša. Razen na Švedskem so se takšne valjarne uveljavile tudi v drugih železarnah, in sicer največ v Franciji, pa v Angliji, Italiji, Indiji, na Japonskem, Nizozemskem, v Poljski in Švici.

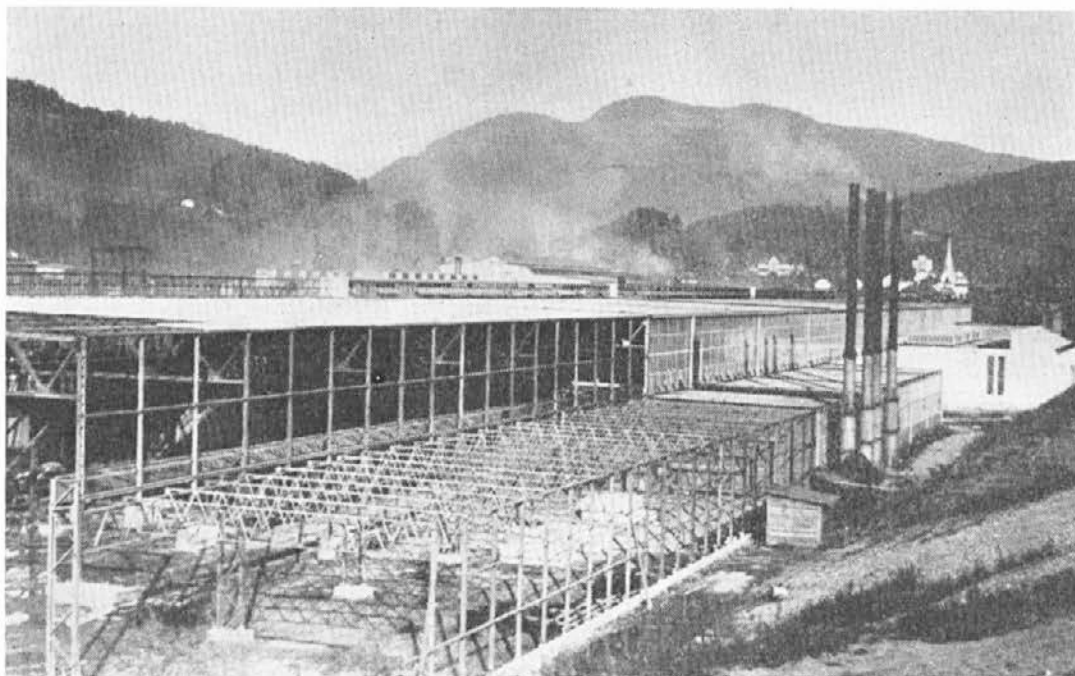
Švedski sistem odgovarja predvsem za valjarne, kjer imajo mnogo kvalitet, širok dimenzijski program ter majhne količine po posameznih dimenzijah in kvalitetah. Omogoča hitro menjavo programa, urejanje pritiskov med posameznimi vtiki na istem ogrodju, regulacijo hitrosti valjanja in valjanje v ozkih tolerancah. Vsi ti pogoji so nujno potrebni pri valjanju širokega asortimenta visoko legiranih jekel. Teh pogojev na stari progi ni, ter smo zaradi tega zaostajali v kvaliteti proti drugim železarnam doma in v svetu.

Valjanje točnih dimenzij v stari valjarni, kjer imamo ležaje iz bronce, ni možno, kar pa gre v valjarni, kjer so valjni ležaji, brez težav. Proizvodov stare valjarne že danes ne moremo prodajati zahtevnejšim domačim in inozemskim kupcem zaradi neenakomernosti mer in toleranc. Hkrati s srednjo progo sta postavljeni dve koračni peči in sicer za ogrevanje gredic v končni fazi. V situaciji, ko moramo valjati tudi ingote, so nastopile težave. Zaradi izcejevanja lunkerita iz glav ingotov narašča dno in s tem onemogoča enakomerno premikanje ingotov v peči. Z majhnimi spremembami smo peč predelali začasno v potisno peč. Koračne peči imajo veliko prednost, ker ogrevamo gredice s treh strani, delno pa tudi četrto stran, kar ugodno vpliva na enakomerno pregretje in istočasno skrajša čas ogrevanja. Poleg tega je možno kompletno peč brez težav izprazniti. Pri potisni peči vseh teh prednosti ni, predvsem ogrevanje je samo enostransko.

V drugi fazi je v isti hali predvidena postavitev lahke proge. Izgradnja temeljev je v teku, montaža mehanske elektro opreme pa predvidevamo v mesecu juniju 1961.

Lahka proga tvori s srednjo progo celoto, kjer je možno valjati direktno iz srednje proge v lahko progo oziroma iz gredice preseka 75×75 mm izvaljati v eni vročini v ϕ 8 mm.

Proces valjanja je s pomočjo krožnih vodil popolnoma avtomatiziran za okrogle profile, pri specialnih profilih pa deloma

Nova valjarna se širi na vzhod in zahod

Foto: prof. S. Kotnik

ročeno. Hitrost valjanja je do 13 m/sek, kar je skoro 4-krat hitreje kot pri stari lahki progi. Menjava ogrodij in sestavljanje teh je kot pri srednji progi, ležaji so valjni, možnost valjanja v zelo ozkih tolerancah.

Z dokončanjem lahke proge in hkrati adjustaže bomo v stanju zadostiti najzahtevnejšim potrebam naših in inozemskih odjemalcev. V tretji fazi je predvidena izgradnja bločne proge. Postavljena bo v podaljšku srednje proge in sicer v smeri

vzhod. V tej hali bodo poleg valjčnega ogrodnja ϕ 750 \times 1800 mm delovne površine še valjčnice za transport ingotov in gredic in globinske peči za ogrevanje ingotov.

Proga je že kupljena v Češkoslovaški. S tem bo zaključena predvidena izgradnja valjarne in vsklajena predelava surovega jekla z istočasno povečano jeklarno.

Inž. Božo Cimerman

ZDRAVO, KOLEGA AVTOMAT

Vsak dan čujemo o avtomatizaciji, kamorkoli se obrnemo, povsod avtomatizacija. Naša valjarna je polna avtomatike, kovaška stiskalnica deluje avtomatsko, televizorji avtomatsko regulirajo svetlost slike, vrata se avtomatsko odpirajo, ko se jim približate, cene avtomatsko rastejo, pa pri tem niti ne mignete s prstom. Avtomatizacija je kriva, da postajamo nekulturni ali vsaj kulturno leni. Študentje trdijo, da cveki kar avtomatsko padajo, skratka vsega dobrega in slabega je kriva avtomatizacija. Če je že tako, zakaj pa ne bi še kontrolo materiala avtomatizirali.

Kaj pa sploh pomeni »avtomatizacija«? Ta reč nima nič skupnega z avtomobili, ki pa so sestavni del modernega avtomatiziranega življenja. Skupen je tudi koren grške besede »autos«, ki pomeni »samostojen«, »sam od sebe«, torej avtomobil sam od sebe teče, avtomatizacija pa omogoča nekemu sistemu, da se giblje in odvija sam od sebe, brez sodelovanja človeka. Avtomatsko delujoče naprave morejo biti zelo zamotane, so pa vedno izraz lenobe, izraz odpora proti suženjstvu. Avtomatske naprave so dejansko akumulatorji človeškega znanja, v njih je vložena vsa neskončna volja in moč ustvarjalnosti človeškega razuma, ta kapital pa se polagoma obrestuje, ko naprava opravlja podrejena, suženjska dela. Avtomat venomer ponavlja že opravljeno delo, opravlja vedno iste gibe, ne misli in slepo

uboga, dokler se ne pokvari. Zato je popolnoma zmotna misel, da more avtomatizacija človeštvu prinesiti blaginjo in nadomestiti človeka. Ne, avtomat le prevzame ona dela, ki človeka niso vredna, taka, pri katerih ni potrebno nič misliti. Vsak človek pa, tudi če izgleda še tako »zaáman«, nekaj misli, sam ustvarja. Kdor pa misli, se tudi moti — to je znano od pradavnih časov. Že rimski izrek pravi »motiti se je človeško«. Zato pa se avtomat ne more zmotiti, ker ne misli, lahko se samo pokvari, zmotil pa se je konstrukter.

Če osvojimo misel, potem lahko razmišljamo naprej, kaj nam avtomatizacija v kontroli materiala lahko prinese in kje ima smisel kontrolo avtomatizirati. Predvsem moramo vedeti, da avtomat brez človeške glave ne more prav ničesar koristnega opraviti. Avtomat more le mnogo hitreje opraviti neko točno dognano delovno akcijo, more pri tem uporabiti mnogo večjo moč kot pa človek in se pri tem delu mnogo manj utruje.

Ker je avtomat tedaj tak revček — skratka popolen idiot — ga moremo uporabiti le tam, kjer je delo težaško in kjer je dela mnogo, torej v kontroli serije enakih izdelkov.

V naši železarni najdemo mnogo takih izdelkov, ki grede v tisoče in desetisoče, pa tudi takih, ki so zelo težki in odročni za premikanje.

UBOGI MEHIŠKI ŽENIN

V Mehiki moški takoj po zaroki prinaša vse, kar potrebuje ali pa kar bi utegnili potrebovati družina bodoče žene. Njegova dolžnost je tudi, da s svojimi sredstvi opremi njun novi dom, da kupi pohištvo in še obleke nevesti — tri obleke iz lanenega blaga, tri volnene in poročno. Prav tako mora plačati tudi vse poročne stroške — cerkev in kosilo, kamor je treba povabiti celo vas. »Čeprav so te navade naravnost strahotne, se, kdo ve zakaj, moški še kar naprej ženijo,« dodaja neki zagrizeni samec.

Težakih avtomatov imamo v železarni celo vrsto, vsak žerjav je tak avtomat, ki dviga težke tovore, zelo vroča bremena. Kar spomnimo se na 50 ton težko livno ponovco, ki nosi raztaljeno jeklo. Žerjav jo z lahkoto prenaša sem in tja, gor in dol, toda le dokler je žerjavovodja na njem. Lahko bi ga tudi dalje avtomatizirali. Mogli bi mu predpisati celodnevni program na magnetni trak, ki se odvija z vnaprej določeno hitrostjo in preko kompliciranih elektronskih elementov komandira gibanje žerjavnega mačka. Ta postopek pa deluje le tedaj, če je delovni program do pike točno določen. Zamislimo si, da bi livnemu žerjavu predpisali postopno odlivanje raztaljenega jekla v kalupe. Žerjav zvesto nagiba ponovco v točno določenih časovnih obdobjih, sedaj pa naenkrat zmanjka kalupov. Žerjav enostavno po vojaški pruski disciplini odlije žareče jeklo kamorkoli. To bi bila katastrofa. K avtomatizaciji spada, kot vidimo, tudi železna disciplina, brez nje avtomatizacija več škodi, kot pa koristi. Žal ravno ne slovimo po tej čednosti, zato lahko verjamemo, da nam bo avtomatizacija delala še nekaj časa preglavice. Tako hudo pa že spet ni, svojo malomarnost moremo delno tudi avtomatizirati, se pravi, opravičila moremo avtomatizirati. Vzemimo zopet prejšnji primer! Žerjav odliva jeklo v kalupe, ki so nastavljeni pod ponovco. Z razmeroma enostavnimi sredstvi moremo doseči, da se žerjav prepriča, ali je kalup pravilno in zares postavljen pod ponovco. KAKO? Takole na primer:

Na kalup postavimo majhno zrcalce in nanj usmerimo ozek pramen svetlobe. Zrcalo odbija svetlobo v fotocelico, ki je nameščena na žerjavu. Ko se žerjav giblje od kalupa do kalupa, prestreže svetlobni žarek, ki se odbija od zrcala na kalupu. V tem trenutku električni signal iz osvetljene fotocelice da zapoved nagibnemu mehanizmu. Žerjav se ustavi, maček spusti ponovco in mehanizem jo prične nagibati.

Ako kalup ni na mestu, ali je postavljen premaknjeno, fotocelica ne da zapovedi in mehanizem ne prične delovati, pač pa more sprožiti alarmno napravo. Na ta način smo se sicer zavarovali pred eventualno katastrofo, nismo pa ničesar pridobili, saj se avtomat ustavi in napako moramo odstraniti, malomarnost moramo popraviti, če ne prej, pa pozneje. Ta primer morebiti ni nikjer v praksi uresničen, je pa izvedljiv. Tudi ni potrebno, da je izvedba prav taka. Kakršnakoli bi že bila, vsaka terja skrajno mero reda in discipline.

Druge vrste avtomati pa ne opravljajo težaškega dela, pač pa delajo zamotane delovne operacije z izredno hitrostjo in natančnostjo. Vzemimo za primer kvantometer, na katerega tako težko čakamo, in ki bo, upamo, z novim letom le pokazal svoje sposobnosti oziroma še bolj sposobnosti njegovih upravljavcev.

Za kemične analize desetih ali petnajstih elementov v jeklu bi porabili npr. 5 kvalificiranih ljudi in tri dni časa. Avtomat obljublja, da jo bo opravil sam v pičlih desetih minutah. Pred leti smo že pisali o tem čudežu moderne tehnike in smo ga imenovali »elektronski možgani«, danes pa pravimo, da je popoln tepec. Možganov je v njem le toliko, kolikor jih imajo njegovi upravljavci in vzdrževalci, torej vso odgovornost za

njegovo delo nosijo ljudje, pa tudi ves uspeh njegovega dela je uspeh njegovih gospodarjev. Odgovori pa ta avtomat tako, kot smo ga vprašali, kako smo pripravili vprašanje, vzorec, zato si njegovi gospodarji toliko prizadevajo, da bi čim bolj zastavili vprašanja. Priprava vzorcev je ena izmed najvažnejših nalog pri uporabi kvantometra. Ta posel je dolgotrajen in zamuden, zato se ne smemo čuditi in ne biti nestrpni, ako priprava na industrijsko uporabo avtomata traja dolgo.

Na dobro zastavljeno vprašanje — pravi len vzorec — bo avtomat hitro in pravilno odgovoril, na neumno vprašanje pa bo dal seveda neumen odgovor. Ta avtomat pa nas nauči še ene modrosti, pove namreč, da moramo biti kolegialni in pošteni, manir nas uči.

Priprava vzorca se prične že v topilnici, se nadaljuje pri razrezovanju in brušenju, potem pri vstavljanju v aparat in končno uspeh zavisi še od tega, kako skušamo razumeti njegovo govorico. Rezultat, ki ga avtomat pove, še ni zrel za topilca, biti mora obdelan, primerjati ga moramo z znanimi odgovori — zopet je na vrsti človekov razum. Vse skupaj pa nič ne pomaga, ako je eden od sodelujočih iz malomarnosti ali namenoma ogoljufal svojega sodelavca. Rezultat je napačen, še več, porazen je, ako mu slepo verjamemo. Avtomat je samo hlapec, ni sodnik ali psiholog. Če kje, potem so odnosi do dela in do sodelavca važni pri avtomatizaciji dela.

Stopimo korak dalje v valjarno!

Izpod valjev žvižgajo profili različnih oblik in velikosti, toda z vsemi tistimi napakami, ki smo jih vložili med valje, le da so sedaj drugih oblik. Valjarna ni bolnica, v kateri zdravimo jeklo, temveč je le oblikovalec — frizer, ki mu da tako ali drugačno frizuro. Bolan profil pa pride iz valjarne v drugi obliki — zopet bolan. Bolezen pa je težko najti, če ni na zunaj vidna. Gredica, ki ima razpoko v sredini ali košček opeke pod površino, bo dala bolan profil, zato skušamo najti bolezen že prej, predno je vložimo v peč. Gredic pa je tolikšna količina, da ni mogoče vseh in povsod otipati. Otipavamo pa jih z ultrazvokom. Skozi gredico pošljemo zvok in na mestu, kjer je v gredici luknja ali kamen, se zvok vrne in javi zato poblaščenemu organu — ultrazvočni glavi — v gredici nekaj ni v redu. Ta glava predela novico in jo posreduje preko ojačevalca odgovornemu nadzorniku-katodni cevi, ki jo v obliki vidnega signala javi kontrolorju, obenem da zapoved pnevmatski pištoli, da nabrizga barvo na površino gredice na mestu, kjer je glava odkrila napako.

Če bi to delo opravljal človek, bi še za sol ne zaslužil, saj je prepočasen, preneroden in bi se prehitro utrudil. Za to zaupamo to delo avtomatu. Njemu predpišemo točno njegovo dolžnost, ga opremimo z vsem potrebnim mehanizmom in z energijo, vse ostalo pa opravi sam izredno hitro in precizno. Če želimo, ga lahko tudi pripravimo do tega, da zapiše na trak lego in velikost napake v gredici. Tudi tu še niso izčrpane njegove sposobnosti. Z dodatnimi števničnimi napravami moremo doseči, da prešteje napake, ki so se pojavile v gredici. Pa ne samo to, celo sortira jih lahko in v številkah pove, koliko je zelo velikih, koliko srednjih in koliko manjših napak. To delo opravlja iz-

redno hitro in zanesljivo, tako da s projektirano avtomatsko ultrazvočno sondažno napravo moremo stoprocentno kontrolirati vse naše gredice. S tem pa delo še ni pri kraju.

Kaj nam pomaga podatek o napakah, ako teh podatkov ne obdelamo! Kopicno podatkov, katere nam je nepristransko posredoval avtomat, moramo primerjati s šaržo, z načinom izdelave šarže, s postopkom predelave in z namenom uporabe jekla. Nobeno jeklo ni popolnoma brez napak, toda vsaka napaka v jeklu še ne pomeni, da je jeklo neuporabno. Vse te podatke in odločitve pa more dati le človek, ki je sedaj razrešen težaškega dela, zato pa zadolžen za višje umsko, delo, brez dela pa ne gre.

Ta naprava pa terja lepe manire, brez njih ne gre. Krive in zvite lepe gredice ne more kontrolirati, tudi sežgane površine gredic ne mara, zopet ima skupno lastnost avtomata, tako namreč, da na neumno vprašanje da bedast odgovor, pametno se pogovarja le s pametnimi in poštenimi ljudmi.

Gredica, ki je v svojem jedru zdrava, pa more imeti na površini bolezen, razpoke, teh pa ultrazvok ni odkril. Profil izpod valjev se je ohladil in je namenjen za prodajo in za predelavo. Največje napake, kot so velike razpoke, preplate in risi so vidne že s prostim očesom. Večji del teh napak pa je skritih pod površino in na prvi pogled niso vidne, dobro pa so vidne žal šele potem, ko je profil že obdelan, ko smo vanj vložili že precej dela. To delo je izgubljeno, dela slabo voljo, kvari ugled podjetja in znižuje plače. Zato se trudimo, da bi to zlo v obliki razpok in risov odpravili pravočasno, še pred obdelavo profilov. Toda tolika količina profilov bi terjala ogromno število kontrolorjev, ako bi hoteli biti popolnoma sigurni, da je jeklo brez napak, pa še ne bi mogli reči, da je zares brez napak, saj pod površino ne vidimo, vseh palic pa tudi ne moremo po površini obrusiti. Delno nam zopet pomaga ultrazvok, v mnogih primerih moremo z njim odkrivati napake pod površino, vendar postopek ni čisto enostaven. Saj moramo vso površino profila, okoli in okoli in po vsej dolžini otipati s specialnimi ultrazvočnimi glavami in še z izdatnim vodnim kontaktom. Ta postopek je tako kompliciran, da čisto raje od njega odstopimo, predvsem še, če je površina profila neenakomerna.

Na pomoč nam priskočijo električne in magnetne silnice, ki potujejo tudi skozi zrak in odgovorni organ je potrebno le približati površini profila. Postopkov je več, vsi pa temeljijo na magnetnih lastnostih preiskovanega materiala.

S posebnim načinom magnetenja preiskovalne palice dosežemo, da teko blizu površine palice električni tokovi in magnetne silnice, ki so vedno prisotne, ako teko električni tokovi. Ene kot druge mirno tečejo, ako je palica homogena in brez razpok. Ako pa je palica počena, pa čeprav samo malo od površine, pa se električni tokovi in magnetne silnice ognejo napaki in silijo izven površine. Sedaj je treba le približati površini neki organ, ki je sposoben čutiti te električne ali magnetne silnice na mestu napake. Takih sledilcev poznamo celo vrsto, v vsakem primeru pa mora palica potovati mimo sledilca. Kadarkoli sledilec odkrije napako na površini, odda signal v ojačevalca, ta pa ga posreduje dalje na regulator in lahko da zapoved za alarm ali direktno markiranje

napake na profilu. Postopek je podoben kot ta, katerega smo opisovali pri kontroli gredic. Razlika je le v tem, da so napake v gredicah izsledili ultrazvočni valovi, napako na palici pa so našle magnetne silnice. V obeh primerih pa je končni produkt električni signal, ki potuje skozi pojačala in daje ukaze napravam za registracijo in markiranje napak na trak ali direktno na profil.

Tudi te naprave lahko prisilimo, da štejejo napake na palici po velikosti in številu. Podobno kot prej pa mora končno sodbo o uporabnosti materiala dati človek, avtomat pa terja vso pozornost, primerno ravno površino, ravne palice, pravilno termično obdelane, skratka red in disciplino ter poštenje do skrajne mogoče mere.

Še en primer avtomatske kontrole si oglejmo, ki je pri nas dokaj važen in mnogo obetajoč. Termična obdelava more biti uspešna le tedaj, ako točno vemo kakšne materiale vlagamo.

Na uspeh termične obdelave vpliva vrsta lastnosti jekla, prav tako pa so lastnosti termično obdelanega jekla tipični znanilci uspeha termične obdelave. Ena izmed najbolj običajnih lastnosti, ki se pri termični obdelavi spreminja, je trdota na površini jekla. Kontrola trdote je dokaj zamudna in niti ni vedno izvedljiva, saj moramo kontrolirani komad vsaj delno poškodovati. Zato raje poiščemo drugi znanilec uspeha termične obdelave. Eden izmed teh je magnetno ponašanje jekla. Vzorec, katerega poznamo, primerjamo s kontroliranim komadom. Ako sta enake sestave in enako termično obdelana, potem bosta pokazala enake magnetne lastnosti. Razliko v magnetnih lastnostih pa moremo zaslediti z magnetno občutljivimi sledilci, ki te razlike spreminjajo v električne signale.

Tam, kjer je bila prej vzmetarna, že postavljamo velik brusilni stroj za brušenje valjev češke proizvodnje BEV 1000 × 5000 mm

Foto: R. Gradišnik

Zopet smo prišli do istega rezultata. Velikost in lega električnega signala sta merilo za uspeh termične obdelave. Prav ta signal moremo zopet uporabiti za regulator, za sortirno napravo, za števno napravo — tedaj ista dela kot pri ultrazvočni in magnetni kontroli napak na kontrolnem vzorcu, le da v tem zadnjem primeru ne iščemo razpoka, temveč razlike v lastnostih materiala, ki je bil termično obdelan.

Lahko bi še našli vrsto primerov, kjer je avtomatizirana kontrola mogoča in primerna. Tako npr. moremo uporabiti rentgenske ali izotopske žarke za avtomatizirano kon-

trola odlivkov. Zopet bi prišli do istega rezultata: izmerjeni signal, spremenjen v odgovarjajoči električni signal, ki je primeren za vse nadaljnje postopke pri avtomatizaciji kontrole materiala. Ta skupni fizikalni princip pa terja skupen človeški princip — red, disciplino, sodelovanje in pošten odnos do dela in do sodelavca.

Tedaj pa je avtomat, ne kot popoln idiot, pač pa slepo zvest hlapec, najmanj kriv, da skušamo njega kriviti za psihološko odtujenost družbi in duševno lenobo, ki se nas vseh polašča v našem času.

Inž. Mitja Šipek

Nova pota pri vzgoji strokovnih kadrov

Namen tega sestavka je, seznaniti čim širši krog bralcev s predvidenim novim sistemom izobraževanja kadrov v gospodarskih organizacijah, obdelati na kratko ta postopek ter načeti probleme, ki nastopajo z novim načinom izobraževanja. Kljub temu, da ta problematika ni nova in se z njo ukvarjajo že dalj časa razni forumi, kot Zavod SRS za strokovno izobraževanje, Zveza delavskih in ljudskih univerz Slovenije, Zvezni zavod za proučevanje šolskih in prosvetnih vprašanj in drugi, je še vedno precej ljudi, ki še niso seznanjeni z najnovejšimi dosežki na tem področju. Če se bo pa s to problematiko seznanil širši krog ljudi, se bodo sprožile tudi razne diskusije in razprave, tako da bodo pozitivna mišljenja posameznikov prodrli v življenje in pomagala rešiti marsikateri nerazčiščen pojem na tej še nezorani ledini.

Proizvodnja — osnova za izobraževanje

V proizvodnji materialnih dobrin za potrebe človeka že od vsega začetka stremimo, tako organizirane skupine (podjetja) kot posamezni proizvajalci, za tem, da bi s čim manjšimi stroški v čim krajšem času dosegli kar največjo možno proizvodnjo. Pri tem investirajo ogromne vsote denarja v izpopol-

nitev strojev in naprav ter v izboljšanje tehnološkega postopka. Vzporedno s tem bi pa morali skrbeti tudi za ustrezno vzgojo kadrov, ki lahko uspešno izkoriščajo pridobitve moderne tehnike, gredo v korak s časom ter izpolnjujejo vedno bolj zahtevne kvalitativne in kvantitativne norme na domačem in tujem tržišču.

Dejstvo je, da naše gospodarske organizacije na službo izobraževanja in priučevanja kadrov ne gledajo vedno pozitivno, ker še vedno obstaja določen krog ljudi, ki smatrajo, da je to samo izguba časa in dodatna finančna obremenitev. Ti ljudje zavzemajo stališče, da se mora novo sprejeti delavec sam priučiti za delo, ki mu je določeno, za bolj komplicirana dela pa naj (po mnenju »strokovnjakov«) vzgajajo kadre poklicne šole. Takšno gledanje na vzgojo kadrov je nazadnjaško in ne ustreza več zahtevam sedanjega časa in razvoju moderne tehnike.

Z razvojem in izpopolnjevanjem sodobnih tehnoloških postopkov se uvaja tudi vedno večja delitev dela, kar na eni strani zahteva dosledno, vendar ozko specializiran kader, na drugi strani zmanjšuje potrebo po univerzalno specializiranih kadrih, ki jih je dalo triletno poklicno šolanje. Poklicne šole so sicer še vedno potrebne in bodo potrebne

tudi v bodoče za določeno vrsto poklicev, ki jih ni mogoče dobiti s priučevanjem na delovnem mestu. To so predvsem poklici za vzdrževanje strojnih naprav ter uslužnostni obrtni poklici, ki zahtevajo širšo in dolgotrajnejšo izobrazbo. V industrijski proizvodnji nastopajo večinoma poklici ozkega profila, katerih nam pa poklicne šole ne dajo. Dostikrat pa tudi programi poklicnih šol niso usklajeni oziroma prilagojeni potrebam proizvodnje, zato prihaja često do pripomb, da absolventi industrijskih šol nimajo ustreznega znanja na delovnem mestu, na drugi strani pa imajo zelo široko splošno izobrazbo in znanje, ki ni neposredno vezano na delo, ki ga opravljajo. Vzrok za taka nasprotja je v tem, ker so se ti programi delali v zaprtem krogu vodstev šol in raznih zavodov, ločeno od podjetja in delovnega mesta, za katerega je bil poklic namenjen.

Bistvo novega načina priučevanja na delovnem mestu je pa ravno nasprotno prejšnjemu sistemu, kjer se učni programi izdelujejo na osnovi proizvodnega dela, to se pravi, da se potrebni praktični dodaja ustrezna teorija. Ta način nam na eni strani močno skrajša čas priučevanja, na drugi strani pa vzgaja kader, ki je sicer ožje specializiran, ustreza pa popolnoma za opravljanje dolo-

čene funkcije v proizvodnem procesu. Prednost tega sistema je tudi v tem, ker zmanjšuje fluktuacijo delovne sile zaradi ožje specializacije, ki je uporabna samo za določena delovna mesta.

Eden glavnih vzrokov, ki so vplivali na razvoj tega sistema v svetu, je bil velik priliv nove nekvalificirane delovne sile, ki jo je bilo treba v čim krajšem času usposobiti za uspešno opravljanje zadane naloge. Največji razmah so posamezne metode dosegle med drugo svetovno vojno, ko je bilo potrebno v kratkem času zamenjati veliko število delavcev, ki so odhajali na fronto.

Nekatere teh metod kot so REFA (Reichsausschuß für Arbeitsermittlung — Državni odbor za proučevanje dela), francoski sistem FPA (Formation professionnelle accélérée — Pospešeno strokovno izobraževanje) so obstajale že pred drugo svetovno vojno in so se v vojni samo izpopolnjevale, medtem ko je ameriški TWI (Training Within Industry — Priučevanje v industriji) sistem, nastal med vojno (l. 1941). Po vojni so ga izpopolnili in ga je do danes osvojilo delno ali popolnoma tudi več evropskih držav. Del tega sistema je tudi naša PIV (Praktično izobraževanje vodilnega kadra), metoda, ki se pa pri nas ni uveljavila, ker je samo del sistema, ki se pa ne more razvijati in dajati zaželjene rezultate, kot jih da celotni sistem. Kljub temu, da se takratna PIV metoda pri nas ni uveljavila, je postalo priučevanje na delovnih mestih gospodarsko ekonomska nujnost, ki jo bodo prej ali slej morale osvojiti vse gospodarske organizacije, če bodo hotele uspešno vršiti svojo funkcijo.

Profiliranje in programiranje

Vsako delo bo mogoče uspešno in dosledno izvesti, če imamo za to na razpolago ustrezne stroje, material ter potrebno tehnično dokumentacijo in dobro izvedeno organizacijo dela. Če velja to za proizvodnjo, potem velja še veliko bolj za vzgojo kadrov, ki potem s svojim znanjem in izkušnjami na delovnem mestu ustvarjajo vse dosežke znanosti in tehnike. Če hočemo, da bo ta vzgoja načrtna in da bo čim bolj ustrezala svojemu namenu, je treba najprej izdelati točen program izobrazbe za posamezne panoge in vrste dela. Da pa bodo ti programi zares življenjski in čim bolj prikladni za posamezne poklice ali delovna mesta, je začeti iz osnove, to je analize dela. To je tudi glavni namen profiliranja delovnih mest in poklicev. Samo ime »profil« pri nas še ni popolnoma razčiščeno, vendar ga je terminologija osvojila in se ga uporablja kot strokovni izraz, ki ima lahko različen pomen. V našem primeru gre za »profil poklica« (nem.: Berufsbild) ali profil delovnega mesta, ki kaže skupek tipičnih potez določenega dela.

Profil poklica ali delovnega mesta obsega v glavnem sledeče karakteristike:

- vsebino, obseg in zahtevnost proizvodnega dela v poklicu ali na delovnem mestu;
- poklicne, fizične in psihofizične sposobnosti, ki so za delo potrebne;
- potrebno praktično in teoretično znanje.

Vsebina profila zajema:

- splošne podatke, to je naziv poklica ali delovnega mesta, vrsto in panogo;

- tehniške podatke: nazive delovnih področij in sredstev za delo (orodje, stroji, naprave in material);
- podatke o pogojih dela, to je zahteve dela glede na človekove umske in telesne zmožnosti ter njegove karakterne lastnosti;
- znanja, in sicer: praktična, strokovna, teoretična in splošno družbeno ekonomska.

Nadalje se profili delijo na široke in ozke. V neposredni proizvodnji pridejo v poštev predvsem ozki profili ali profili za delovna mesta, medtem ko je širok profil pravzaprav skupek dela iz več delovnih mest, kot npr. strojni ključavničar ali električar, ki mora popravljati različne stroje in zraven tega poznati še različna dodatna dela, ki pri tem nastopajo, skratka: delavec, ki ima širok profil poklica, se lahko premešča v vse obrate, kjer takšno delo obstaja, kakor tudi v druge gospodarske organizacije.

Pri nas v železarni nastopajo v večini ozki profili, katere ima v glavnem namen zajeti novi način izobraževanja oziroma priučevanja na delovnih mestih.

Profil je potreben za izdelavo učnih načrtov (programov), in to za vsa delovna mesta, četudi zelo enostavna.

Učni program obsega v glavnem vsa znanja, ki so potrebna za uspešno opravljanje določenega dela. Zraven praktičnega in teoretičnega znanja zajema vsak program tudi nekoliko splošnega in družbeno ekonomskega znanja.

Vse navedene kategorije znanj so delavcem, ki se izobražujejo za delovno mesto, potrebne.

Vse navedene kategorije znanj tvorijo med seboj povezano celoto in hočejo vzgojiti socialistično osebnost, delavca proizvajalca in upravljalca. Obenem pa odstranjujejo nevarnost preozkega izobraževanja, kateremu je izpostavljen vsakdo, ki opravlja določeno ožje specializirano delo.

Organizatorji izobraževanja v gospodarskih organizacijah si često niso edini, koliko splošnega znanja sodi k ozkemu profilu. Nekateri zastopajo stališče, da sodi teorija in družbeno politična vzgoja le v klasične poklice s triletnim šolanjem. Drugi zopet menijo, da je znanje, ki ga zahteva samo delovno mesto, odločno »preozko«, ker je strokovno preveč omejeno in zato oži delavčevo razgledanost, zlasti s stališča njegovih upravljavskih funkcij.

Kakšno znanja mora še imeti delavec poleg strokovnih, do kakšne globine in širine mora prodreti, to zavisi od zaposlitve, dolžnosti in odgovornosti, ki mu jih je družba poverila in zaupala. Ker je pa to vedno tudi stvar presojanja, je nujno, da sodeluje pri izdelovanju programov več ljudi, ki poznajo potrebe in zahteve delovnega mesta.

Problemi izobraževanja na delovnih mestih

Sedaj pa nastopa še najvažnejše vprašanje: kako izobraževati na delovnem mestu. Ta problem se pojavlja posebno v metalurških obratih, kjer so že pogoji dela takšni, da nastopa velika fluktuacija delovne sile. Zaposlovanje vedno novih, nekvalificiranih delavcev na ta delovna mesta zahteva tudi veliko večji tempo priučevanja in uvajanje novih delavcev, če hočemo obdržati zadovoljiv nivo proizvodnje.

Priučevanje na delovnih mestih sicer že obstaja, odkar obstaja proizvodnja, vendar to priučevanje ni bilo vidno. V večini primerov je bil novo sprejeti delavec prepuščen samemu sebi, da je polagoma »odkrival« delovni postopek, potek in način dela. Tako priučevanje je sicer navidez zelo enostavno in ekonomično, ker nihče ni »zapravljal« časa z novincem, slednji je začel »takoj« delati. Praksa je pa pokazala ravno nasprotno. Tak način je ne samo najpočasnejši, ampak tudi najdražji. Razlogi so jasni:

- čas osvajanja delovnega postopka je daljši,
- pokvari ali uniči se veliko več materiala kot pri sistematičnem priučevanju,
- pogostost nesreč pri delu je dvakrat večja.

Navedeni faktorji nam dajo jasno sliko o tem, kaj je boljše in kaj se bolj izplača.

Priučevanje za delovna mesta je ravno tako kot učenje poklica možno izvesti na dva načina:

1. v šolski učilnici,
2. na delovnem mestu.

Za delovna mesta, kjer je možno ustvariti enake pogoje v šolski delavnici, kot vladajo na delovnem mestu, je najboljši način priučevanja v šolski delavnici, kjer obstaja tudi ustrezen kader. Pri nas je takšna možnost priučevanja ključavničarjev, strugarjev, rezkalcev ipd.

Za delovna mesta, kot so topilci, livarji, valjarji in strojni kovači na težkih agregatih, pa ni možno postaviti posebne delavnice, zato je nujno, da se jih priučuje na delovnih mestih v obratu. Tak način priučevanja pa zahteva svoje specifične pogoje:

1. biti mora kratko,
2. ne sme ovirati redne proizvodnje,
3. rezultati morajo ustrezati zahtevam proizvodnje.

Naloga vseh odgovornih ljudi na tem področju je, da se najde najboljši način za uvajanje navedenih pogojev v prakso. Ta problem se ne da rešiti kampanjsko ali »od zgoraj«, pač pa bo treba po posameznih oddelkih in obratih iskati poti in načine, ki bodo za tiste razmere najbolj ustrezali in jih bo možno v praksi tudi izvesti.

Za izpolnjevanje prvega pogoja nam jamči dosledno izdelan in dobro preštudirani profil delovnega mesta in program, ki zajema samo tisto teorijo, ki je za uspešno opravljanje dela zares potrebna.

Drugo, bolj pereče vprašanje je, kako organizirati priučevanje, da ne bo ovira za redno proizvodnjo, ki mora iti nemoteno naprej.

Vsi vemo, da ne moremo za nobeno delovno operacijo priučiti človeka samo z gledanjem, ne da bi on sam poizkusil praktično izvedbo tistega dela. Zato je neobhodno potrebno najti možnost, da se delavec, ki se priučuje, vključi aktivno v vsako delovno operacijo, ki jo bo pozneje opravljal, in da to operacijo tudi obvlada. Možnosti za vključevanje teh delavcev v proizvodni proces so seveda zelo različne in jih bo treba reševati individualno. Upajmo, da ne bo primerov, kjer bi trdili, da to sploh ni izvedljivo.

Rezultati morajo ustrezati zahtevam proizvodnje, to se bo pa pokazalo v bližnji bodočnosti, ko se bo sistem preizkusil v praksi. Kolikor bi bili rezultati pomanjkljivi, bo potrebno temu primerno prilagoditi program,

Naši izdelki na beograjskem velesejmu

Franc Golob:

Izobraževanje moramo prilagoditi potrebam gospodarstva

Najšibkejša stran politike planiranja v našem gospodarstvu je planiranje kadrov. Danes se v malokateri gospodarski organizaciji ve, koliko in kako usposobljenih delavcev potrebujemo. Razumljivo je, da še manj vemo o perspektivnih potrebah. S tempom izgradnje naše industrije se ni temu vzporedno prilagajal sistem šolstva. Zanimarjal se je in se še zanemarja ljudski faktor kot osnovni činitelj proizvodnih sredstev. Ljudski faktor je tisti, ki lahko v danem momentu pospeši ali zmanjša tempo proizvodnje, vpliva na intenzivnost dela, kvantiteto in kvaliteto proizvodnje, s tem pa tudi na notranje odnose v delovni skupnosti. Zato je kadrom dati posebno pozornost, predvsem če imamo pred očmi najnovejše dosežke znanosti in tehnike, uvedbo mehanizacije, avtomatizacije, novih tehnoloških in delovnih procesov, kar že in še bo bistveno vplivalo na način proizvodnje, organizacijo dela in sploh na družbene odnose v celoti. Istočasno pa je v naše šolstvo potrebno uvajati novosti.

Ves sistem strokovnega šolstva je odvisen od planiranja. Če nam niso dovolj poznane perspektive in sedanje potrebe kadrov, se ne more oblikovati vsebinskega profila posameznih šol in še manj njihove kapacitete. Do sedaj so usmerjali razvoj strokovnega šolstva povsem drugotni činitelji, ne pa temeljite analize kadrovskega potreb. Razvrstili bi se lahko takole:

a) podedovani sistem strokovnega šolstva iz predaprilske Jugoslavije, ki ne ustreza industrijski razvitosti dežele;

b) naval mladine na posamezne šole;

c) vsesplošna želja za pridobivanje formalnih kvalifikacijskih stopenj ne glede na ustrežajočo usposobljenost;

d) prestižna politika posameznih teritorialnih področij;

e) ustrežajoča ali neustrežajoča iniciativa vplivnih posameznikov;

f) normativna politika šolskih forumov, ki ni izvirala iz stvarnih osnov.

Ne smemo pa pred stvarnostjo zapreti oči, da je strokovno šolstvo doseglo vidne uspehe v zadnjih letih. Velika praznina se vedno bolj polni, pa čeprav ne s povsem ustreznimi kadri. Tudi prizadevanja s strani strokovnega šolstva so vedno večja. Potrebno bo najti skupen jezik med gospodarstvom in strokovnim šolstvom, da ne ostanemo samo pri znanem začaranem krogu:

gospodarstvo se, pritožuje nad šolstvom, da ne usposablja ustreznega kadra, šolstvo pa nad gospodarstvom, da ne poseduje analiz o tem, koliko in kako usposobljene kadre potrebuje. V vsem tem so pa krive pomanjkljivosti kadrovske službe in navedeni činitelji, ki so vplivali v znatni meri na sistem strokovnega šolstva. Kadrovske službe so le v malokateri gospodarski organizaciji organizacijsko tako postavljene in strokovno zasledene, da bi lahko bile kos nalogam, ki se pred nje postavljajo. Zaradi pomanjkljive organizacije in strokovne zasedbe kadrovske službe je nemogoče izdelati konkretne uporabne analize o kadrih in njihovih profilih, ki bi bile dovolj močan dokaz, da se mora sistem strokovnega šolstva hitreje prilagajati potrebam gospodarstva.

ker bo šele praksa pokazala, kaj še manjka in v katero smer bo treba osredotočiti sile izobraževanja, da bomo dosegli vedno željeni smoter: strokovno izpopolnjevanje, povečano produktivnost in višji življenjski standard.

Franc Vreš

Preživele odnose z ozirom na današnji razvoj in stopnjo gospodarske razvitosti delovnih organizacij zelo počasi zamenjujemo s sodobnimi, saj še vedno najraje govorimo o personalnih službah, ki so imele zadolžitev evidentiranja podatkov zaposlenih, ne analizirata se pa dovolj mesto in vloga, ki ju je potrebno dati kadrovskim službam.

V administrativnem sistemu upravljanja z gospodarstvom, ko je bilo gospodarstvo nerazvito, so bili potrebni kadri širokih profilov za večino delovnih mest, ker so bila proizvodna sredstva in sam način proizvodnje primitivna, posebno še, da so kadri morali po potrebi zelo pogosto menjati delovna mesta, ker se je istočasno gradila in obnavljala naša industrija. S podedovanim sistemom šolstva smo prevzeli tudi pojme VK, KV, PK, NK delavec. Postavlja se vprašanje, ali stopnje strokovnosti SS, VK, KV itd. predstavljajo dejansko razliko strokovnega znanja med posamezno kategorijo delavcev v naših gospodarskih organizacijah. Poglejmo naše nekdanje tarifne pravilnike, ki pa jih ni malo še v jugoslovanskem gospodarstvu, kako strogo ločijo posamezno stopnjo strokovnosti, mogoče zaradi bojazni, da ne bomo koga užalili.

Največjo napako bi naredili, če bi pri planiranju kadrov vzeli strukturo, ki jo najdemo v teh tarifnih pravilnikih, ki se še zelo radi nanjo opiramo. Analize kažejo, da je 50 odstotkov tistih delovnih mest, ki so kvalificirana oziroma širokega profila, le tipičnih mest ozkega profila, za katera se delavci uspešno usposobijo s kratkim (nekaj tednov ali mesecev) priučevanjem. Kako je do teh izkrivljenj kategorizacij prišlo, nam je poznano. Neredko moramo iskati izvor take formalne strukture tudi v razvoju gospodarske organizacije, ki je zrastle iz obrtne delavnice ali pa iz kadrovske osnove, ki so jo predstavljali obrtni delavci. Ko je podjetje organizacijsko rastle in uveljavilo sistem deljenega dela, je poimenovanje delovnih mest ostalo. Kriv je bil tudi administrativni sistem določanja osebnega dohodka ter delitev prejemkov, ki je slonel na instrumentu »minimalnih osebnih dohodkov«, ki so bili spet administrativno določeni po kvalifikacijskih skupinah, nekaj pa miselnost, da so tako poimenovana delovna mesta bolj stimulativna. Vse to je pripeljalo do lova za priznanjem formalnih kvalifikacij.

Postavlja se vprašanje, ali je realno in mogoče obdržati sistem splošne strokovnosti takšen, kakršen je danes v našem gospodarstvu, ali pa bi bilo potrebno podvzeti konkretne mere za odpravo formalnih stopenj strokovnosti. Naš družbeni sistem in ustava SFRJ ne priznavata razlike med umskim in fizičnim delom, sistem nagrajevanja po vložnem delu tudi ne, stari zakon o pokojninskem zavarovanju ne odgovarja več stvarnosti in bo zamenjan z novim, ki bo priznaval samo vloženo delo oziroma kolikor si vlagal, toliko si upravičen prejemati. Iz tega izhaja, da diploma vedno manj pomeni, posebno če delavec z diplomom ne poseduje strokovnega znanja, ki mu ga formalno priznava stopnja strokovnosti (ljudski pregovor pravi: »pravega človeka na pravo delovno mesto«), s samim tem se pa odstranjujejo stari nazori in odnosi v strogem ločevanju delavcev na posamezne

kategorije. Za odpravo starih odnosov med kategorijami zaposlenih se mora pristopiti h kompleksnemu izobraževanju kadrov — v poklicnih šolah, v izobraževalnih centrih in na delovnem mestu. Osnovni poudarek mora biti na zahtevi, da mora izobraževanje oziroma usposabljanje trdno sloneti na dejanskih zahtevah delovnih mest. Zato je prvi korak analiza delovnih mest — izdelava profilov. Na podlagi teh analiz se bo lahko ugotovilo, katera delovna mesta so ozkega profila, koliko jih je in kako bomo zanje usposabljali delavce na delovnem mestu in v izobraževalnem centru — ter koliko je mest in katera so tista, ki obsegajo širše področje dela in zahtevajo tak obseg znanja, ki ga bo bodočemu delavcu lahko dala le poklicna šola.

V našem gospodarstvu se beseda »profil delovnega mesta« ali kadrov uporablja zelo kratek čas in je še neznanka velikemu številu ljudi. Zato menim, da ni odveč, če navedem, da je profil delovnega mesta tehnično-strokovno, sistematično in metodično izdelan opis — slika — vseh potrebnih teoretičnih, praktičnih znanj in usposobljenosti, katere vsak posameznik, ki dela na tem delovnem mestu, mora popolnoma obvladati, da bi uspešno opravil delo, za katerega je zadolžen po organizaciji in po delitvi dela. Ne bi bilo odveč, če bi tudi nakazal značilnosti za široki oziroma ozki profil, vendar menim, da to ni stvar obravnave v »Koroškem fužinarju«, temveč med vodstveno strokovnim kadrom in odgovornimi službami ter izobraževalnimi ustanovami. Točno izdelan posnetek delovnega mesta nakazuje dolgoročno planiranje kadrov in potrebne investicije, ki imajo visoko ekonomsko vrednost. Žal pa pogosto ugotavljamo, da se kadri v naših gospodarskih elaboratih in planih le v manjši meri omeenjajo, toliko, da se zadosti obvezni formalnosti, brez sleherne temeljite analize in programa. Plan kadrov v elaboratih in planih nam še ni povzročal nobenih težav, tudi ni povzročal skrbi, da ne bi bil pravočasno izdelan, saj se vedno samo procentualno prikaže zmanjšanje ali povečanje števila zaposlenih, povzroča nam pa ravno tako izdelan plan kadrov največ težav pri realizaciji gospodarskih in proizvodnih nalog. Rezultat takega odnosa je nizka delovna storilnost na račun previsokega porasta neustreznih kadrov. Tudi deficitarnost v poklicih je vzrok nerealnega planiranja in neekonomska politika investiranja ter velikokrat ekonomsko neutemeljena štednja investicij za kadre.

Zaradi takšnega odnosa do kadrov ni mogoče priti do tesnejšega sodelovanja med dejanskimi potrebami gospodarstva in strokovnim šolstvom. Niso osamljeni primeri, ko se zelo na hitro, nekdam v krajšem prostem razgovoru odgovornih delavcev brez temeljitega poznavanja potreb in naprej izdelane analize ter potreb po kadrih v gospodarski organizaciji odloči, koliko prostih učnih mest za posamezne poklice se naj razpiše za predstoječe šolsko leto. Ta hitra odločitev se posreduje strokovnim šolam in izobraževalnim ustanovam. V zelo kratkem času se takšna odločitev maščuje zaradi deficitarnosti posameznih poklicev in profilov delavcev, pri tem pa se ne zavedamo vzrokov za deficitarnost in neekonomske naložbe v kadre.

Splošna ugotovitev je, da je dosedanji način izobraževanja za veliko število delovnih mest neekonomičen. Predolg izobraževalni čas predvsem za delovna mesta, ki niso tipična delovna mesta širokega profila. Delavca širokega profila zaposlujemo tudi na bolj enostavnih in manj zahtevnih delovnih mestih, na katerih se ne počuti dobro, saj so delovne operacije preenostavne, pa se zaradi tega dolgočasi in išče drugo, bolj primerno delo znotraj delovne organizacije ali izven nje, predvsem v manjših, ker v teh delitev dela ni izvršena. Nepravilno zaposleni delavec širokega profila teži k združevanju delovnih operacij in se z oceno delovnega mesta ne bo strinjal, ker noče ločevati delovnega mesta od znanj, ki jih poseduje.

Nekateri zagovarjajo stališče, da je prav, če skrbimo za čimširšo izobrazbo delavcev. Pri tem pa ne ločijo strokovne usposobljenosti od ostale izobrazbe in smatrajo, da je delavec izobražen, če obvlada široko področje dela. Taka delovna mesta oziroma kadre potrebujemo v industriji predvsem na vzdrževanju, v prototipnih delavnicah, orodjarnah, za vodenje skupin (predelavce) in pri obrtnem načinu proizvodnje. O tem stališču je potrebno spregovoriti jasno besedo, da je deljeno delo zakon sodobne industrije in da ne pričakujemo v doglednem času bistvenih sprememb, saj še niti tega nismo uspeli utrditi.

Čaka nas široko področje izobraževanja slehernega delavca. Naš delavec je upravljalec v delovni organizaciji in izven nje. Naš delavec mora biti politično in ekonomsko izobražen, ker ga odlikuje vsesplošna razgledanost. Zgrešeno je, če mislimo, da nam strokovnjaka-upravjalca vzgoji strokovna šola in da iz tega vidika zagovarjamo naša poznana stališča. V strokovni šoli, izobraževalnem centru ali priučevanju na delovnem mestu dati delavcu strokovno znanje in ga strokovno usposobiti za delovno mesto, na katerem bo delal, pri tem pa ne izključevati nadaljnjega strokovnega usposabljanja, ampak stalno stremeti za nadaljnjim usposabljanjem delavcev z razvojem in potrebo delovne organizacije — takšno naj bi bilo izobraževanje. Družbeno ekonomsko vzgojo, katere se delavcu v dovoljni meri ni nudilo v strokovnem izobraževalnem procesu, so dolžne, naj nudijo delavske univerze, knjižnice, gledališča in druge oblike dopolnilnega izobraževanja ter osebnega udejstvovanja v družbenem in delavskem samoupravljanju.

K izdelavi profilov delovnih mest so že pristopile večje gospodarske organizacije in dosegle vidne rezultate, kar je tudi ugotovitev dvodnevnega posvetovanja v Zenici, na katerem so bili navzoči predstavniki vseh članic UJŽ in predstavniki izobraževalnih centrov. Enaka posvetovanja potekajo tudi v ostalih združenjih. Čuti se vse večji pritisk gospodarstva, da je potrebno strokovno šolstvo prilagoditi stvarnim potrebam. Odtod tudi izhaja, da sedanje stopnje strokovnosti in formalno priznane kvalifikacije ne odgovarjajo sedanosti. Tempo razvoja gospodarstva postavlja zahteve glede kvantitete in posebno še kvalitete izobraževanja potrebnih strokovnih kadrov. Vse večja potreba je po različnih kadrih in raznovrstni obliki izobraževanja. To pomeni, da je razen poklicnega izobraževanja po-

trebno uvesti tudi druge oblike, ki bi čim hitreje in z manjšimi investicijami zagotovile popolnoma ustrezen kader.

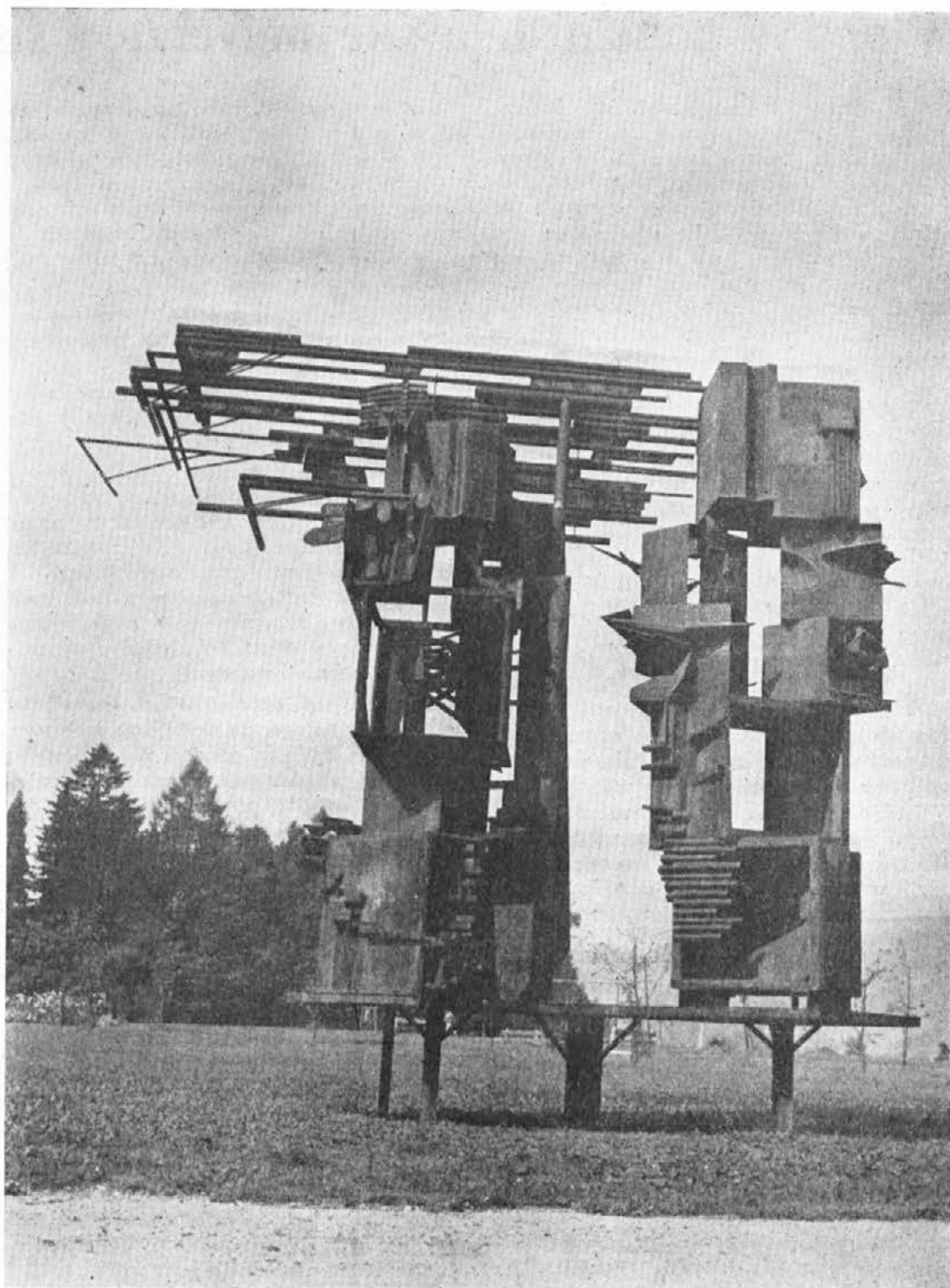
Za ustrezno zagotovitev kadra je zelo važna pravilno izdelana analiza delovnih mest, s katero se mora ugotoviti zahteva delovnega mesta in na podlagi te izdelati dolgoročni plan izobraževanja kadrov širokega in ozkega profila.

Železarna Ravne je v letu 1963 poleg poklicnega izobraževanja na Metalurški industrijski šoli in ostalih poklicnih šolah v okviru izobraževalnega centra Ravne na Koroškem pričela priučevanje novih in že zaposlenih delavcev za delovna mesta ozkega profila. Tečaj priučevanja so trajali od enega do treh mesecev, odvisno od zahteve delovnega mesta. V avgustu 1964 je upravni odbor delavskega sveta železarne Ravne na podlagi do sedaj doseženih rezultatov usposabljanja delavcev na delovnem mestu ozkega profila in bolj ekonomskih investicijskih naložb v kadre sprejel sklep, da se pri izobraževalnem centru Ravne na Koroškem s šolskim letom 1964/65 ustanovi dvoletna šola, na kateri se bodo strokovno usposabljali mladinci za delovna mesta ključavničarja, strugarja, rezkalca, vrtalca, brusilca in druga metalurška delovna mesta. Nadaljuje se s priučevanjem mladincev in zaposlenih delavcev od enega do šest mesecev, odvisno od zahteve delovnega mesta. Absolventom dveletne šole bo organ delavskega samoupravljanja železarne Ravne priznal in izdal strokovna spričevala oziroma potrdilo, za katero delo so usposobljeni brez oznake stopnje strokovnosti, temveč samo z navedbo »usposobljen za ključavničarja«, »strugarja« itd. Menim, da bi temu primerno morale slediti tudi strokovne šole oziroma poklicne šole, da ob izdaji strokovnih spričeval in diplom ne navajajo več stopnje strokovnosti, ampak za katero delo oziroma delovno mesto je usposobljen učenec, ki je zaključil poklicno šolo z veljavnostjo v javnosti.

Absolventu poklicne šole oziroma delavcu, ki se vključi v proizvodni proces, bi se morala nuditi čez določen čas ožja strokovna specializacija, ki pa mora biti odvisna od strokovne usposobljenosti, perspektivnega delovnega mesta in interesa delavca.

Ta misel se mi je porodila pri naših vzdrževalcih. Na vzdrževalnih delih so zaposleni delavci širokega profila, kar je popolnoma utemeljeno v odnosu na zahtevo dela. Menim pa, da so naši vzdrževalci preveč univerzalni, da poznajo zelo široko strokovno področje dela, ki ga opravljajo, in da se prav zaradi pomanjkljive organizacije dela ne morejo ozko specializirati za določena vzdrževalna dela. Temu je delno tudi vzrok pomanjkanje delavcev na vzdrževalnih delih. Z ozko specializacijo delavcev širokega profila bi pospešili iskanje in odklanjanje vzrokov zastoja na proizvodnih sredstvih, s tem pa zmanjšali izpad zaradi okvar. Enako primerna ožja specializacija lahko mnogo koristi tudi na drugih delovnih mestih v proizvodnji.

Podobno kot za delovna mesta ozkega in širokega profila bomo morali tudi za ostala delovna mesta oziroma področja, za katera se izobražuje delavce na srednjih, višjih in visokih šolah, analizirati delovno področje in zahteve in na tej podlagi reformirati ozi-

Skulptura Japonca Jo Oda na Čečovju

roma organizirati ustrezen sistem strokovnega šolstva. Pa ne samo to. V delovnih organizacijah bo potrebno za pravilno kadrovanje določiti strožje kriterije in to ne samo pri izbiri kandidatov za srednje, višje in visoke šole, temveč tudi za delovna mesta. Niso redki primeri, da se delavci zaposlujejo na delovna mesta izključno samo zaradi stopnje strokovnosti, ne glede na njihovo strokovnost in druge lastnosti. S tem ko je delavec dobil diplomu določene strokovnosti, si je zagotovil ustrežno delovno mesto in tudi osebne prejemke, čeprav ves čas njegovega strokovnega šolanja niti enkrat ni bil v delovni organizaciji, ki mu je zagotovila takšno delovno mesto. Menim, da bi bilo o tem potrebno razmisliti. Mogoče bi kazalo določiti obvezen staž med prvo in drugo stopnjo študija na visokih šolah, kaj spregovoriti o kriterijih, o možnosti vpisa na višje in visoke šole neposredno iz zaključene splošne (gimnazije) šole, poklicne šole in delovnega razmerja z ustrežajočim

strokovnim znanjem in delovno prakso. Širšo razpravo o tem narekuje stopnja razvoja našega gospodarstva in sedanji sistem strokovnega šolstva.

Pri kadrovanju delavcev za odgovornejša delovna mesta bi kazalo uvesti izdelavo strokovnih elaboratov in na podlagi teh obravnavati kandidate, ki so se prijavi na razpisano delovno mesto, uvesti obvezne strokovne razprave med odgovarjajočimi delovnimi mesti znotraj posameznih sektorjev v delovni organizaciji itd.

Programiranje, analiza profilov delovnih mest, plan kadrov in izobraževanje niso kampanjska akcija, ampak kontinuirano delo vsake delovne organizacije, ki noče zaostajati. Tako važnega, velikega in odgovornega dela, ki je potrebno z ljudskim faktorjem kot osnovnim in najvažnejšim činiteljem v delovni organizaciji, ne moremo opraviti brez pravilno postavljene organizacijske strukture kadrovskih služb, pravilne politike usmerjanja s strani samoupravnih or-

Vloga in pomen delavske univerze v sistemu izobraževanja

Naš družbeno ekonomski in politični sistem je tak, da zahteva samostojnega, iniciativnega, razgledanega in celovitega človeka, ki sam razmišlja, sodi, sklepa in prinaša zaključke neodvisno od drugih ter odklanja sleherno vsiljevanje mnenj od zunaj in neodvisno od njega. Socialistična družba, kot je naša, hoče človeka, ki bo osvobojen misli, da je objekt, na voljo nekemu, hoče človeka, ki bo vedel, da je subjekt, in bo s kritično oceno ločil dobro od slabega oziroma bo slabo a priori odklanjal. Tak človek bo resnično odločal, participiral na tistem, kar je ustvaril, in kreiral pravilno ekonomsko politiko v gospodarski organizaciji, kjer kot proizvajalec dela — ustvarja, vendar tudi upravlja. Dela in upravlja.

Delo je bilo v zgodovini vedno izvor razčlovečenja človeka, v kapitalizmu celo izvor alienacije, vendar zopet edini vir za obstoj človeka in v posledici zopet izvor človečnosti, ki pa je pogojena z nešteti čini-telji. Delo je bilo prav tako vedno le izvršilna funkcija in na silo pripojena določnim slojem ljudi, vodenje in organizacija pa pojav le nekaterih, ki so bili vedno bogati in nujno v manjšini.

Tudi na področju vzgoje in izobraževanja srečamo dvojnost — dualizem: splošno in strokovno izobraževanje, ki sta bila močno različna. Socialistična družba je kategoriji dualizem kot nasprotje gotovo odrekla gostoljubje. Vprašamo pa se lahko, ali smo odpravili v splošnem izobraževanju zgodovinsko pogojeno nasprotje, ki brez dvoma izvira iz same sfere dela.

Splošno izobraževanje je za razliko od strokovnega izobraževanja vedno vzgajalo le človeka z miselnostjo organizatorja in vodje, strokovno izobraževanje pa človeka s fizično kondicijo, ki je spreten v rokah in prstih, pri tem pa otrdelega značaja, miselno zakrnel in pripravljen na izvrševanje ukazov. Kako prihaja razmerje med fizičnim in umskim delom do izraza v socialistični družbi, kot je naša? Socialistična družba temelji na družbeni lastnini proizvajalnih sredstev, upravljanju teh sredstev po proizvajalcu in socialistični blagovno denarni proizvodnji.

Družbena lastnina ni zanikanje lastnine nasploh. Kjer ni lastnika, smo vsi lastnik — družba, ta pa zahteva vestno, pošteno in zavestno upravljanje, upravlja pa kolektiv. To so dejstva. Lahko pa trdimo, da je socialistična lastnina in upravljanje te zanikanje nasprotij med delom in mislijo, ki pojma proizvajalec-upravljalec integrira in ju dviga iz same zgodovinsko pogojene sfere dela kot izvora dehumanizacije v sfero upravljanja s sredstvi. Tu postanejo proizvajalna sredstva objekt, človek pa tisti, ki

ganov, večje angažiranosti vodilnega in strokovno vodstvenega kadra ter tesnejšega sodelovanja med strokovnim šolstvom, izobraževalnimi ustanovami in gospodarsko organizacijo.

O vseh teh problemih bo potrebno še govoriti, utirati pot in najti najbolj ustrezno rešitev, ki bo odgovarjala današnji in bodoči stopnji razvoja našega gospodarstva.

upravlja — subjekt. Tako integriran človek upravlja s sredstvi, rezultati svojega dela, in je v položaju, ko odloča ter vsebinsko smiselno dopolnjuje samoupravno prakso. Tako kompleksen in vsebinsko strnjen sistem pa zahteva razgledanost, znanje in le tako obogaten proizvajalec bo lahko tudi dober in resničen upravljalec.

Torej je v sistemu izobraževanja klica humanizacije in porok za dobro samoupravno prakso.

Kaj je pri tem oziroma kaj bo storila delavska univerza, da se deficit v znanju odpravi ali vsaj ublaži, zmanjša?

Delavska univerza je nedvomno izobraževalna ustanova, ki lahko močno vpliva na uresničitev vzgojno izobraževalnih nalog družbe. Prepričani smo, da bo izpodbudila proizvajalca za sprejemanje novih znanj in nazadnje si tudi želimo, da s pravilnim vrednotenjem delavske univerze kot vzgojno izobraževalne ustanove odgovorni čini-telji tudi uspešno pomagajo.

Delavske univerze so bile ustanovljene leta 1959 z nalogo, da skrbijo za izobraževanje vseh tistih, ki so sicer čutili potrebo po znanju, vendar ga iz objektivnih razlogov niso dosegli. Lahko trdimo, da so delavske univerze kvalificirane vzgojno izobraževalne ustanove, uspešno vključene v stalno obliko izobraževanja, ki si jo tako močno želimo pri nas.

Delavska univerza je institucija, ki zaradi svoje vloge na področju vzgoje in izobraževanja ter širokega poznavanja problemov (pri čemer delo ni vezano v ozke okvire), lahko posreduje znanje dovolj posplošeno.

Vsi ti našti faktorji pa zahtevajo od delavske univerze nemalo naporov, izredne gibčnosti in nenehnega prilagajanja potrebam časa, boljših delovnih pogojev, boljše strokovne zasedbe in na kraju boljših materialnih pogojev dela.

Pri neki anketi, ki je bila izvedena pred V. kongresom Zveze sindikatov Jugoslavije, smo prišli do naslednjih podatkov:

po popisu prebivalstva iz leta 1961 je imelo od vseh v industriji zaposlenih le 9,9% dokončano osemletko, prav toliko jih je bilo brez šol oziroma z 1—3 razredi, nepismenih 10,1%. V Beogradu je 60.000 zaposlenih, ki poleg višine osebnega dohodka na seznamu označijo svojo osebnost le s križem. V splošni strukturi vseh zaposlenih ima več kot 55% le nižjo šolo (nekvalificirani, priučeni, pomožni uslužbenci).

Leta 1963 je bilo v sistem izobraževanja zajetih le 20% že izvoljenih proizvajalcev v organe samoupravljanja, kljub temu da so testi o poznavanju sistema samoupravljanja pokazali, da jih pozna le 60% izvoljenih oziroma 40% vseh članov kolektiva. Gospodarske organizacije niso storile ničesar ali pa bore malo, da bi se stanje popravilo. V nekaterih gospodarskih organizacijah celo menijo, da so delavci po končani večerni politični ali mladinski politični šoli preveč zvedavi, vznemirjeni, da celo nergajo. Kaj lahko rečemo k temu drugega kot to, da imamo v takem primeru opravka s tehnikom, ki so mu perspektiva le rentabilnosta in komercializiranje vsega do meja, ko sociološko humanistični čut odpo-

ve. Tak človek, deficitiran v čutih do so-človeka, čutno tehokrat, ki so mu pomembna le razmerje, dinar in odstotki, bo sicer razpolagal z milijoni, toda zaman pričakujemo, da bo usmerjen na področje družbene nadstavbe, v razvoj kulturnih objektov, vzgojno izobraževalnih institucij in razvoj šolstva nasploh. Mislimo, da lahko takšne pojave mirno imenujemo anahronizem, ki je daleč od tega, da bi bil socialističen ali bi celo pomenil napredek socialistične družbe. Ni si namreč mogoče zamisliti razvoja neke družbe, ki ji nadstavba zaostaja za ekonomsko bitjo.

Na drugi strani ugotavljamo, da so seje organov samoupravljanja dolgočasne, neplodne in utrujajoče, ker proizvajalcem manjka najosnovnejše družbeno ekonomsko znanje. Kakšni bodo rezultati takšnega dela, najbrž vemo. Skrajno iluzorno in popoln nesmisel bi bil, če bi tako delo imenovali socialistična samoupravna praksa in dokazovali, da smo protagonisti tistega, kar smo v bistvu izmaličili in zreducirali na stopnjo, ki lahko le še vzbuja negotovanje. Ali je v izobraževanju oziroma znanju klica, ki bi prinesla napredek na področju produktivnosti? Mislimo, da je. Stroj sam je mrtev, je predmet in pomeni objekt, ki bo ubogal šele človeka, ki ga bo strokovno »prijel«. Še tako izpopolnjena in nova tehnika ne bo dala pričakovanih rezultatov, če bo z njo rokoval nestrokovnjak.

Resnica torej je na strani izobraževanja in govori njemu v prid. Ko govorimo o boljšem izkoriščanju že obstoječih kapacitet, včasih ne vemo, kje so te »neizkoriščene kapacitete«. Večkrat nam je bližje živo delo in le tu iščemo vzrok za boljše izkoriščanje. Je z boljšo strokovnostjo zaposlenih mogoče doseči več in boljše, ne da bi pri tem pritiskali na povečanje intenzivnosti, ki ima postavljene objektivno zgornje meje? Je! Vendar ne vemo oziroma nismo niti preizkusili z ekonomskimi kalkulacijami doognati tega, kar stori danes skoraj sleherni kapitalist. Ve namreč, za koliko se mu poveča produktivnost, če vloži npr. za izobraževanje takšno in takšno vsoto. Vse, kar smo omenili, govori v prid strokovnemu izobraževanju. Kaj pa družbeno ekonomsko in idejno politično izobraževanje? O samoupravljanju smo že spregovorili in tudi o potrebah, ki jih postavlja pred slehernega upravljalca. Sredstva za proizvodnjo so v družbeni lasti in le v upravljanju po članih kolektiva. Upravljanje pa ni le pojem, ki več ali manj pove, da v socializmu upravljamo, pove več in sicer, da mora biti to upravljanje bogato, neposredno in resnično izhajajoče iz proizvajalca. Družbeno ekonomsko in idejno politično izobraževanje lahko mirno in smelo imenujemo izvor sposobnosti za resnično upravljanje, tako kot o njem govori naša ustava in sleherni družbena listina. Če to vemo, potem je sleherni poizkus zanikanja tega protustaven, pravno nezakonit, da ne govorimo o moralni teži takšnega maličenja ustavnih načel. Družbeno moralo ustvarjamo vsi, jo oblikujemo in vplivamo nanjo, jo spreminjamo ljudje. Ni le napisana, še manj je deklarativna. Odvisna je od tega, kako smo jo osvojili, kako jo rabimo in se po njej ravnamo.

Delavska univerza na Ravnah je bila ustanovljena kot kulturno prosvetna ustanova z namenom, da skrbi za družbeno ekonomsko, idejno politično in splošno izobraževanje občanov. Tem nalogam je sledila tako, da je razvila izredno uspešne in učinkovite oblike dela ter dokazala, kako koristna je bila njena ustanovitev.

Izvedla je več kot 40 intenzivnih formativnih oblik izobraževanja, zajela v te oblike izobraževanja več kot 1500 občanov v časovno skoraj 1900 urah. Čeprav s skopo odmerjenimi finančnimi sredstvi, primitivno tehnično opremo (prostori so še vedno največji problem), je poiskala svoje torišče dela in se uspešno spoprijela s težavnim izobraževalnim delom.

NAČRT IZOBRAŽEVANJA ZA SEZONO 1964/65

Pri načrtovanju izobraževanja za leto 1964/65 nas je okvirno vodila misel, da težišče dela usmerimo na področje družbenega izobraževanja. Taka usmeritev našega dela ima praktično vrednost zato, ker se deficit v poznavanju zakonov družbenega razvoja, zakonitega razvoja delavskega samoupravljanja in nasploh dobre samoupravne prakse neposredno odraža oziroma izraža v vsakodnevni samoupravni praksi.

Izobraževanje duhovno bogati človeka, ga napravi nasploh bogatega in ga kvalificira za to, da ustvarjalno deluje v našem sistemu, da postane kreator in manj le izvrševalec. To je naš cilj. O tem govori naša ustava tam, ko pojma »proizvajalec« in »ustvarjalec« spaja v eno, v to, da proizvodnja v pogojih socialistične lastnine zahteva tudi upravljanje po tistem, ki proizvaja, vendar resnično upravlja!

Program našega družbenega izobraževanja naj bi zajel vsa tista vprašanja, za katera mislimo, da so imperativ časa in da brez teh znanj resničnega upravljanja tudi ni in ne bo.

Družbeno ekonomsko izobraževanje naj bi dalo slehernemu proizvajalcu zadosti koristnega in prepotrebne znanja, zadosti poznavanja problemov, ki jih samoupravljanje poraja. Izobraževanje naj bi zajelo šest nosilnih seminarjskih oblik dela. Teme so razporejene tako, da bodo dale solidno, zaokroženo in čim bolj popolno znanje o najbolj aktualnih družbeno ekonomskih vprašanjih.

- Seminar za direktorje in sekretarje gospodarskih organizacij bo spregovoril o metodologiji seznanjanja članov kolektiva z rezultati poslovanja. Mislimo, da mora biti tema tako pripravljena, da bo solidno poudarila sociološko humanistično in psihološko plat človeka nasploh in ga označila kot človeka, ki odloča.
- Seminarji za neposredne proizvajalce v gospodarskih organizacijah občine.
- Seminarji za člane samoupravnih teles v gospodarskih organizacijah, šolstvu, zdravstvu in drugih zavodih družbenih služb.
- Razgovori s člani delovnih kolektivov o aktualnih vprašanjih z najrazličnejših področij našega življenja.

DRUŽBENO POLITIČNO IN IDEJNO IZOBRAŽEVANJE

Zveza komunistov, Zveza mladine in ostale subjektivne sile, ki tvorno sestav-

Tečaj za hišno nego bolnika. Organizirala osnovna organizacija Rdečega križa, Ravne na Koroškem. Predavala je tov. Minka Rudolf, tečajnice so bile: Rožič Elica, Mahorčič Katica, Leš Vilma, Gašper Angela, Savinc Barbika, Jelen Štefka, Gostenčnik Marija, Celner Jožica, Pratkanar Pavla, Hribnik Barbara

Foto: B. Kajzer

ljajo našo nadstavbo, so zavestna družbena sila, ki z močjo prepričevanja (to velja zlasti za člane ZK), s politično in idejno aktivnostjo smiselno razvija svojo metodo dela — prepričevanje. Moč prepričevanja ni dana od zunaj, s samo opredelitvijo metode dela, marveč je odvisna od lastnega prepričevanja, lastne močne in pravilne misli. Predvsem dve stalni obliki dela smo uspešno osvojili:

večerne politične šole,
mladinske politične šole.

Ti dve obliki dela imata velik pomen. Potrebe pa so narekovale, da ju temeljito vsebinsko pripravimo.

Osnove družbeno ekonomskega in političnega sistema, socialistične demokracije, temeljni pojmi politične ekonomije, načela delitve celotnega dohodka in dohodka gospodarskih organizacij, vključevanje Jugoslavije v mednarodno delitev dela, historični in dialektični materializem, religija kot najprvotnejša oblika družbene zavesti, morala, teorija o državi in pravu, ekonomski in družbeni procesi v sodobnem svetu — vse to so teme, za katere menimo, da so nujen sestavni del izobraževanja, brez katerega si ni mogoče zamisliti politične in idejne vzgoje.

Seminarji, predavanja, ciklusi predavanj pa te intenzivne oblike dela še dopolnjujejo v smiselno zaokroženo celoto znanj, ki jih mora osvojiti sleherni komunist oziroma mladinec.

SPLOŠNO IN POLJUDNO ZNANSTVENO IZOBRAŽEVANJE

ima svojo težo ob že omenjenih dveh oblikah vzgoje in izobraževanja. Namen splošnega izobraževanja je, da zainteresiranim občanom nudi tisto vrsto znanj, ki jih iz različnih vzrokov niso mogli osvojiti (vojno

obdobje, nerazvit šolski sistem po vojni itd.), torej zvrst, ki naj pripomore k temu, da bodo šolska vrata odprta tudi starejšim.

Oddelki za odrasle pri rednih izobraževalnih ustanovah (gimnazija in osnovne šole) naj prerastejo v stalno obliko dela teh ustanov. Pri tem pa mora dati svoj prispevek tudi občinska skupščina. Izobraževanje je skrb nas vseh, tako posameznika kakor tudi odgovornih činiteljev v občini. Sklad za šolstvo naj daje del sredstev tudi za izobraževanje odraslih. V občini imamo zelo neustrezno izobrazbeno strukturo prebivalstva. Takih z nedokončano osemletno obvezno šolo je več kot 80% starejših od deset let. Od maturantov oddelka za odrasle pri gimnaziji — teh je nekaj deset — polovica študira na višjih ali visokih šolah, nekateri (ekonomisti, predmetni učitelji in drugi) že ustvarjajo več in boljše. O tem razmislimo, temeljito razmislimo in dajmo oddelkom vrednost, ki jim gre.

Več oddelkov šole za življenje bomo organizirali v dolini. Šole za življenje bodo dale na razumljiv in sprejemljivo podan način znanja o spolnosti, odnosih med spoloma, vrednotenju zakonske zveze itd. Prepričani smo, da so to vprašanja, ki zanimajo, in ne samo to — družba mora zanimanje doseči — sleherni mlado, komaj oblikujočo se osebnost — socialistično osebnost. Telesna in duševna puberteta, prebujanje erotičnih čustev, vpliv okolja na odnose med spoloma, dvojna morala v zakonu in podobno so problemi mladega človeka.

S ciklusi predavanj želimo doseči, da bi s skrbno izbranimi temami podali zaokroženo in smiselno celoto z idejnega ali poljudno znanstvenega področja. Ciklus najbrž ne bo predstavljal izobrazbene celote, ker bomo ločeno podali teme iz posameznih ciklusov, vendar smo prepričani, da se bodo

Hiša na Preškem vrhu, kjer so bili Prežihi najemniki

Foto: prof. S. Kotnik

izbrane teme strnile v smiselne celote: moralne probleme družbenega in delavskega upravljanja, socialistično etiko osebnega življenja ipd.

Ciklusi predavanj za starše na osemletkah. Starši si nedvomno želijo zdravega, dobrega in dobro vzgojenega otroka, kar pa zahteva znanja, pomoči pri vzgoji in širše družbene razgledanosti staršev-vzgojiteljev.

Skromen prispevek k pravilni vzgoji otrok bo skušala dati naša delavska univerza s štirimi ciklusi predavanj.

Poljudno znanstvena predavanja bodo s področij znanosti in tehnike, kulture in umetnosti, naravoslovja, kmetijstva in gozdarstva.

Klubske večeri z glasbo, literaturo, likovno umetnostjo in filmom.

V krajih, kjer ni stalnih kinematografov, dajemo v štirinajstdnevnih presledkih celovečerne filme na 16-milimetrskem traku z željo, da film približamo ljudem, ki sicer te možnosti nimajo.

Že nekaj časa, posebno pa pred III. skupščino slovenskih delavskih univerz, je bilo veliko povedanega o njihovi družbeni vlogi in pomenu pri izobraževanju odraslih. Gotovo pa je najpomembnejša resolucija kulturno prosvetnega zbora skupščine SR Slovenije z 22. junijem 1964, ki pomeni resno razmišljanje o dosedanem in bodočem delu ter vlogi delavskih univerz v sistemu izobraževanja pri nas in pravi:

- imperativ časa in dosežene stopnje družbenega razvoja narekujejo potrebo po dopolnjevanju znanja tistih, ki ga v preteklosti niso mogli osvojiti (36,6% vseh zaposlenih ima komaj štiri razrede osnovne šole oziroma 59,9% vodilnih strokovnih kadrov v industriji šestih strok ima le nižjo strokovno izobrazbo);
- razviti permanentno obliko izobraževanja skozi vso dobo človekove aktivnosti, kar bo omogočilo slehernemu zasledovanju in aktivno vlogo v družbeni preobrazbi ter razvoju znanosti in tehnike.

Zaključimo lahko, da je izobraževanje sestavni del prizadevanj za razvoj gospo-

darstva, socialistične ekonomske znanosti in upravljanja.

Misel o stalnosti izobraževanja mora postati vsakodnevna praksa v sleherni gospodarski organizaciji.

V samoupravnih aktih je treba statutarno določbo o pravici do izobraževanja konkretizirati, sicer bo ostala mrtva fraza, deklaracija in nevsebinska ter neživljenjska suha določba.

Strokovno izobraževanje ne sme biti suho strokovno, marveč prepleteno z družbenimi vedami.

Razvoj avto-moto društva na Ravnah

Na Ravnah je bilo leta 1950 na javnih cestah le majhno število motornih vozil, seveda tudi le malo voznikov s šoferskim izpitom. Hitri porast avtomobilske tehnike in proizvodnje pa je dal možnost širokim množicam ljudi, da so si nabavile motorna vozila. Do tega leta na Ravnah ni bilo nobenega društva za vzgojo voznikov motornih vozil, vendar pa se je kmalu pokazala potreba po njem.

Na splošno pobudo ter zaradi posebne vneme nekaterih občanov se je leta 1950 ustanovilo prvo Avto moto društvo na Ravnah. Pobudniki in ustanovitelji so bili:

Konečnik Miha, Praprotnik Miloš, Slivnik Rudi, Kladnik Ivan, Kotnik Stanko, inž. Epaminondos Klučenko, Štor Avgust, Kokal Ivan, Dolinšek Ivan in Simon Leopold.

Društvo se je sicer organizacijsko formalno, vendar ni moglo zaživeti, ker ni imelo vozil. Jeseni je dobilo od JNA precej iztrošenega wandererja. Popravilo tega vozila se je zavleklo zaradi pomanjkanja rezervnih delov do julija 1951, istočasno pa se je že začel prvi teoretični tečaj o cestno prometnih predpisih in motoroznanstvu za bodoče voznike. Praktični pouk se je začel šele avgusta, oktobra pa je že prvih dvanajst članov uspešno opravilo šoferski izpit.

S temi idejami se je spoprijela naša delavska univerza z željo, da na osnovi analitično ugotovljenih potreb organizira izobraževalne oblike dela tako, da bodo zadostile interesom in potrebam kraja, načrtovane izobraževalne potrebe pa bodo dejanski odraz potreb.

Delavska univerza bo osamljena in nemočna, če ne bodo občinska skupščina, gospodarske organizacije in zavodi na območju občine tisti, ki ji bodo omogočili, da se razvije v ustanovo, ki bo posredovala dovolj splošno in dovolj specifično znanje vsem proizvajalcem-upravljalcem, ki deficit na področju družbenih znanj gotovo močno občutijo. Želimo si stalen strokovni team: psihologa, andragoga, sociologa, ekonomista itd. Vemo, da naše delo ni dovolj strokovno, gornja želja je ena od poti k praktični realizaciji boljšega in strokovnega dela naše institucije.

Zavedamo se, da bo pred tem potrebno vložiti marsikaj v samo materialno osnovo delavske univerze, sedanji prostori funkcionalno ne ustrezajo, zato tudi ni moč pridobiti stalnih strokovnih sodelavcev. Toda tu smo nemočni in v vlogi neboljjenčka, ki hoče, vendar ima lastnega le toliko, da komaj še zadošča za realizacijo načrtovanih nalog. Nujno potrebujemo prostor, kjer bo mogoča priprava predavatelja z avdiovizualnimi sredstvi, 16-milimetrskim kino-projektorjem, flanelografom in podobno. Pri načrtovanju dela za sezono 1964/65 nas je vodila misel, da povečamo kvaliteto podajanj, da skrbneje izberemo teme in jih podamo tako, da bodo razumljive, dovolj splošne in splošno družbeno koristne.

Milan Safošnik,
direktor delavske univerze

To in pa usposobitev vozila sta bila prva vidna uspeha društva.

Defektni zastoji so bili pogosti, zato do julija 1952 ni bilo vidnejše dejavnosti. Takrat je društvo dobilo od železarne odpisanega wandererja, ki je bil za silo še uporaben. Novi tečaj ni bil zaključen zaradi notranjih trenj, poleg tega pa je to vozilo na vožnji leta 1953 zgorelo.

Tega leta so tudi izvolili nov upravni odbor. Vodstvo je prevzel naš glavni mehanik Ivan Zupan in s tem je prišlo do prelomnice v delu društva.

Drugi pionirji — nekateri še sedaj aktivni — iz te dobe so: Doberšek Jože — gospodar, Ažman Marja — vodja ŠT komisije, ter nenadomestljivi sekretar Ernest Mežnar.

Že januarja 1954 je bil na občnem zboru podan temeljit obračun dela novega upravnega odbora. Ta občni zbor pomeni sploh začetek nove dobe v delu društva.

Začeli so usposabljanje tovorno vozilo ZIS, ki je po popravilu takoj začelo opravljati prevoze. Tako je prišlo društvo do prvih finančnih sredstev, s katerimi je lahko razširilo svojo dejavnost. Začeli so graditi garažo. Člani društva so priskrbeli načrte in jih tudi sami pomagali izdelati.

Avgusta so že postavili temelje, do konca leta pa je uspelo postaviti tako garažo kot društvene prostore do strehe ter jih pokriti. (Garaža stoji še zdaj in služi za mehanični servis društva.)

Vzporedno z gradnjo garaže je bil organiziran teoretični del tečaja, praktičnega pa ni bilo mogoče izvesti, ker je bilo šolsko vozilo v zelo slabem stanju. Tečajnikov je bilo 43, torej je bilo zanimanje za to športno dejavnost že precej veliko.

V tem letu je društvo dobilo od železarne tritonsko vozilo znamke PIONIR za prevoz materiala pri gradnji ter za druge prevoze, tako da je društvo spet povečalo denarna sredstva za dograditev garaže in za šolo.

Občni zbor leta 1955 je izvolil v UO večino starih aktivnih članov. Požrtvovalni člani so popravili wandererja in nadaljevali z že začetim tečajem. Šoferski izpit je opravilo 41 tečajnikov.

Ob svečani otvoritvi garaže in društvenih prostorov avgusta 1955 je društvo izvedlo motorne dirke za prvenstvo Koroške, ki so dobro uspele.

Občni zbor januarja leta 1956 je dal vse priznanje članom UO za dejavnost v preteklem letu, ki je predstavljala vrhunec dotedanega dela AMD Ravne na Koroškem.

Na tem občnem zboru so tudi izvolili naslednje komisije:

- gospodarsko tehnično,
- komisijo za vzgojo in varnost prometa,
- šolsko tehnično komisijo,
- komisijo za moto turizem,
- športno komisijo.

V obdobju do leta 1959 je društvo dobro delalo in skrbelo za nenehen razvoj v čim širšo dejavnost. Gospodarska komisija je skrbela za tovarne avtomobile, ki so bili že precej dotrajani, vendar pa so še prevažali in s tem ustvarjali finančno podporo društvu.

Športna komisija je vzgajala športne voznike-tekmovalce ter jih pošiljala na tekmovanja po vsej Sloveniji. Tekmovalci Trobas, Čekon, Fujs in drugi so se na teh prireditvah pokazali kot dobri poznavalci tehnike vožnje, zaradi starih in iztrošenih motorjev pa žal niso dosegali večjih tekmovalnih uspehov. Novih dirkalnih motorjev društvo seveda ni moglo nabaviti, saj stanejo tudi po nekaj milijonov. Vendar pa je komisija organizirala tudi nekaj tekmovanj za domače člane ter povabila nanje tudi člane iz sosednjih društev.

Tehnična šolska komisija je svojo nalogo do tega časa izpolnila v programskem obsegu. Kljub temu, da v tem času ni bilo enotnega programa za poučevanje šoferjev amaterjev, je v tem obdobju pri nas opravilo šoferske izpite precej občanov, predvsem pa tisti, ki so si nabavljali lastna vozila. Potek šolanja je bil otežkočen, saj v tem času ni bilo večje učilnice, le malo pripomočkov, pa tudi vozila niso bila primerna za poučevanje. Praktične izpite pa so morali kandidati polagati celo v Mariboru.

Ker je bilo avtomobilov vedno več, s tem pa tudi vedno večja potreba po garažah, je društvo sklenilo, da se zgradi garaža za osebne avtomobile. Lokacijo za izgradnjo prve garaže za 32 avtomobilov je društvo dobilo na Čečovju. Lastniki — člani AMD Ravne — so prispevali vsak 30.000 din. Vlo-

ženi denar je bil porok za pravilno razdelitev garaž po dograditvi.

Leta 1959 je društvo prodalo oba tovorna avtomobila in nabavilo dva tovornjaka TAM 4500. Jeseni je kupilo še fiat 600 za praktični pouk, nekoliko prej pa motorno kolo TOMOS-PUCH 175 cm. Seveda je zdaj dejavnost še bolj zaživela. Vedno več je bilo tudi interesentov za vključevanje v šolo. Avto moto zveza Slovenije je izdala tudi program za enotno poučevanje tečajnikov. Zato je šolsko tehnična komisija tudi honorarno zaposlila svoje člane šoferje z večletno prakso kot inštruktorje. V osebni avto so vgradili tako imenovano dvojno komando in s tem povečali varnost. Ker je bilo kandidatov za tečaje vedno več, je bilo prostora premalo. Predavanja so bila izmenično v poslopju sedanjega prodajnega oddelka železarne in v novem gasilskem domu. Vsem pa je bilo jasno, da mora društvo dobiti lastno učilnico.

Garaža na Čečovju je bila dograjena leta 1961, v njej je 30 »boksov«. S tem se je razbremenila obstoječa garaža, zato je upravni odbor sklenil, da se osnuje avtoservis. Naloga tega servisa naj bi bila manjša tekoča popravila motornih vozil za člane društva. V omenjenem letu je bilo nabavljeno orodje ter vse, kar je še bilo potrebnega. Zdj postane to društvo najmočnejše v občini.

Po razdelitvi garaž na Čečovju se je pokazalo, da je še veliko lastnikov brez primerne prostora za parkiranje. Na intervencijo članov-lastnikov motornih vozil se je začela gradnja druge enake garaže. Tu so vložili bodoči lastniki po 50.000 din za poznejšo najemnino. Pri izgradnji druge garaže je upravni odbor določil, da se v njej napravi učilnica za šolsko tehnično dejavnost. Dela so bila končana leta 1962 ter istočasno dograjena in opremljena tudi učilnica (kapaciteta 70 slušateljev) s skoraj vsemi učnimi pripomočki.

Da je društvo v tolikšni meri investiralo, je bila nenehna skrb večletnega predsedni-

ka društva Ivana Zupana, ki je vedno našel pravo pot za uresničitev zadane naloge.

Veliko vlogo je odigrala gospodarska komisija, saj je skrbela za stalne prevoze dveh tovornih avtomobilov. Tudi avto-servisna delavnica je dobro delala, saj je odpravljala zastoje na šolskih vozilih, tovornih vozilih ter nudila manjša popravila lastnikom motornih vozil. V omenjenem letu 1962 spomladi je društvo kupilo za šolanje amaterjev še eno vozilo fiat 750.

Na letni konferenci tega leta se naziv »šolska tehnična komisija« spreminil v naziv »avto šola«. Že v jeseni po zgraditvi nove avtogaraže na Čečovju in sodobne učilnice je avto šola upravičila svoj novi naziv ter šolanje voznikov-amaterjev poteka po enotnem programu. Današnja stopnja tehničnega razvoja motornih vozil omogoča in včasih tudi terja velike hitrosti. Zaradi tega in spričo potrebnega upoštevanja varnosti vseh udeležencev cestnega prometa sodijo vozniki motornih vozil v tisto kategorijo udeležencev prometa, ki morajo biti še prav posebno pozorni. Zato mora biti za krmilom motornega vozila le za to usposobljen in zdrav človek.

Spričo tega je potrebno posvečati varnosti prometa vso pozornost. Prometne nesreče namreč vsak dan terjajo človeška življenja, mnogi udeleženci v prometu pa ostajajo težki invalidi.

Vendar je delovnemu človeku potrebno prevozno sredstvo, da bi si skrajšal čas za službena opravila in svoje zasebne zadeve ter da bi zadostil svojim kulturnim, športnim in drugim potrebam.

V športni komisiji se je delo odrazilo le v organiziranju in izvedbi motoskjöringa. Organizacija neke večje akcije je zopet velik finančni izdatek, kar pa seveda spričo tolikega investiranja za gradnjo garaž ter nabave šolskih vozil ni mogoče.

V prejšnjih poglavjih omenjena komisija za turizem in propagando s svojim delom do leta 1962 ni mogla dosti narediti.

Vozila naše avto šole

Skozi celotno obdobje je organizirala lastnike motornih vozil, da so se udeležili s svojimi vozili manifestacij, kadar je bilo to potrebno.

V zadnjem času ta komisija že razpolaga s turistično opremo, ki jo izposoja članom AMD Ravne.

Člani si lahko v času dopusta izposodijo proti ugodni nizki najemini: šotore, blazine, posteljo za namestitev v avtomobilu, prtljažnike, priklopnik in še razno manjšo opremo, ki je potrebna za dopust.

Vozni park, s katerim razpolaga organizacija, je: dve tovorni vozili TAM 4500, ki služita za gospodarsko dejavnost organizacije,

tri osebnih avtomobili: zastava 600, zastava 750,

2 motorni kolesi PUCH-TOMOS 175 in moped colibri.

Ta vozila služijo za vzgojo šoferjev-amaterjev.

Organizacija je pooblaščenca tudi za izdajanje potrdil o znanju prometnih predpisov za voznje z mopedi in delovnimi stroji v prometu na javnih cestah. Teh potrdil je organizacija že do sedaj izdala preko tisoč.

Pri inventurnem popisu na dan 31. dec. 1963 so ugotovljena osnovna sredstva društva:

nepremičnine	12,260.906 din
motorna vozila	18,492.788 din
ostali inventar	1,669.176 din
Skupaj	32,422.870 din

Obratna sredstva
(orodje in material) 1,934.599 din

Za seznanjanje članstva z delom naših organizacij s strokovno in prometno vzgojo izhajata lista »AVTO MOTO« in »MOTO REVIJA«, ki prinašata zanimive članke in reportaže. Lista sta se pri članstvu organizacije že kar uspešno uveljavila, vendar pa se z dosedanjim številom naročnikov organizacija ne more pohvaliti. Organizacija poziva člane, ki še niso naročniki ene od revij, da jo naroče, saj bodo v njej našli vse, kar je potrebno v današnjem razvoju avtomobilske tehnike.

Plačevanje članarine se je v zadnjem času izboljšalo predvsem v skladu z obsegom tehničnih uslug, finančnih in drugih ugodnosti, ki jih društvo nudi svojim članom v lastni servisni delavnici.

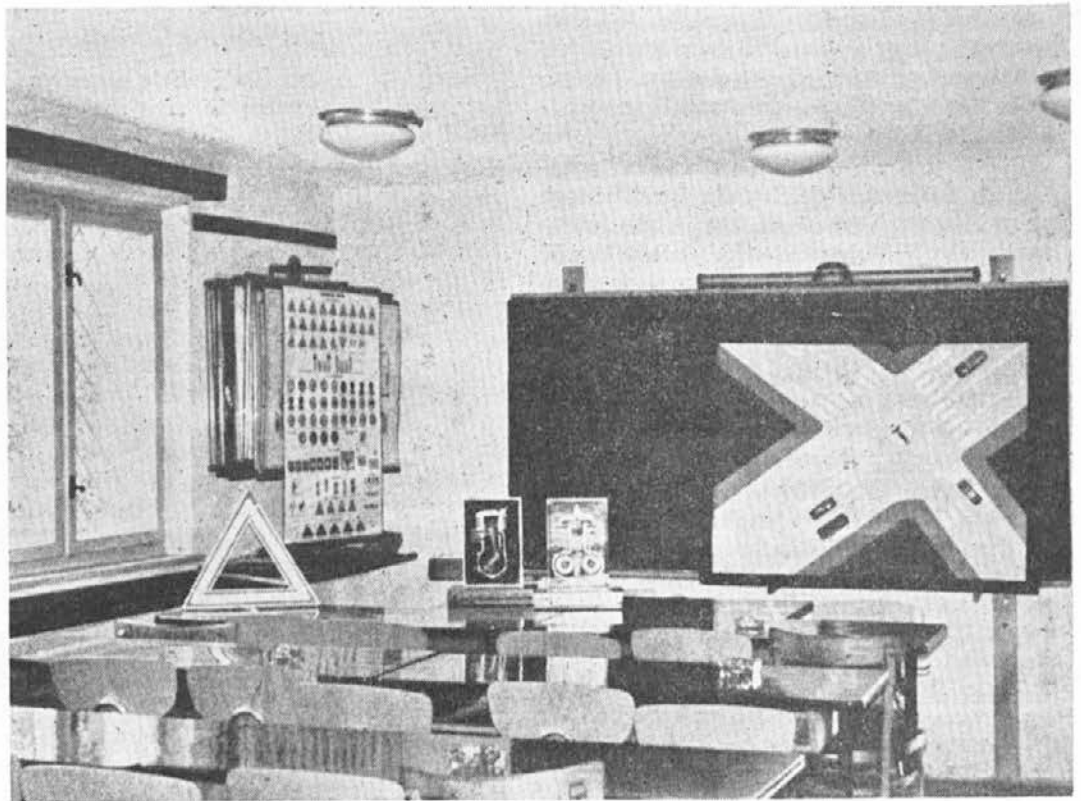
Organizacija AMD Ravne je lahko izvrševala take vsestranske in odgovorne naloge zato, ker je najvestneje sodelovala z družbeno političnimi in upravnimi organi in organizacijami.

Prispevek društva socialistični skupnosti pa se izraža v uspehih pri širjenju tehničnega znanja prek tečajev za voznike amaterje motornih vozil, organiziranju uslužnostnih dejavnosti (servisna služba) za člane društev, za lažja vzdrževanja njihovih vozil ter prometni pionirjev in mladine ter pri reševanju prometne problematike sploh.

Ivo Mlakar

ZA KRATKOVIDNE KOKETE

Za kratkovidne kokete so si Francozi izmislili lornjon, ki se nosi kot broška na reverju kostima ali na obleki. Če je potreba, radovednica samo pritisne na skrito vzmet, broška se odpre in že ima lornjon v rokah.

Moderna učilnica

Foto: B. Kajzer

Na Ravnah letos 300 novih šoferjev

Uspešno in varno delo naše avto-moto šole

V letu 1962 se je na Ravnah po navodilih Avto-moto zveze in državnega sekretariata za notranje zadeve pri Avto-moto društvu Ravne ustanovila redna »avto šola« z namenom, usposobiti bodoče voznike-amaterje motornih vozil tako, kot zahteva čas naglega in stalno naraščajočega prometa, prometnih sredstev in komunikacij na eni strani ter zagotoviti varnost vseh udeležencev v javnem cestnem prometu na drugi strani, posebno v socialistični Jugoslaviji, kjer je človek — človek.

Pri realizaciji te naloge se avto šola Ravne poslužuje predpisanega programa DSNZ, ki obsega teoretičen in praktičen del šolanja in je obvezen za vse kandidate.

Predavanje obsega

cestno prometne predpise, opis motornih vozil, tehniko vožnje in prvo pomoč. Predavanja potekajo v sodobno opremljeni učilnici na Čečovju (na razpolago je magnetna plošča s križišči, diaprojektor s preko 100 barvnimi diapozitivi križiščnih situacij, prometni znaki, razne sheme, motorevije, prospekti, modeli dvo- in štiriktaktnega motorja z lastnim pogonom, zbirka raznih delov itd.).

Avto šola organizira predavanja v popoldanskem času za oddaljene in v večernih urah za bližnje ter s tem omogoča udeležbo čim večjemu številu tečajnikov.

Šolski vozni park je tipiziran:

- 1 osebni avtomobil Zastava 600,
- 2 osebna avtomobila Zastava 750,
- 2 motorni kolesi Puch 175,
- 1 moped Colibri.

Na vozilih je poskrbljeno za varnost in sproščenost kandidata s tem, da so montirane tako imenovane »dvojne komande«

(mehanske), ki delujejo brezhibno, tako da se inštruktor lahko poslužuje sklopke, nožne zavore in celo plina neodvisno od kandidata, ki je za volanom. Nadalje so vozila opremljena z vzvratnim ogledalom za inštruktorja, z lučjo za vzvratno vožnjo ter s predpisanim znakom »Šola«.

Zaradi lastne servisne delavnice, ki šolski vozni park v redu vzdržuje, ob upoštevanju gornjih činiteljev ter zaradi budnosti inštruktorjev v lanskem in letošnjem letu nismo beležili na šolskih urah nobene prometne nesreče. Sicer pa so vsa vozila primerno zavarovana pri DOZ in to jamstveno proti tretji osebi, kasko in nezgodno. Tudi tečajnik in inštruktor sta zavarovana.

Inštruktorski kader se nenehno izpopolnjuje na seminarjih, obravnava tekoče probleme, vsklaja razne prijeme, kriterije itd., je v tesnem sodelovanju z izpitno komisijo, tako da se različna gledišča inštruktorja ali izpitne komisije sproti odpravljajo.

Program praktične vožnje predvideva 15 ur vožnje za osebni avto (kategorije B) in 7 ur vožnje za motorno kolo (kategorije A), vendar ne ravnamo šablonsko, temveč tako, da kandidat vežba toliko ur, kolikor potrebuje za samostojno upravljanje vozila. Ker je tarifa za uro vožnje ekonomska, je v interesu tečajnika, da se na vožnji čimveč nauči.

Tarife:

- teoretični del 5500 din,
- posebej si tečajniki lahko nabavijo knjige:
 - Cestno prometni predpisi . . . 600 din
 - Tehnika vožnje za začetnike . . . 300 din
 - Testi za izpit . . . 300 din
 - Testi za motorno vozilo . . . 600 din
 - 1 ura vožnje s šolskim avtom Zastava 750 — 1500 din,

1 ura vožnje s šolskim motornim kolesom Puch 175 — 900 din,

1 ura vožnje z lastnim vozilom (to mora biti zavarovano kasko — jamstveno) — 600 din.

Evidenca o udeležbi na tečajih se vodi s šolskim dnevnikom za predavanje ter s potnim nalogom in evidenčnim kartonom vožnje, ki ga dobi vsak posameznik za praktično vožnjo.

Preden kandidat opravi izpit (preizkušnjo) pred pristojno komisijo v Slovenjem Gradcu, opravi še društveno preizkušnjo na Ravnah, s tem pa je že delno seznanjen s kriterijem ter se morebitne pomanjkljivosti lahko še odpravijo.

Vozniški izpit za šoferje-amaterje se opravi v Slovenjem Gradcu takole:

Teoretičen del se opravi pismeno, in sicer mora kandidat odgovoriti na 36 vprašanj (ob dovoljenih treh napakah) v 45 minutah.

Praktičen del na praktični vožnji, ki traja 25—30 minut za posamezno kategorijo in ne preseže 150 kazenskih točk. (Točkuje se npr. 30 kazenskih točk, če zaviješ v levo brez smernega kazalca, 30 točk, če stroj ugasne, 50 izsiljevanje prednosti na križišču itd.).

Pogoji za pridobitev amaterskega vozniškega dovoljenja A in B kategorije oziroma potrebni dokumenti:

1. kandidat mora biti star 18 let;
2. telesno in duševno zdrav, kar dokaže z zdravniškim spričevalom pristojnega zdravnika. V našem primeru dr. Janko Sušnik v zdravstvenem domu Ravne (vsak četrtek od 18. ure dalje) ali dr. Vlado Weingerl v zdravstvenem domu Slovenj Gradec (vsak četrtek od 17. ure dalje). Zdravniško spričevalo, kolkovano s 150 din, velja 6 mesecev;

3. potrdilo o šolanju (izda avto šola — vodi se register), kolkovano s 150 din in velja 6 mesecev;

4. priglasnico za pripustitev k polaganju vozniškega izpita — kolkovano s 500 din;

5. izpitna taksa se plača na tekoči račun, in sicer 1000 din za motorno kolo (kateg. A), 1200 din za osebni avto (kateg. B) in 1500 dinarjev za kateg. A in B);

6. prošnja za izdajo vozniškega dovoljenja, kolkovana s 50 din;

7. dve sliki 3,5×4,5 cm;

8. kandidati, ki ne prebivajo stalno na območju pristojnosti komisije v Slovenjem Gradcu, to je v občinah Ravne, Dravograd in Radlje, predložijo še potrdilo TNZ za polaganje pred nepristojno komisijo.

Avto šola Ravne je v letu 1963 priredila šest tečajev in izšolala 112 voznikov kateg. A in 159 voznikov kateg. B. Približno toliko voznikov je izšolala tudi v letu 1962, medtem ko bo letos to število znatno večje, saj se je že naučilo upravljanja prek 200 tečajnikov v petih tečajih. V teku pa sta VI. in VII. tečaj z 80 kandidati.

Vsekakor razveseljiv pojav, da je motorizacija na Koroškem v takšnem razmahu. Mnogo truda, prostega časa, volje in požrtvovalnosti je bilo in bo treba, da bo lahko postal voznik amater vsak občan Raven, ki bo to želel.

Mnoge že srečavamo za krmilom, mnoge še bomo in prepričani smo, da jim je avto šola Ravne dala pravilne napotke. Želimo, da bodo dobri in kulturni vozniki.

Srečno vožnjo!

Jože Gerold

Gradimo sodoben servis za vzdrževanje osebnih avtomobilov in motornih koles

Mežiška dolina je s svojimi industrijskimi centri — Železarno Ravne na Ravnah na Koroškem, Rudnikom Mežica v Mežici ter ostalo industrijo v Prevaljah in okolici — znana po svojem dinamičnem gospodarskem razvoju. Razvoj ni zajel tu samo čiste industrijske dejavnosti, močno se odraža v stavbeni izgradnji ter v splošnem življenjskem standardu. Motorizacija pa je nujen spremljevalec industrijskega razvoja, barometer njenega vzpona in splošnega blagostanja.

V občini Ravne na Koroškem je bil v zadnjih petih letih zabeležen občuten vzpon motorizacije. Tako je število motornih vozil od leta 1958 od samo nekaj osebnih avtomobilov naraslo v letu 1963 na prek petsto osebnih avtomobilov. Še občutno večje je število motornih koles in mopedov.

Tak obseg motorizacije pa nujno zahteva odgovarjajoče kapacitete za vzdrževanje. Upoštevalo dejstvo, da v predvojni Jugoslaviji in v prvih desetih letih po vojni motorizacije na tem teritoriju skoraj ni bilo, iz tega nujno izhaja, da vsa Mežiška dolina praktično ni razpolagala z nikakršnimi kapacitetami za vzdrževanje motornih vozil. Še celo obratno, večina privatnih avtomehaničnih delavnic je v povojnem obdobju propadla ali pa se preorientirala na drugovrstno dejavnost.

K potrebam vzdrževanja motorizacije v naši občini pa je potrebno prišteti še potrebe, ki nastajajo zaradi turizma in maloobmejnega prometa. Mežiška dolina je prek obmejnih prehodov Holmec in Vič neposredno in ugodno povezana s sosedno Avstrijo. Promet je na omenjenih obmejnih prehodih v zadnjih letih že pričel naraščati. Z izgradnjo ceste Slovenj Gradec—Velenje ter Maribor—Dravograd pa bo promet po vsej verjetnosti še večji. Tu je potrebno pripomniti, da je prek mejnega prehoda Holmec projektirana alpska cesta Francija

— Švica—Avstrija—Jugoslavija—Italija. Vsa ta dejstva pričajo o porastu tujkega prometa oziroma avtomobilizma na tem teritoriju ter o potrebi izgradnje primernih kapacitet za vzdrževanje motornih vozil.

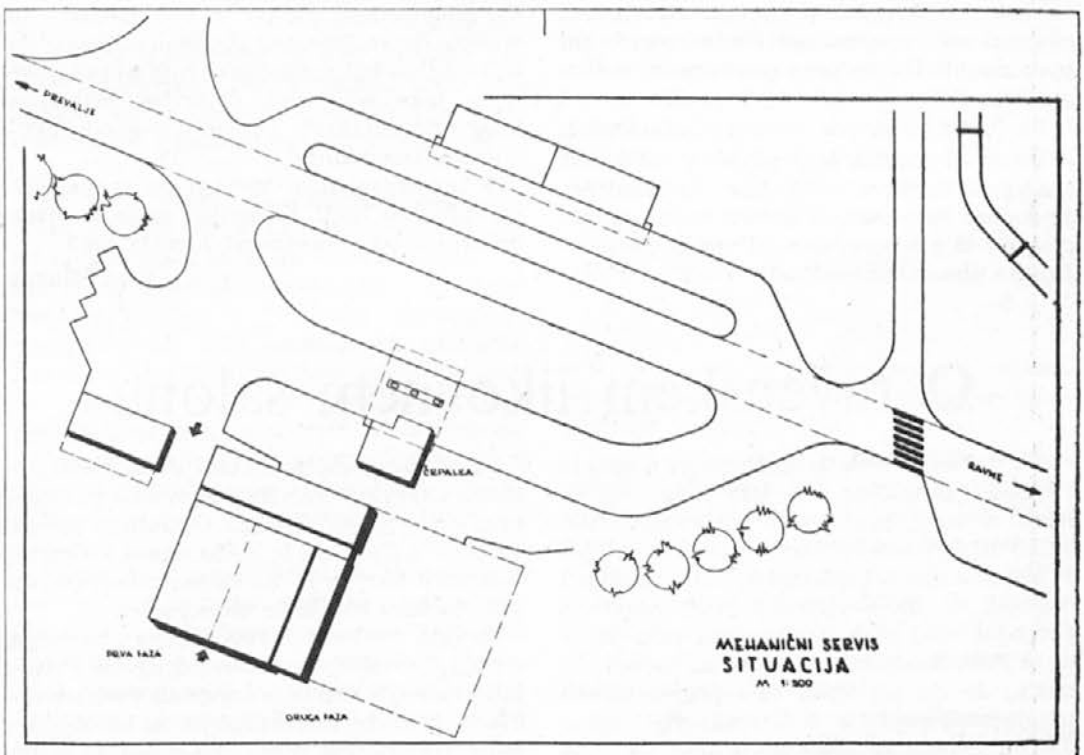
Na osnovi ugotovljenih potreb ter perspektive povečanja avtomobilizma na našem področju smo pristopili k zasnovi izgradnje avtoservisa. Idejne in glavne projekte je izdelal projektivni biro TAMAR Ljubljana. Splošna zasnova upošteva sedanje potrebe po vzdrževanju motornih vozil, razpoložljiva investicijska sredstva in splošne možnosti izgradnje, z možnostjo nadaljnega povečanja oziroma rekonstrukcije.

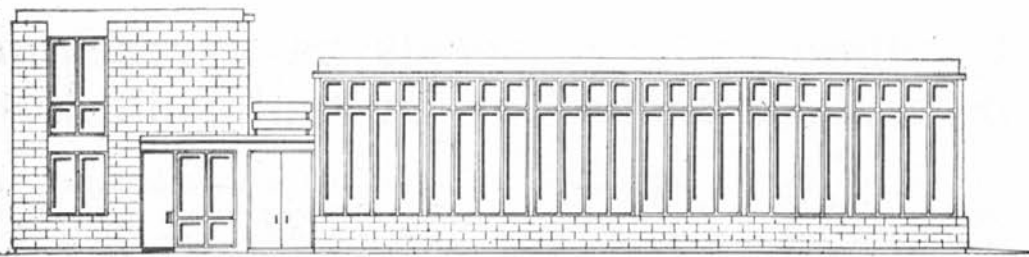
Tako je predvideno v prvi etapi izgradnje naslednje:

1. delavnica: 23 × 20 m	460 m ²
2. skladišni in upravni prostor: 23 × 7 m	161 m ²
3. stanovanje — predavalnica s kabinetom	161 m ²
4. prostor za pranje in mazanje: 6 × 9 m	54 m ²
Skupaj 836 m ²	

Vzporedno s projektiranimi zgradbami je predvidena izgradnja paralelne lope z vsemi potrebnimi skladišnimi prostori. Nadaljnja razširitev pa je predvidena južno od obstoječih objektov, kjer obstaja možnost nadaljnje zazidave v skupni površini prek 2500 m². Gornja zasnova omogoča etapno izgradnjo servisnih delavnic ob upoštevanju vseh tehničnih pridobitev glede opreme, zahtev vzdrževanja in ostalo. Predvidevamo, da bi nakazana zasnova izgradnje objekta avtoservisa krila potrebe Mežiške doline za naslednje obdobje dvajsetih let.

Avtoservis se gradi ob republiški cesti med Ravnam in Prevaljami, in sicer nasproti projektiranega zahodnega vhoda v železarno.

MEHANIČNI SERVIS
ZAPADNA FASADA

Lokacija avtoservisa je povezana z bencinsko črpalko. Osnovna lokacija servisa in bencinske črpalke z novo zgrajenim zahodnim vhodom v železarno sestavljajo določeno celoto. V železarni Ravne ugotavljajo, da že pri sedanjem razvoju celotnega tovarnega prometa prek 56% gotove robe transportirajo transportna podjetja z motornimi vozili. Pri rekonstrukciji železarne Ravne, ki je v polnem teku, je upoštevano prav dejstvo, da avtomobilski prevoz iz dneva v dan narašča ter da je pri novogradnji potrebno objekte prilagoditi rastočemu prevozu s cestnimi motornimi vozili. Zato je projektiran novi zahodni vstop v železarno Ravne z velikimi parkirnimi prostori za tovornjake. Po rekonstrukciji bo železarna Ravne proizvajala ca. 180.000 ton surovega jekla, ki pa je v večini predelano v polfinalne in finalne izdelke. Kvalitetni značaj proizvodnje železarne Ravne z občutno finalizacijo bo tudi po rekonstrukciji nudil vse pogoje za rentabilen transport s cestnimi vozili.

Nasproti vhoda v podjetje je projektirana črpalna postaja za goriva z vsemi potrebnimi izogibalščiki, z možnostjo obračanja tudi največjih tovornjakov. Dalje je tu predvidena izgradnja dveh avtobusnih postaj, ki bosta služili za avtomobilski dovoz in odvoz delavcev v železarno.

Avtoservis je na republiško cesto priključen s priključkom na črpalno postajo. Pred avtoservisom je predviden parkirni prostor za vozila, namenjena popravilu. Z direktnim dostopom s parkirnega prostora se bo izvajalo pranje in mazanje vozil, za kar je v prvi etapi izgradnje predvidena izgradnja dveh »boksov«. V naslednji etapi pa je tu predvidena izgradnja tretjega »boksa«: »diagnostični center« za tehnični pregled vozil z vsemi potrebnimi merilnimi instrumenti ter večjega prostora za politiranje in čiščenje notranjosti vozil.

Razpored prostorov avtoservisa bo sledeč:

Vstop za stranke je predviden kot stranska vrata direktno v čakalnico. Iz čakalnice je dostop do pisarne s šefom in sprejemno pisarno za prevzem naročil, dalje do obračunske pisarne in sanitarij.

Obračunska pisarna je neposredno povezana s skladiščem rezervnih delov iz delavnice v tako imenovanem trikotniku.

Ko stranka naroči popravilo, preda istočasno ključ vozila, po izgotovljenem popravilu pa plača v obračunski pisarni, kjer se nahaja istočasno blagajna, nakar prejme ključ od vozila. Iz čakalnice je prek steklene stene prost razgled v delavnico. Po dosedanji zasnovi lahko stranka prisostvuje popravilu oziroma čaka v čakalnici. Vzporedno je predvidena izgradnja razmeroma velikega skladišča za rezervne dele. V naslednji etapi izgradnje bi podvojili kapacitete delavnice, po potrebi tudi skladišča. V prvi etapi izgradnje se gradijo družinsko stanovanje in učilnice s stranskimi prostori za potrebe izobraževanja voznikov amaterjev.

Diagnostični center in avtoservis na Ravnah bosta tvorila ekonomsko celoto. Diagnostični center bo nameščen v posebnem prostoru poleg oddelka za pranje vozil in je v glavnem namenjen tehničnim kakor tudi preventivnim pregledom vozil. Tehnični pregledi so uradno predpisani enkrat letno, v interesu preventivne službe pa je, da so vozila poleg predpisanih tehničnih pregledov pregledana tudi po vsakem »karambolu«, če to zahtevajo organi javne prometne službe oziroma če lastnik vozila posumi v brezhibnost mehanizma.

Diagnostični pregledi se bodo temeljito opravili še pred predajo vozila lastniku. Upoštevajoč dejstvo, da so Ravne gospodarski, kulturni in tehnični center slovenske Koroške, da je tu železarna z množico tehničnega kadra, ki je pripravljen in zainteresiran sodelovati pri opremlenju in izkoriščanju servisa, lahko mirno zaključimo, da bo diagnostični center z vsó nabavljeno opremo dejansko služil svojemu namenu, da bo tehnično in kvalitetno opravljal preglede in si tako zanesljivo priskrbel primeren krog uporabnikov, kar bo omogočilo ekonomsko poslovanje.

V novozgrajenem servisu bo zaposlenih približno 30 ljudi. Otvoritev nove servisne delavnice bo predvidoma 1. maja 1965.

Ivan Mlakar

O ravenskem likovnem salonu

Na pobudo sveta za kulturo in prosveto ravenske skupščine smo lani ustanovili likovni salon. Že prej smo si na Ravnah lahko ogledali nekatere občasne razstave, ki jih je organizirala sekcija za likovno vzgojo pri Svóodi Ravne. Verjetno je imel marsikdo pomislek, kaj nam je potrebna taka ustanova še na Ravnah, saj imamo na našem območju že dovolj znan in reprezentativen umetnostni paviljon v Slovenjem Gradcu. Takim je prav lahko odgovoriti.

Prvič. Nespametno bi bilo, da bi v tem pogledu kakorkoli začeli tekmovati s paviljonom v Slovenjem Gradcu. Opiram se pač na sodobno načelo, da je treba danes kulturne ustanove kar se le da decentralizirati, da pridejo tako čim bliže obiskovalcu.

Drugič. Poslanstvo ravenskega likovnega salona si zamišljam povsem drugače. Prirejali bi manjše razstave enega ali dveh umetnikov, intimne razstave, kjer se bo obiskovalec počutil kot doma, ko gleda slike na

steni v svoji sobi, ko da je povabil umetnika domov na razgovor o njegovi umetnosti. Mnenja sem, da tako obiskovalec mnogo lažje najde stik z umetnikom in njegovim svetom.

Seveda so se že ob ustanovitvi pokazale težave. Finančno stran smo še nekako preživeli, saj so nam pomagali pokrovitelji razstav: sindikalna podružnica železarne, Svoboda Ravne, rudnik Mežica, zdaj pa se razstave financirajo iz proračuna skupščine. Bili smo brez vsakega inventarja in brez razstavnega prostora. Z velikim razumevanjem študijske knjižnice smo vse dosedanje razstave priredili v njenih prostorih, ki so kot nalašč za intimnejše, bolj »domače« razstave. Vendar ne bo mogoče v nedogled uporabljati teh prostorov, ker ima pač študijska knjižnica svoje posebne naloge. Rešitev vidim le v tem, da bi grad, v katerem je danes knjižnica (in po nepotrebnem druge ustanove) nekega dne res postal *ravenski kulturni center*, v katerem bi poleg likovnega salona našle svoje prostore pionirska knjižnica, klubi, glasbena in druge dejavnosti.

Likovni salon je v enem letu (od ustanovitve) priredil tri razstave.

V novembru 1963 smo odprli razstavo slikarjev Janeza VIDICA in Lajčija PANDURJA, v februarju 1964 Bojana GOLJE in Janeza ŠIBILE ter nato v maju še razstavo Jožeta TISNIKARJA in Jožeta HORVATA-JAKIJA. Vsekakor je treba povedati, da je vse tri razstave obiskalo več kot 3500 obiskovalcev in da je bilo med njimi precej takih, ki so prvič v življenju prišli na neko razstavo. Imeli pa smo obiskovalce tudi iz sosednjih občin.

V letošnjem letu (v času od oktobra 1964 do maja 1965) so v načrtu spet tri razstave. V okviru mariborske kulturne revije bodo ob koncu oktobra razstavljali mariborski umetniki, nato pa se bodo zvrstili še: Jože CIUHA, Ive ŠUBIC, France SLANA, Lojze SPACAL. Morebiti bomo morali narediti še kakšno spremembo. (Na samostojno razstavo se pripravlja tudi domačin Franc BOŠTJAN.) Povabljeni so torej znani sodobni slovenski likovni umetniki, saj želimo svojim obiskovalcem prirejati le kvalitetne razstave. Obiskovalec je vse bolj zahteven in tako je prav. Z ustanovitvijo likovnega salona, s številnimi odkupi del na dosedanjih razstavah, zlasti pa z letošnjim mednarodnim srečanjem kiparjev Forma viva so se Ravnam naglo in kvalitetno razširila obzorja na področju likovne umetnosti.

Ob likovnem salonu pa se odpirajo tudi nove možnosti likovne vzgoje na našem področju. In v tem pogledu bi morali likovni pedagogi po naših šolah storiti več. Ne moremo si še privoščiti, da bi si vsaka šola ustvarjala lastno (vsaj skromno) galerijo. Res je, da so prihajali učenci na razstave, vendar so bile ekskurzije še premalo načrtno organizirane, priti bi bilo treba večkrat, z manjšimi skupinami učencev ter se z njimi pogovarjati pred razstavo in po njej. Želimo tudi, da bi likovni pedagogi bolj sodelovali z vodstvom likovnega salona. Tu je pravo področje njihovega udejstvovanja. Mislim, da prav njim ne bi smelo biti vseeno, kako dela ta ustanova in kakšne so možnosti njenega razvoja.

L. S.

Slovenski slavisti med nami

Republiško zborovanje v Črni od 3. do 5. septembra

Slavistični obiski pri nas v novejšem času sicer niso redkost, a takšno široko zborovanje je bilo prvo. Slaviste iz vse Slovenije je sem pripeljala želja, da bi od blizu spoznali tisti predel, ki je veliko prispeval zgodovini slovenske kulture in tudi v boju za slovenskega človeka. Saj se slavisti — kot je poudaril predsednik društva dr. Bratko Kreft — čutijo povezani s slehernim delom našega življenja, s slehernim utripom slovenskega duha. A Koroška je bila zibelka slovenske besede in slovenske kulture.

Morebiti najbolj koroški je bil pač trenutek tisti petek zvečer, ko se je ob srečanju v študijski knjižnici sredi slovesno veselega razpoloženja naenkrat iz prsi izvila naša pesem: Kje so tiste stezice..., pa Nmač čez izaro, Pojdem v rute, V Šmihelu eno kajžico imam... Kozarci z moštom so obstali v vzdignjenih rokah, obrazi so se zamaknili kakor ob navdihu pravadnega obredja. Pogledal sem oba predstavnika zamejskih Slovencev — tržaškega in celovškega — in v njuni presunjeni zbranosti zasluhlil in začutil vso radost in bol pripadnosti svojemu narodu.

Na začetku zborovanja smo se spomnili štirih v zadnjem letu preminulih kulturnih delavcev: znanstvenika Mirka Rupla in književnikov Fr. Ks. Meška, Juša Kozaka in Jožeta Pahorja; za smrt slednjega smo izvedeli šele takrat.

Slavnostno predavanje je bilo zaupano seveda dr. Sušniku. Zdaj v širokem zamahu zdaj v zanimivi, poučni drobnosti, zmeraj pa v zanosni besedi nam je razgrinjal knjigo koroške kulturne zgodovine — slovenske kulturne zgodovine v razponu celega tisočletja. »Ob rojstvu pisane slovenske besede je bila Koroška« — to so brižinski spomeniki iz 10. stoletja, prvi zapisi slovenske besede — tak je bil uvodni stavek, končalo pa se je z mladjevske burjo in obirskim pesnikom Valentinom Polanškom. Izzvenelo je organsko in nujno v izrazito sodobno politično misel, ki je v bistvu prastara demokratična in humanistična zavest: Bogati koroška slovensčina vseslovensko kulturo. Bogati pa tudi kulturo dvojezične koroške dežele. Novi glas človečnosti: Ne vrag, le sosed bodi mejak. Poslanstvo koroških Slovencev! Za srečanje z narodom sosedom dobre volje. Poslanstvo za novi čas. —

Za vse je izpovedal in se zahvalil dr. Kreft: Zelo srečna je bila misel, da smo za otvoritev našega srečanja naprosili našega dragega dr. Sušnika, da nam je on izpregovoril prvo tehtno in hkrati tako poetično slovensko in človeško besedo o tem, kaj za nas Slovence pomeni koroški človek in njegov kulturni delavec preteklosti do naše najbližje sedanjosti. —

Še dva govornika sta si izbrala koroško snov: domačin prof. Janez Mrdavšič in Viktor Smolej.

Prvega so pritegnili vpleti narave v Prežihovem opusu in nam je v prvem delu svoje analize, ki zajema mladostne stvaritve, razkril, kako je Prežih naravo doživljal in upodabljal, kako jo doživljajo

junaki njegovih del, kako vpliva nanje in kako se ji miselno ter čustveno odzivajo. Pisatelja nam je orisal kot človeka z vrhov, ki so ga opajali široki razgledi, medtem ko so nicine in globače vzbujale v njem neko čudno tesnobo. Čeprav je Prežih že v tem času spoznal tudi trdoto in uničujočo moč narave, je sprva vendarle bil pretežno pesnik njenih lepote. Drugačna podoba in vloga narave pa se pokaže v poznejših delih, zato nadaljnje izsledke prof. Mrdavšiča pričakujemo z zanimanjem.

Viktor Smolej je z veliko osebno prizadetostjo skušal osvetliti predvsem človeški lik v januarju umrlega Ksaverja Meška, tega našega Selanca, kakor so ljudje takrat rekali. V uvodni grenki ugotovitvi, čeprav morda ne prav dobro postavljeni, je vendarle bilo zrno resnice: da se vsaj uradna slovenska kulturna javnost ob Meškovi smrti ni zadosti zavedela dolžnega spoštovanja in hvaležnosti.

V razpravi je lik tega »koroškega Čedermaca« lepo dopolnil še B. Kreft in poudaril, da je Meško tudi kot pisatelj več, kakor smo do sedaj mislili, čeprav ni nikoli igral fanfar ali tolkel po revolucionarnih bobnih. Nekdaj si bomo mogoče spet zaželeli njegovih tihih večerov, čiste intimne lirike. —

Še tri referate smo poslušali:

Jakopinovega o zgodaj umrlem izredno nadarjenem jezikoslovcu Vatroslavu Oblaku za stoletnico rojstva,

Kreftovega — tudi jubilejnega — o Jerneju Kopitarju in Vuku Karadžiću ter Suhadolnikovega o pripravah in delu za veliki slovar slovenskega knjižnega jezika.

Jakopinov zavzeti oris je bil za marsikoga presenetljiv: odkril nam je izredno osebnost, znanstvenika evropskega formata, ki je v skopo odmerjenem življenjskem času in v težkih razmerah (umrl je 32-leten za jetiko) z občudovanja vredno voljo in energijo do tedaj in daleč naprej najgloblje prodril v poznavanje slovenskega jezika (raziskoval je tudi koroške govore in pri tem bival v Štebnu blizu Pliberka!) ter si obenem pridobil tudi naj-sodobnejše poglede na književno zgodovino!

Za Vuka vemo, da ga Srbi častijo kot očeta svojega knjižnega jezika in narodne književnosti in se ga letos ob stoletnici smrti še posebno spominjajo. Slovenec Kopitar pa — ta je Vuka pravzaprav vzgojil in mu tudi vsestransko pomagal. Zares enkratni primer bratske povezanosti! Sicer pa bomo tudi Slovenci morali Kopitarju priznati še marsikaj pozitivnega, pri čemer je referent poudaril predvsem njegovo prizadevanje za združitev razkosanih Slovencev v enotnem knjižnem jeziku.

Slovar knjižnega jezika bo veliko delo. Bo tudi dokaz, kako globoke sledove pušča v jeziku družbeno ekonomski in kulturni razvoj naroda. Bistvena in razveseljiva novost je, da je povabljen k sodelovanju vsa slovenska kulturna javnost. Po starem pametnem načelu, ki ga je prav

Tudi pri Prežihu so se oglašili

Foto: prof. S. Kotnik

za slovar, mimogrede rečeno, zagovarjal že Kopitar: več glav več ve. Samo — ne pozablajmo zdaj na to priložnost in nacionalno dolžnost! Odziv namreč prav resni spodbuden.

Predstavnika zamejskih Slovencev sta spregovorila o razmerah v šolstvu pri njih. Za marsikoga je bilo presenečenje ugotovitev, da je položaj za Slovence zdaj dosti ugodnejši na Tržaškem in Goriškem (žal ne tudi v Beneški Sloveniji!) kot na Koroškem! To se je v zadnjih letih namreč ravno obrnilo: znatno izboljšanje na italijanski strani in občutno poslabšanje na avstrijski, če izvzamemo slovensko gimnazijo v Celovcu. Realne izkušnje pa so povsod enake: s pravičnim urejanjem šolstva se večja uspeh in gine narodnostna nestrpnost, z zatiranjem narodne manjšine se dosega nasprotno. Vsaj to spoznanje bi moralo imeti veljavno besedo! Svoje prispeva k pomiritvi — tudi tega ne kaže kar tako obiti — še dejstvo, da je meja proti Italiji pač neprimerno bolj odprta in da topijo nekdanjo ost celo tisti nam večkrat neprijetni pohodi naših ljudi v — tržaške trgovine in kramarije...

Urejam vtise s tega tridnevnega zborovanja slovenskih slavistov. In iščem spodbude za naprej.

— Tu je tehtna misel o pomembni vlogi našega slavista: je znanstveni raziskovalec slovenskega slovstva in jezika, hkrati pa njun razlagalec in znanilec, vzgojitelj, ki utrjuje s poučevanjem in poučevanjem slovenske literarne preteklosti in sedanjosti, slovenskega jezika v mladini in novih rodovih slovensko narodno, kulturno in etično zavest. (Dr. Kreft)

— Tu je modri, še danes aktualni naš svet slovečega jezikoslovca učiteljem slo-

Vsak pravi slavist obiše Vorančev grob

Foto: prof. S. Kotnik

venščine: Ne vtejavajmo preveč slovnicе dijakom v glavo. Dobrega berila od novejših pisateljev nam je treba, slovenščini pa več ur. (V. Oblak)

— In tu je še dragoceno opozorilo posebej nam, ki učimo tod: Častitljive starine hranijo govor koroški, in koroški šolnik, ki se obregneš ob plevel nemčizmov, ne prezri prežlahtnih biserov koroškega besedja! (Dr. Sušnik)

— A nazadnje naše vodilo: Pot do vse-slovenske zavesti vodi skozi vse pokrajine slovenskega človeka, kjerkoli je. (Kreft)

In zbiram še druge vtise:

— zbor je pozdravil predsednik občinske skupščine ter mu poleg uspeha zaželel tudi prijetno počutje;

— s toplim sprejemom ob domačem prigrizku se je izkazal svet za kulturo in

prosveto s predsednikom na čelu ob pohvalnem sodelovanju osebja študijske knjižnice in drugih;

— domači slavisti so uspešno prevzeli poleg organizacije kar tretjino referatov; — obisk Prežihovih postojank je kljub pičlemu času dal pozitivne vtise;

— društveni občni zbor na koncu je ostajal žal nekje ob robu in sili k premišljevanju o globljih družbenih vzrokih za ne docela zadovoljivo delovanje in uveljavljanje našega društva.

A mnenje udeležencev, kolikor zadeva nas? Bilo je lepo, prijetno domače, ljubezno — to tudi v črnem hotelu, kjer pa so se (na uho) nekatere cene vendarle zdele visoke. Pa to ni več problem samo slavistov.

Stanko Kotnik

Koroški delež v slovenski književnosti

Ob rojstvu pisane slovenske besede je bila Koroška.

Iz davnin zveni mimo brižinskih zapisov obredna pesem še v tuja stoletja: čast in hvala tebi, Bože / iže stvoril nebo i zemljo / da si dal nam in naši deželi kneza in gospoda po naši volji.

Dokler ni tuji knez in gospod naveličano velel: paver, jaz tvoje šprahe ne zastopim.

Pred 100 leti je Einspielerjev Prijatelj obtožil šole: Divjakom amerikanskim in črnim zamorcem se oznanjuje sveta vera v njihovem materinskem jeziku — našim siromašnim otročičem slovenskim se pa to doma ne privošči. — Danes bi utegnil tako zatožiti koga na celovškem škofijstvu.

Bogat je koroški delež slovenske ljudske poezije.

Miti in storijske hranijo davne podobe ljudske duše, kralja Matjaža je udomila koroška Peca,

od ziljskih obredij do pesmi o Rutah cvete v liriki srce slovensko in nikjer na Sloven-

skem ni ljudska pesem bolj pevná in pojoča ko na Koroškem, danes v zborih Kernjakovem, Hartmanovem in mladega Prušnika.

Častitljive starine hranijo govori koroški, glasovni arhaizmi njihni pišejo slovenščine razvojno pot — in koroški šolnik, ki se obregneš ob plevel nemčizmov, ne prezri žlahtnih biserov koroškega besedja!

Biblijo, ki jo ima ravenska študijska knjižnica, so do nje varovali v koroški kmečki družini.

To je bila bukovniška ljubezen, ki je navdajala prepisovavce postil in molitvic, duhovnih bramb in pasijonov, Antikrista in Ahasverja, pesmaric in Kolomonovega žegna,

ljubezen do slovenjih rajmov, ki so jih zlagali in skladali v brezimnih dobah do imenovanega Andreaša v Rožu in Lesičjeka v Podjuni (tu v Črni je ta med knapi največ črničevca oddal in največ prepel) in do našega Strojancja Blaža Mavrela, koroškega Krjavlja, samevca, ki je oni teden o polnoči

šel kravi za cel dan sena klast, dal krajec kruha v cekar, zaklenil bajto in se podal na jutranji vlak v Ljubljano svoje rajme v tisk ponudit.

Velik med njimi stoji Drabosnjak, nima spomenika tam nad Veldnom, kjer množice avtomobilov z oznako D pokrivajo in zakrivajo Vrbo,

na obronku pod Kostanjami, od koder je razkošen pogled po Gurah in na venec planin od Jepe do Pece in Uršlje gore in čeznje v triglavski svet:

bil je boren paver, iz težkih brazd je oral svoje okorne rajme, bukeljce za bukeljci, iz tujega osvojene in podomačene, pretkane z lastno pavrško modrostjo, porednostjo, brumnostjo in pikrostjo — zrcalce časa in družbe, po vsej Koroški brane in prepisovane,

v dva biblijsko mogočna verza se je Župančič zastrmel:

— Vino pije moj sovražnik noj noj gre
prate jest,
jaz mam pa glih tuj doró, da mam ano
doro viest —
ljudski gledališčnik, brez zaveti baronov

in Zoisov, sam s svojimi pavri in mežnarji, preganjan, zaprt, svojih bukev opljenjen, na kant spravljen:

6. maja 1968. leta bo 200 let, kar se je rodil.

Rož, Podjuna, Zilja, mehko je marnjanje, žebranje in žuborenje vasic med dobravami in dobrih ljudi.

Bogat je delež Koroške v narodnem prerodu in pri oblikovanju knjižne slovenščine.

Gutsman je napisal prvo dobro opisno slovnico slovenskega jezika in prvi uporabni slovar, pomnožil je slovensko besedje s koroškimi dragotinami in je pomagal, da so se Slovenci združili v narod s skupnim knjižnim jezikom.

— Naj bi se slovenščina pregnala iz dežele, pravite! Le počasi, prijatelj! Slovenščina ni osamela reč, kar poglejte vrsto slovenskih narodov od Lednega do Jadranskega morja! Tudi preprosti ljudje rajši poslušajo in so ponosni, kadar se jim govori v lepši besedi njihovi, kar vem iz lastne izkušnje, ki sem kot misijonar preletal vse slovenske fare. —

Gutsman je bil iz Podjune, Jarnik je bil Ziljan.

Bil je goreč narodni buditelj: Zarja lepa se razliva čez slovenji Goratan, zbuja dremanje častliva oznanuje svetli dan. Slava bode spet slovela, ki Slovincem da ime: po deželah se raznela, perdobila češčenje.

Bil je nadarjen pesnik, ki so mu pele tudi lastnega »srca strune od ljubezni sladnosti« —

ki je v času slovenjenih brambovskih svojo zarohnel: Moči evropejski rodovi nagnite, stoletnikov let vam svoj jarem proti; raztrgajte ketine gnusne hlapčije, da mirno podnebje vam srečo rosi!

Bil je narodopisec in prvi slovenski dialektolog:

od Jarnika in Majarja mimo Šajtnika do Grafenauerja, Kotnika in Zablatnika gre vrsta koroških etnografov in v desetletjih Janežičevih in Sketovih časopisov je bil Celovec tudi slovensko etnografsko ognjišče.

Matija Majar Ziljski, med našimi narodopisci eden najpomembnejših, je z mrtve straže ogroženega naroda z vseslavljanskim navdušenjem objemal Zagreb, Prago in Mo-

skvo. Mar bivajo tod tudi Slovani? je bil cesar presenečen nad živio-vzkliki Majarjevih Ziljanov. In Majar je ponosno odvrnil: Vse od Zilje do carigrajskih vrat!

Rož, pravijo, je bil tedaj s svojimi kmečkimi pesniki, pevci in vižarji — slovenske Atene. Dal je Šnajderja, ognjevitoga rodoljuba, ob Jarniku edinega nekranjskega čbeličarja, dal je Ahacla mecena —

v Rožu je Sket našel pripoved o Miklovi Zali, tej nevenljivi podobi ljuбезni in zvestobe rodu in domu —

Rož je dal Janežiča, enega najpomembnejših slovenskih kulturnih delavcev,

Rož je dal Einspielerja, politika in publicista.

Janežič in Einspieler sta na čelu Mohorjeve družbe in kot izdajatelja književnih časopisov in političnih listov s svojimi sodelavci mladoslovinci dve desetletji organizirala, vodila in usmerjala književno, kulturno in politično delo na vsem Slovenskem.

Celovec je bil tedaj slovenska kulturna prestolnica, iz kranjske tesne stiske je klical dopisnik: Celovec, naša nada, naše upanje!

Komaj 40 let življenja se je Janežiču izpolnilo. Dvajsetleten je začel s slovarjem — še v leta Jugoslavije je bil to najboljši praktični slovar; njegova slovnica je bila 62 let v rabi; njegova berila so temelj pouku slovenščine v srednjih šolah.

— Bojimo se, piše Einspielerjev Slovenec, da bo prezgodaj opešal... na realki in gimnaziji poučuje vsak teden okoli 25 do 28 ur, že to je za zdravega človeka veliko preveč... zraven pa ureja še Slovenski glasnik, pripravlja rokopise za Mohorjevo družbo, spisuje slovnice, izdaja slovar, to je preveč... Mi Slovenci potrebujemo gospoda Janežiča še mnogo let. —

Dve leti nato je omagal, leto navrh je umrl.

— Brez plače, čisto zastoj je spolnjeval težavne dolžnosti tajnika Mohorjeve družbe... mladim pisateljem je plačeval izdelke čez mero dobro. —

Ko so na rojstni hiši odkrivali spominsko ploščo »prehitro umrlemu buditelju slovenskega leposlovja, neutrudljivemu tajniku Mohorjeve družbe in zaslug polnemu jezikoslovcu«, je bil »cvet slovenskih rodoljubov zbran na Lešah in zastopani so bili pri slovesnosti Slovenci vseh dežel«. Einspieler je v slavnostnem govoru dejal: Bili so za nas Slovence žalostni časi: šole so bile vse nemške, bukve vse nemške, kanclije vse nemške, pesmi vse nemške, učeni gospodje, rojeni od slovenskih mater, so se potujčili in postali Nemci, še celo slovenski kmetje so vlekli na nemško stran — vse to se je na bolje obrnilo — in ravno rajni Anton je k temu veliko pripomogel. —

Z Mohorjevo družbo je bil Celovec še desetletja, do razsula avstrijske monarhije, sedež največje slovenske knjižne založnice, ki je v pičlih 60 letih, do 1918. leta, dala Slovincem okoli 19 milijonov knjig in imela v koledarskem imeniku svojih udov edinstven adresar slovenskega naroda.

Iz Janežičevih beril so vzrasle Sketova in za temi Grafenauerjeve čitanke in slovstvena zgodovina: do naših dni so Korošci dajali našim srednjim šolam učbenike slovenščine.

Grafenauer je Ziljan. Z njim je dala Koroška naši Akademiji znamenitega slov-

Dr. Bratko Kreft in dr. Franc Sušnik

Foto: prof. S. Kotnik

stvenega raziskovavca in pričevavca slovenske ustvarjalnosti.

Kotnik je rojak naše doline, na Ravnah samuje njegov grob, tiho skromni Kotnik, soustvaritelj moderne slovenske etnografske znanosti,

odkril je in iz prezrtih ljudskih nižin vzdignil Drabosnjaka,

mlademu Prežihu je odprl in utrl pot v šolo z družboslovnimi spodbudami,

bil je zrelemu Prežihu svetovalec v jezikovnih in narečnih rečeh, v domači zgodovini in domačih starosvetnostih,

poslednji v sklenjeni vrsti koroških kulturnih delavcev od Jarnika, Einspielerja, Janežiča, Šajnika in Sketa.

Koroška: nje ime zvonil ko zvonil iz otroštva slovenskega davnin in h grobovom dragim, zove k materi in na romanje domov.

Trpka je Ellerjeva pesem in domotožje.

Meško si je izvolil Koroško; domalega četrt stoletja je bil in trpel po njenih farah in doživljal svojo z usodo Koroških Slovencev in se na Selah do kraja življenja ni ločil od njih. V najsrčnejših proznih in dramskih pesnitvah njegovih je dih Koroške in njena bol.

Iz rodov od Lesičjekove Globasnice do Meškovih Sel je zrastel Prežih.

V njegovim delu se je ta lirično gledana koroška dežela razodela v veliki in bridki epičnosti,

v orjaške mere se dviga podoba koroškega človeka,

s Prežihom je dala Koroška slovenski književnosti svojo dolgo zadržano umetniško besedo,

tako koroško, tako slovensko in tako človeško —

in kakor pričajo bibliografije v našem domačem trimesečniku Koroškem fužinarju, ga že domalega ni več evropskega knjižnega jezika, ki si ne bi bil osvojil vsaj drobcev iz Prežihovih del.

Drugi plebiscit so zaznamovali hitlerjevci in so z izseljevanjem, z ječami in usmrčitvami potrdili dvojezičnost koroške dežele, ósnovo in votek.

Iz tega krvavega plebiscita je prirastel mladi rod. Z mladjevske burje je vzkriknil v osupljivi tožbi: Naš rod na Koroškem še živi, ker umira —

Eden mladjevcev je 23-letni Prunč iz Škocjana. V Dalmatinskih večerih — položil noči roko bi na strune da umolkne

samo morje bi vedelo za beli otok hrepenenja —

Lepa je Koroška zdaj v popoldanskem popletju, ko diši zemlja po dobrem kruhu in rdijo vsedilj po poljih preproge cvetoče ajde; zoreče so Prunču kakor

— molčeče bakreno morje krotko morje čakanja na pisane rute

žanjic —

— O ajda, toplo ljubezen zemlje dojiš na mehkih nedrijah holmov z medom, polnim zrele jesenske

vdanosti —

Na Obirskem je samorastni pesnik Polanšek, učitelj, matere delavske pankrski sin v senci grofovskih gozdov.

Tako se križa gospod:

— Gizdalinsko in samo s kazalcem / tako gor na čelo, / dol na prsi, / tja na levo, / sem na desno, / kakor bi na grajskem dvorišču / ukazovala ošabna desnica, / preobložena s prstani, / ki piše v tujih jezikih / bogve kako modre stvari, / a ji je neznana modrost / trdega dela in žuljev, / roka, ki da znamenja, / da izbičajo upornega nimaniča / do poslednjega drgeta in diha. / —

In drvar:

— Drvar pa postavlja težke križe, / svojega Bičanega križe, / možato in pobožno na čelo, / kakor bi božal svojo mater — / na usta, / kakor bi ljubil svojo drago ženo — / na prsi, / kakor bi bodril svoje otroke — / in v srcu govori: / Križani, ali bo v nebesih / tudi gosposka sedela v prvih klopih / in se tako oblastno, malomarno križala! / —

Srečno! si voščijo slovenski koroški sosedi, ko si podajo roko.

Perkonigu se je zasvitalo in razodelo človeško spoznanje o vrednosti koroške slovenščine tudi za kulturo vse dvojezične ko-

SREČANJE S ČRNO GORO

S poti na kongres Zveze književnikov Jugoslavije

Skupina književnikov iz slovenske delegacije

Imeli smo smolo, da je letalo odletelo iz Zagreba z dvourno zamudo, torej šele ob osmih zvečer, ko je bil popoldan z jesenskim sončnim zahodom že mimo in še ni bilo pravega večera z zvezdami in jasnim nebom. V letalu je vladalo prijetno razpoloženje: 26 slovenskih delegatov za kongres književnikov je moralo biti za uro in pol formalno enotnih, vsi smo potovali v isto smer, nihče ni mogel kreniti svojo pot, ni mogel nepovabljen in nezaželen vstopiti in ne demonstrativno izstopiti iz društva, vsi smo imeli pod sabo isto pokrajino, ki so jo tu in tam razsvetljevale luči mest, ko da so zvezde v kupčkih posedle na zemljo. Dvignili smo se nad oblake, bliže zvezdam, a ne samo formalno. Mesec, ki je osvetljeval oblake, je ustvarjal vtis pokrajine daljnega planeta, z nenavadnimi, nadzemeljskimi sencami. Viseli smo v zraku — ko da se nikamor ne premikamo. Kaj se nas je dotaknil daljni občutek brezmejnosti? Ko smo se nad Titogradom odtrgali iz te nepremične neskončnosti, smo se skozi deževne, vetrovne oblake začeli spuščati na Zemljo, nas je premetavalo, ko da se spet vračamo iz brezskrbne brezmejnosti v realnost skrbi, vsakdanjih bojov in težav.

roške dežele s slutnjo o slovenskem poslanstvu Koroških Slovencev za človeško srečanje z narodom sosedom blage volje, naj do kraja umolkne strašljivo gosposki domišljivi glas iz davnin: Paver, jaz tvoje človeške špraha ne zastopim.

Pri Miklu v Svatnah imajo tudi zdaj hčerko Zalo. Miklova Zala je odličnjakinja celovške slovenske gimnazije.

Dragoceno ognjišče je ta gimnazija za ljubezen in zvestobo rodu in domu, v živem objetju slovenske kulture, z duhovno doto slovenske narodne skupnosti, za človeško poslanstvo Koroških Slovencev.

Dr. Fr. Sušnik

Zvečer v Titogradu, glavnem mestu naše najmanjše republike. Ulice so skoro prazne, občutek imaš, ko da se ves čas voziš le skozi predmestje nekega dolgega mesta. Šele ko se ustaviš pred hotelom CRNA GORA (v njem smo stanovali vse dni kongresa), se zaveš, da si zdaj v mestu, v glavnem mestu republike. Hotel je izredno impozantno zgrajen, morebiti so graditelji celo prehiteli njegove sedanje upravljalce: ob večji skrbnosti in z manjšimi popravili bi hotel ne vzbujal pripomb, da je nekoliko zanemarjen. Sicer pa si kar priznajmo: tako se godi pri nas še marsikateremu hotelu. Velikokrat smo že slišali tuje goste: »Imate velike, sodobne, imenitne hotele, turistične objekte. a vzdrževati jih ne znate.« Ali primera: »Hodite v novih oblekah, a si sproti ne zašijete lukenj v žepih, pa se vam skozi te luknje izgubila veliko dragocenega denarja.«

Naslednje jutro. Pogled s hotelskega balkona. Mesto je že zaživelo, vendar ni opaziti običajnega mestnega vrveža. Ko da se ljudem nikamor ne mudi. Titograd je mlado mesto. Mesto, ki šele nastaja. Zgradili so ga po osvoboditvi na ruševinah stare Podgorice, ki je bila tako rekoč do kraja porušena v zadnji vojni. To je danes mesto z nekaj kovinske, tekstilne, tobačne, kemijske in grafične industrije, z letališčem, od koder lahko poletiš v Beograd, Skopje, Sarajevo, Zagreb... A vendar je mesto brez prave tradicije, mesto, v katerem se izrazito kažejo nasprotja med novim in starim, mesto brez pravega, samosvojeega družabnega in kulturnega življenja. Tega kljub velikemu trudu, razumevanju in finančni podporni republiških in zveznih organov ni bilo mogoče ustvariti čez noč. Na sprejemu pri tov. Andriji Mugoši, predsedniku skupščine Črne gore, se je v ožjem krogu razvil z njim zanimiv razgovor o velikih uspehih, ki jih je dosegla republika po osvoboditvi, pa tudi o težavah, ki jih imajo in ki jih prav nič nekritično ne skrivajo.

»Imamo čisto svojo in zelo burno zgodovino,« je pripovedoval predsednik skupščine. »Živeli smo v nenehnih bojih za svoj obstanek, za kruh, za našo besedo. Puška v hiši — to je naša tradicija, naša folklor. Še danes visi v marsikateri gorski hiši puška na steni. Če bi jim puške jemali s silo, bi posegli v stoletne tradicije, pravice naših ljudi. Ni mogoče čez noč spremeniti človeka, in morebiti ga sploh ni treba v vseh pogledih spremeniti.«

Prvi dan. Sprehod po mestu. Sprehod do izkopanin antičnega mesta Dokleje, ki se omenja že v 2. stoletju pr. n. št. Ob desetih pa smo sedli na »šinobus« in se zapeljali do morja, v eni uri smo bili v Baru. Spet velika nasprotja med novim in starim: V Novem Baru že dalj časa gradijo veliko pristanišče. Veliko presenečenje smo doživeli v Starem Baru. Ko smo se vzpenjali z avtobusom do njega, se nam je nudil enkratni pogled na brezkončni nasad olik, med katerimi so nekatere stare tudi 2000 let. Njihova debela so me spomnila na čudovite naravne abstraktne skulpture: eno samo deblo je stokrat prepletano, luknjičavo, zvito, a vendar eno samo deblo.

Pogled na Stari Bar je nepozaben. Na vzpetini visijo ogromne razvaline. Novo presenečenje doživiš, ko se povzpeš med te razvaline, ki so razmeroma še dobro ohranjene. V prvi srbski primorski državi Zeti je zrasel Bar med največje ekonomske, politične in kulturne centre na obali Jadrana. In potem je doživljal zelo veliko zgodovino, menjavali so se gospodarji — Benečani, Turki in končno Črnogorci. Izkopavanja v novejši dobi so odkrila fragmente slovanske keramike iz 11. stoletja, tu so še temelji romanogotske katedrale sv. Jurija, a pod njo fragmenti cerkve iz 11. stoletja, pod to pa še ostanki mozaikov iz antike in zgodnje bizantinske dobe. Doba na dobi, plast za plastjo, na enem samem mestu vsa zgodovina, prava učilnica zgodovine za diake, bolje bi je ne mogli spoznati v nobeni učilnici z zemljevidi, kartami, slikami in projektorji. Izredne možnosti republike za razvoj turizma. Sam predsednik skupščine nam je o tem veliko govoril. Turizem — to bo nekega dne največji osnovni kapital naše najmanjše republike. Vendar bo treba v to osnovno sredstvo še mnogo investirati. Zlasti pa vzgojiti kader za turistične potrebe. Brez turistično dobro izšolanih in prizadevnih ljudi bodo mrtvi in premalo izkoriščeni še tako lepi in sodobni turistični objekti. Ob vznožju ruševin tega nekoč znamenitega mesta je danes majhno naselje, ki pa je s svojimi hišicami (zgradili so jih iz kamenja starega mesta) in z zvito ozko ulico prav tako zelo zanimivo.

Druzi dan. Kongres se je začel. Delegati iz vseh republik so se zbrali v veličastni dvorani Doma armade. Nove stavbe iz belega marmora so v mestu med nizkimi hišicami sploh nekaj posebnega, in je torej veličastnost res veličastnost.

Znano je, da so pri nas kongresi navadno bolj dolgačasna zadeva. Procedura je po navadi taka: najprej nekdo (najbolj poklicani?) prebere glavni referat. Zatem pa prihajajo drug za drugim na oder še drugi ter dovoljujejo, komentirajo in podčrtavajo misli iz glavnega referata, nakar se izvoli nov odbor ter sprejme abstraktna resolucija za bodoče delo. Tudi za ta zbor je kazalo, da se bo odvijal po tej že preveč ustaljeni naši

navadi. Vendar se je vsa stvar že prvega dne začela sukati drugače.

Pravega »glavnega« referata sploh ni bilo. Za govorniški pult so prihajali delegati iz vseh republik (Slovenci smo bili bolj tiho, ne vem, smo modro molčali ali pa nismo imeli korajže kaj bistvenega povedati) ter zelo ostro, goreče in dokumentirano razpravljali o mestu književnika v naši družbi. In povsem razumljivo je, da se je razprava odvijala v smer, ki je odkrito pokazala, da danes pisatelj ne zavzema več tistega mesta v družbi, ki ga je imel nekoč. Res je, da se je nekoliko spremenila njegova vloga in ni več odločujoči kulturni delavec, vendar je njegovo mesto v naši družbi premalo upoštevano, njegovo delo je vse premalo, tako rekoč skoro ni priznано, da ne govorimo o tem, da je za svoje delo slabše plačan kot nekvalificiran delavec in da jih je le peščica, ki lahko živijo samo od svojega dela. Zal imamo danes knjigo vse bolj za komercialno blago oziroma celo za potrato in okras, hoby za nekatere izbrance in zanesenjake. No, in tako smo na kongresu nujno spregovorili o tem problemu:

tragično in nerazumljivo je, da naša socialistična družba, ki si je postavila za svoj največji smoter in ideal — vzgojiti svobodnega, vsestransko razgledanega, samostojnega, zavestnega, osebno srečnega človeka — daje tako malo, porazno malo, da bi ta smoter lahko tudi uresničevali. V nekaterih pogledih smo kulturo do absurda skomercializirali! Delegati so na primer naštevati dokumentirane podatke o tem, kako malo dajemo za kulturne dejavnosti, kako propadajo naše knjižnice, da pa na drugi strani leži v skladiščih za 45 milijard (!) neprodanih knjig! In potem so navajali, da je samo kar se tiče knjig in knjižnic dosti drugače na Vzhodu in marsikje na Zahodu. Povedali so primer Bolgarije, kjer je knjiga izredno poceni, kjer so knjižnice v sleherni vasi vzorno urejene, pa o Danski in Angliji, kjer prve izdaje knjig normalno pokupijo kar knjižnice in pridejo zasebni kupci na vrsto šele, ko izide knjiga drugič. To so dejstva. Pred njimi ne moremo več dolgo zapirati oči. Pričakujemo radikalne spremembe. Zelo veliko razpravljamo o tem, ugotavljamo, sprejemamo priporočila, za katera se nihče ne zmeni, se iluzorno zanašamo samo na to, da bodo vse te stvari rešili samoupravni organi itn. A vsaka minuta odlašanja se nam lahko kruto maščuje.

Najbrž bralce te revije ne bi v podrobnosti zanimalo, kaj vse se je v dneh kongresa razčističevalo. Nekaj so o tem že lahko prebrali v dnevnem časopisju. Neprijetna je bila zame tudi ugotovitev, da je naše geslo bratstvo in enotnost še zmerom zelo občutljiva zadeva, da je še zmerom veliko zakulisnih stremeljenj za predsedniška mesta, torej za to, kdo bo sedel kot generalni sekretar Zveze v Beogradu ter odločal o tem, kdo bo potoval v tujino in kdo bo tisti srečni izbranci, da bo prišel na seznam za prevod v tuje jezike. V tridnevni proceduri ter v tako imenovani diskusiji se je žal pokazalo, da je naša demokracija še marsikdaj le navadna farsa z lepim ščitom, za katerega je mogoče skriti kritikarstvo, umazane osebne ambicije, podcenjevanje tistega, kar je pri nas dobrega, enkratno pozitivnega in je drugič spet še zmerom preveč papirnata ali pa raztegljiva fraza. Na vso srečo se je napolned

Pogled na znameniti Stari Bar

le izluščilo spoznanje, da je treba v Zvezi nekaj spremeniti. Zato ni čudno, da so bili predsedstvu predloženi kar štirje predlogi o spremembi statuta Zveze in da se je o teh spremembah veliko in žolčno razpravljalo ter da je bil v tem smislu soglasno sprejet vsaj en sklep: o sklicanju izrednega kongresa, ki bo že čez eno leto.

Tretji in četrti dan. Črnogorci so dobri gostitelji. Ob srečanjih z njimi, z njihovimi ljudmi in čudovitimi kraji smo nekoliko pozabili na naše notranje razprtije. Zato moram vsekakor še omeniti naš izlet na Lovčen. Z avtobusi smo se odpeljali skozi Cetinje, nekdanjo prestolnico Črne gore in znano zgodovinsko mesto. V Cetinju je bila leta 1493 ustanovljena prva tiskarna na Balkanu, danes je mesto muzejev: dvorec nekdanjega kralja Nikole, v stari Biljardi etnografski muzej, Njegošev muzej in muzej revolucije, samostan, umetnostna galerija, vlaška cerkev z ograjo iz puškinih cevi, ki so jih zaplenili v bojih s Turki, ohranjene zgradbe nekdanjih ambasad Anglije, Francije, Italije, Avstrije in Rusije ... itd. ... In potem smo se po serpentinah vzpenjali na Lovčen. Ekkratna vožnja z enkratnim pogledom na skoro gole gore z belo skalo, na ozke doline z majhnimi krpami rdeče zemlje (krpe so skrbno ogradili s kamenjem), na s kamenjem zidane hiše (a pokrite s slamo), na šope belih ovc — tu je čas zelo počasnih nog. Upam, da te pokrajine ne bodo nekega dne v imenu turizma preveč pokvarili ...

Avtobus se je zaustavil pod samim vrhom Lovčena. Večerilo se je že, ko smo obstali na vrhu, ob grobnici velikega pesnika in nekdanjega vladarja Črne gore — Petra Petrovića Njegoša ... 1749 metrov! Pogled na Kotorški zaliv. Prav zares najlepša grobnica, ki si jo je lahko izbral pesnik, človek. Spomnil sem se na prvo izdajo Gorskega venca (1847), ki so jo ponatisnili kot original in jo podarili vsakemu delegatu kongresa — velika pesnitev, ki je v majhnem narodu preganjala občutek manjvrednosti. Spomnil sem se tudi na tiste naše državljane, ki so kot turisti prepotovali že pol sveta, niso pa še bili na tem koščku naše zemlje ...

Zadnji dan. Nedelja in povratek. Spet sedimo v letalu ... Na vzlet smo čakali štiri ure. Prečakali smo jih na titograjskem letališču. Sedeli smo na ploščadi in se gredli na toplem soncu. Nismo mogli verjeti, da je v Zagrebu slabo vreme in da letalo zato odlašajo svoj polet. Ni mi bilo žal ur čakanja. Vedel sem, da se grejem na zadnjem letošnjem toplem soncu. Doma nas čakajo hladni jesenski dnevi. Na letališču je bilo precej turistov iz Vzhodne Nemčije in Češke, vračali so se domov. Mislim, da so se poslavljali s podobnimi občutki: vsaj še za nekaj toplih minut odložiti povratek na sever, v hladne jesenske in mrzle zimske dni. A zdaj spet letimo nad oblaki. Toda danes so oblaki čisti in beli kot sneg; to je brezmejna zasnežena pokrajina, na kateri se svetlika sonce ... V sebi sem znova čutil lahkotnost, skrbi in neprijetne zadeve sem pustil na Zemlji ... Ne zabljam na neprijetne trenutke kongresa ... A vse bolj že živi v meni tisto, kar se je na kongresu premaknilo dobrega in pozitivnega: zdramili smo se iz nekritičnega hvalisanja naših uspehov, vse bolj realno ocenjujemo naše dosežke, že čutimo prve oblike prave demokracije, kulturni dejavnosti se odpirajo nove perspektive, naša prva in največja vrednota postaja človek, pregnali bomo še zadnje sence narodnostnega vprašanja, in ne nazadnje: tudi pisatelj bo dobil svoje pravo mesto ...

Se se bom vračal v Črno goro.

September 1964.

Leopold Suhodolčan

»NE MOTITE«

V Londonu je policija nedavno prišla Alfreda Madsena. Mož je svojo (varilno) obrt zanemarjal, zato pa se je tem bolj vneto ukvarjal z drugim, bolj donosnim »poklicem« — vlamljanjem. V dvanajstih zaporednih vlomih je odnesel nakit, vreden okoli 700 milijonov dinarjev. Najbolj pri srcu so mu bile prazne hotelske sobe. Vselej je obešil na vrata napis »Ne motite!« In res ni nihče motil oziroma vsaj nekaj časa ne.

Zgodovina naj nas obogati

Zgodovinarji in slavisti iz slovenjgraške in ravenske občine so ustanovili svoje društvo. Namen tega društva je popisati predmete materialne kulture, ohraniti vredne stare stavbe, zbrati in obdelati stare dokumente, poleg tega pa skrbeti za to, da zgodovina ne bi obležala v vitrinah, temveč bi obogatila naše življenje. Tri ustanove imamo, ki so že dosegle lepe uspehe pri tem delu:

— Muzej ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu,

— Delavski muzej,

— Študijsko knjižnico na Ravnah.

Vse premalo strokovnosti je bilo doslej ob pravem času na pravem mestu pri roki, vse preveč se je brezglavo uničevalo. Sodelovanja med zgodovinarji in turističnim društvom npr. ni bilo.

Komu služijo odkrite freske na Barbari in pri Antonu, če drvijo avtomobili mimo in ljudje sploh ne vedo zanje?

Ali je pri nas mogoče dobiti razglednice repača, Šratneka, najevske lipe, starih mlinov in kašt? Ali naši ljudje vedo pokazati tujcu ne samo: »V kavarno se pride po tej in tej cesti,« temveč tudi: »Tu je ta graščina, tu so tristo let stare umetnine...«? Ne vedo, ali pa se ne zavedajo prave cene teh stvari.

Tako se je tudi moglo zgoditi, da so začeli podirati Šratnek in je predsednik občinske

skupščine Franc Fale še v zadnjem trenutku preprečil hudo kulturno škodo.

Ali v Prevaljah kaže kakšna plošča, kje je bila nekoč Mohorjeva družba, kje mogočna železarna? In kako smo brezglavo metali v Mežo — toda storjenega ni več mogoče spremeniti. Važno je, da zdaj ne bomo več uničevali.

Društvo si je zastavilo naslednje naloge:

— poskrbeti za najbolj nujne primere — najevska lipa, Lenart na Jankovcu,

— popisati matične knjige po krajevnih uradih, šolske in župnijske kronike,

— skupaj z urbanisti poskrbeti za to, da se ne bi krnile značilne koroške pokrajinske vedute,

— sestaviti načrt za popis zanimivosti in ga potem z ekipnim delom izvesti; obenem tudi fotografirati objekte, popisati ledinska imena, kopišča, apnenice, domačo obrt itd., z magnetofonom posneti značilna narečja,

— predložiti načrt občinski skupščini in jo prositi za sodelovanje,

— nabaviti foto kopije dokumentov o boju koroških Slovencev, morda urediti v študijski knjižnici stalno varstvo te vrste.

Lovci imajo poimenovano vsako kotanjo. Peci pravimo Peca pa konec. Toda Kordež ve dvajset imen zanjo, Mihev devetdeset. Dela vsekakor ne bo zmanjkalo. n. r.

kot srež, ko da je dahnila v mlin zima. Dišeča pajčevina, mokasta tla, vlažna kamnita stena, na videz brez malte, kakor da so pred leti le zidake umetelno zložili drugega na drugega.

Iščemo mlinarja.

Na desni so vrata v majhno izbo — živ muzej. To je mlinarjeva soba s staro posteljo v kotu, ki je pol skrinja, pol čoln, kot rače široka.

Ob peči na drugi strani je prislonjeno korito, v katerem namočijo žito, da je moka bolj bela in da se laže zmelje. Stol, miza, oblanci — vsak vogal je vreden slikarja in Boštjan se tudi takoj loti dela.

Naposled se pokaže mlinar. Dimnik je zidal v mlinu, doslej ga namreč ni bilo. Mlinar Povh je tih mož. Tudi kmet je in knap je bil v Mežici leta 1955, ko ni bilo kaj mleti in sta šla on in Ploder za kruhom, da bi imeli številni družini kaj jesti.

Kako dolgo že stoji ta mlin? Kdo ve. Hiša, strmo nad mlinom, ima v kamen vklesano letnico 1820, hlev je star 110 let. Kdo ve, od kdaj stoji mlin.

Na prosto smo stopili. Na drugi strani ceste je hiška, kjer živijo bica in sv. Florijan jih varuje. Za mlinom so stope ta dan drobile ječmen za kašo. Povsod je duh po zrelem žitu in hlad se dviga iz vode. Počasi so se dvigale in spuščale stope ta dan, kot bi merile čas.

Iz Podjune so včasih vozili sem mlet. Iz Bistrice, Šmarjete in Libuč, iz Strojne, Šentanela in z Dolge Brde. Trije mlinarji so noč in dan mleli v Povhovem mlinu. Zvonec jih je ponoči budil, ko sta dva birna žita stekla med lofarje in se je grot izpraznil. Vse do decembra in januarja so mleli, dokler ni voda zmrznila, nato pa spet od marca naprej.

Zdaj je dela vse manj. Kmetje imajo lastne majhne električne mline, pa tudi manj pridelajo, ker je manj ljudi na kmetijah.

Mrači se in meglica se dviga iz vode, ko pijemo mošt zgoraj v hiši. Otroci se igrajo z malimi muckami. Četrty rod, za katerega

V DOLINI MLINOV

Skoraj neopazno se vzpenja cesta od Štoparja po Reki. Na desni popoldansko sonce greje gozd, na levi teče po zamočvirjenih travnikih bistra Reka. Zadaj spet gozd. Dolinica je ozka in vijugasta. V jesenski svetlobi se zlati šentanelski konec, druga stran je plavkasto temačna. V gozdu rumeni listje, ob potoku pasejo. Če še niste videli pastirja na kolesu, tu ga lahko.

Stari Šeferjev mlin je prenovljen, vendar ne melje več. Više ob cesti je na desni strani v gošči skrit star križ, zanimiv morda zato, ker se nanj kdove zakaj podpisujejo šentanelski pobi od leta 1903 naprej. Nato Novakov mlin in Plodrov ovinek, kjer se cesta cepi na desno v Šentanel. Tu je skladišče brez strehe in stražarja: premog, opeka, pesek.

Do sem Šentanelci pripeljejo, zvrnejo, potem pa počasi zvoziijo v hrib domov.

Nato Plodrov mlin, nekdanj mogočen, tudi moderen, saj je rajni Ploder že leta 1928 napeljal vanj elektriko, danes pa ne dela več.

»Naša industrija je propadla!« se posmehne sedanji Ploder. Nekaj otožnosti je v tem posmehu in nekaj daljnega ponosa nekdanjega mlinarja.

In naposled Povhov mlin, cilj naše poti. Od šestih mlinov, kolikor jih je mlelo nekoč v Reki, dela samo še ta.

Čez mahovnate rače buči voda na veliko kolo in ga počasi vrti, da se v starem mlinu vse trese. Mlinarja nikjer. Lesen lijak siplje droben curek žita med kamna, po žlebu teče zmleto zrnje.

Vreče so prislonjene ob zid, zrak je poln vonja po moki. In jeseni še voda diši. Vse je belkasto, mokasto in mehko — kamen in les. Stopnice so izjedene od nešteti stopinj nekdanjih mlinarjev. Les, prepojen z moko, vonja po kruhu. S stropa visijo bele nitke

F. Boštjan, Povhov mlin

Novosti naše študijske knjižnice

Objavljamo nekatere važnejše knjižne pridobitve ravenske študijske knjižnice v zadnjem času. Izbrali smo strokovne knjige, vendar nismo zajeli vseh, ker naš list ne more priobčiti kompletnih seznamov.

Izpustili smo leposlovje, dovolj znane stvari in knjige, ki jih ima tudi naša strokovna knjižnica in o katerih naše sodelavce sproti obveščamo.

Seznam je seveda tudi vabilo za obisk študijske knjižnice.

SPLOŠNO

- Bibliografija jugoslovenskih bibliografija 1945—1955. Beograd 1958.
 Geološka bibliografija Jugoslavije od 14. veka do 1944 godine.
 Škerlj-Bregar: Petnajst let bibliografije o NOB Slovencev. Ljubljana 1962.
 Kodela-Munda-Rupel: Bibliografsko kazalo Ljubljanskega zvana. Ljubljana 1962.
 Bibliografija NOB tiska na Goriškem. Nova Gorica 1963.
 Švajger, Janko: Bibliografija jugoslovenske literature s področja varnosti pri delu. Ljubljana 1957.
 Bibliografija prevodov v slovenščino. (Od maja 1945 do maja 1960.)
 Katalog tekuče strane periodike u bibliotekama Jugoslavije 1957—1961.
 Detska enciklopedija I—X. Moskva 1958—1962.
 Grand Larousse encyclopedique en dix volumes. Tom 1—9. Paris 1962—1964.
 The Universal World Reference Encyclopedia. 1—15. knjiga. Chicago 1961.
 Meyers neues Lexikon in acht Bänden. 1.—2. Band. Leipzig 1963.
 IV., V., VI. letno poročilo državne realne gimnazije in gimnazije za Slovence. Celovec 1961, 1962, 1963.
 Dijaški glas. Literarni obzornik dijakov državne realne gimnazije in gimnazije za Slovence v Celovcu. 1961 do 1964, št. 2—5.
 Mladje. Kulturna revija mladih. Celovec 1960 do 1963, št. 1—5.

FILOZOFIJA

- Panorama savremenih ideja. Beograd 1960.
 Grundlagen der marxistischen Philosophie. Berlin 1960.
 Glockner, Herman: Die europäische Philosophie. Stuttgart 1958.
 Filozofska enciklopedija 1. Moskva 1960.
 Russell, Bertrand: Istorija zapadne filozofije. Beograd 1962.
 Brown, J. A. C: Socijalna psihologija u poduzeću. Zagreb 1962.
 Leavitt, Harold: Psihologija za rukovodioce. Zagreb 1964.
 Jung, Karl Gustav: Psihološki tipovi. Beograd 1963.
 Freud, Sigmund: Uvod u psihoanalizu. 4. izd. Beograd 1961.

DRUŽBENE VEDE

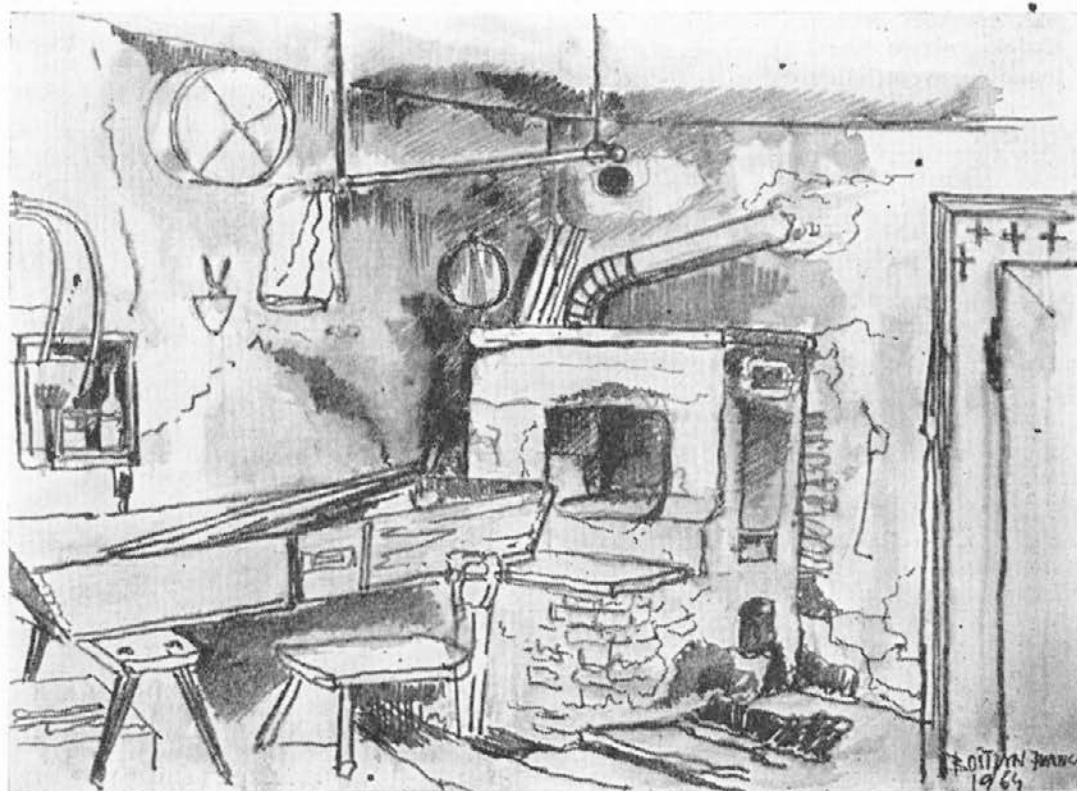
- Fiamengo, Ante: Osnovi opće sociologije. Sarajevo 1962.
 Družbeno-ekonomska vzgoja. Priročnik za predavatelje. 1., 2., 3. del. Ljubljana 1960.

- Blejec, Marijan: Statistične metode za psihologe. Ljubljana 1959.
 Yule-Kendall: Uvod v teorijo statistike. I.—V. zvezek. Ljubljana 1955—1959.
 Pjanić, Zoran: Problem stanovništva u ekonomskoj teoriji. Beograd 1957.
 Blejec, Marijan: Statistične metode za ekonomiste. 2. izd. Ljubljana 1961.
 Jeri, Janko: Tržaško vprašanje po drugi svetovni vojni. Ljubljana 1961.
 Perović, Mirko: Politička ekonomija. 3. izd. Beograd 1964.
 Lovrenović, Stjepan: Ekonomska politika Jugoslavije. 3. izd. Sarajevo 1963.
 Kardelj, Edvard: Problemi naše socialistične graditve. Knjige 1.—5. Ljubljana 1956—1964. Razvoj i problemi društvenog i privrednog života Jugoslavije. Beograd 1963.
 Miljanić, Nikola: Novac i kredit u procesu društvene reprodukcije. Zagreb 1964.
 Joksimović, Milija: Priručnik za polaganje opšteg dela stručnog ispita. 5. izmenj. izdaja. Beograd 1964.
 Lang, Rikard: Tečaj političke ekonomije. I. Zagreb 1964.
 Komune i privreda Jugoslavije I.—II. knjiga. Zagreb 1963.
 Friedman, Georges: Razmrvljeni rad. Specializacija i rasonoda. Zagreb 1959.
 Nešić, Dragoljub: Tečaj politične ekonomije. 5. izd. Zagreb 1959.
 Černe, France: Planiranje in tržišni mehanizam v ekonomski teoriji socializma. Ljubljana 1960.
 Samoupravljanje i novi sistem nagrađivanja u upravi. Beograd 1964.
 Rüssel, Arnulf: Arbeitspsychologie. Stuttgart 1961.
 Kavčič, Stane: Samoupravljanje. 1., 2. knjiga. Ljubljana 1964.
 Pravni leksikon. Beograd 1964.
 Hentig, Hans fon: Zločin — uzroci i uslovi. Sarajevo 1959.
 Vilfan, Sergej: Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije. Ljubljana 1961.
 Krbek, Ivo: Pravo javne uprave FNRJ: I, II. knjiga. Zagreb 1960—1961.
 Pataki, S.: Opća pedagogija, 8. skrać. i prer. izd. Zagreb 1963.
 Berg, Ilse: Zur Theorie der Strafe in der sozialistischen Schule. Berlin 1961.
 Clausse, Arnould: Socijalistička doktrina odgoja. Zagreb 1962.

- Supek, Rudi: Ispitivanje javnog mnjenja. Zagreb 1961.
 Koman, Marija: Duševno prizadet otrok doma in v šoli. Ljubljana 1959.
 Makarenko, Anton: Knjiga za starše. Ljubljana 1963.
 Enciklopedijski rječnik pedagogije. Zagreb 1963.
 Schmidt, Vlado: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem. I. Ljubljana 1963.
 Murko, Vladimir: Visokošolski študij in poklici. Ljubljana 1963.
 Ustanove za vzgojo in varstvo otrok, mladine in odraslih. Ljubljana 1958.
 Okolje in razvoj slovenskih otrok. Ljubljana 1962.
 Bossert, H. Th.: Ornamente der Volkskunst. I. II. 1952—1958.
 Moser, Oskar: Kärntner Bauernmöbel. Klagenfurt 1949.
 Matičetov, Milko: Sežgani in prerajeni človek. Ljubljana 1961.
 Novak, Vilko: Slovenska ljudska kultura. Ljubljana 1960.

JEZIKOSLOVJE, FILOLOGIJA

- Rakuša, Rudolf: Slovarček okrajšav slovenske stenografije. Ljubljana 1963.
 Šarbatov, G. Š.: Russko-arabski učebnj slovar. Moskva 1964.
 The Merriam-Webster Pocket dictionary. New York 1954.
 Webster's Third International Dictionary of the English language unabridged. Springfield 1961. 2662 strani.
 Rečnik na makedonskiot sa srpskohrvatski tolkovanja. Skopje 1961.
 Vlasova, Z. N.: Anglo-russki slovar s ilustracijami. Moskva 1962.
 Magazinik-Mihajlov: Russko-turecki slovar. Moskva 1946.
 Semijazyčnij jadernij slovar. Moskva 1961.
 Semijazyčnij slovar po televideniju, radiolokaciji i antennam. Moskva 1961.
 Anglo-russki slovar po mašinostroeniju i metallobrabortke. Moskva 1961.
 Nemecko-russki slovar po kinofototehnike. Moskva 1962.
 Kratkij russko-kitajskij slovar. Moskva 1960.
 Kratkij kitajsko-russki slovar. Moskva 1962.
 Arakin, V. D.: Norvežsko-russki slovar. Moskva 1963.
 Snoxall, R. A.: A concise English-swahili dictionary. London 1961.
 Jonke, Ljudevit: Književni jezik u teoriji i praksi. Zagreb 1964.
 Ivić, Milka: Pravci u lingvistici. Ljubljana 1963.

F. Boštjan, »Mlinarska bajta«

skoraj gotovo ne bo več kruha na tej reški strmini. Hčerke iz tretjega rodu so zvečine že odšle, le slike visijo na stenah in na obisk se vračajo domov.

V mraku sedimo: dokler spodaj meljejo, zgoraj ni luči. Potem se posveti kot kresnica. Zdaj je mlin elektrarna za domačo potrebo.

Mošta je še dovolj, toda besed zmanjkuje v tem meglenem otožju, kakor da se nemo sprašujemo: »Bo vsaj ta zadnji mlin zdržal tekmo s časom?«

Toda otožni smo le mi, gostje, tujci. Domači delajo in zaupajo.

KAREL DOBERŠEK 1889—1964

»Ne vem ga drugače, kakor da z urnim korakom hiti, z mladim časom; starost ga ne more doiti.« Tako je napisal dr. Franc Sušnik v našem listu Karlu Dobršku za sedemdesetletnico. Sredi septembra, v sonč-

ni gorski jeseni smo se poslovili od njega — delavci, učitelji, otroci.

Življenjske letnice Karla Dobrška stojijo v najbolj razgibanem času naše zgodovine na pravem mestu:

rojstvo leta 1889 na proletarskih Lešah, učiteljevanje na Ojstrici, v Žvabeku, na Prevaljah, l. 1929 izid njegove knjige »Vpliv socialnih razmer na otroka na Prevaljah«, l. 1941 izgon v Srbijo, po l. 1945 živahno delo pri združništvu, visoko priznanje in naziv »pedagoški svetnik«.

Marksist in revolucionar že v mladih letih, sekretar partijske celice, goreč pedagog, vseskozi borec za pravice delovnega človeka, ostaja Karel Doberšek živ v svojem delu, svetel zgled vsem.

Grammatika russkogo jazyka. Tom I. II. III. Moskva 1960.

Puškin, I. M.—Zahava-Nekrasova: Učbenik ruskogo jazyka. Moskva 1960.

Špis-Gavela: Ruski u 100 lekcija. Beograd 1962.

Clarke-Mackenzie-Munro: Modern English Practice. London 1959.

Fistrovič-Kordaš: Tuji jeziki za otroke. Ljubljana 1962.

MATEMATIKA. PRIRODNE VEDE

Schiller, Hans: Die Verwendung der Pflanzen in Garten und Park. Berlin u. Hamburg 1959.

Vidav, Ivan: Višja matematika. I. del. 2. izdaja. Ljubljana 1961.

Polya, Georg: Mathematik und plausibles Schließen. I.—II. Basel und Stuttgart 1962.

Justinijanović, Juraj: Nacrtna geometrija za tehničke škole. Zagreb 1963.

Vadnal, Alojzij: Gospodarska matematika. 8. knjiga. Ljubljana 1963.

Filipović, Stanko: Matematika za komercialiste. Zagreb 1963.

Plemelj, Josip: Diferencialne in integralne enačbe. Ljubljana 1960.

Duschek, Adalbert: Vorlesungen über höhere Mathematik. I. II. III. IV. Band. Wien 1960—1961.

Stapf, Helmut: Grundlagenchemie für technische Berufe. 14. Aufl. Leipzig 1960.

Kratkaja himičeska enciklopedija. I.—II. Moskva 1961—1963.

Mason, Stephen: Geschichte der Naturwissenschaft. Stuttgart 1961.

Likar, Miha: Virusi. Ljubljana 1960.

Dorfman-Paramonov-Eskin: Opšta biologija. Zagreb 1962.

Mackean, D. G.: Introduction to Biology. London 1964.

Duančić, Vjekoslav: Osnovi embriologije čovjeka za studente opće medicine i stomatologije. Beograd 1963.

Biološki vestnik. XI. leto. Ljubljana 1963.

Jakovljević, St. J.: Opšta botanika. 5. izdanje. Zagreb 1964.

Stanković, Siniša: Uporedna anatomija kičmenjaka. Beograd 1950.

Krečič-Sušteršič: Ptice Slovenije. Ljubljana 1963.

UPORABNE VEDE

Dragojević, Bogosav: Hirurgija I.—III. 2. dop. izd. Beograd 1964.

Tadić, Radoje: Higijena. Priručnik za srednje medicinske kadrove. Beograd 1964.

Haase, Hermann: Lebenselixier Blut. Blut und Blutspenden. Stuttgart 1964.

Veljković, Jovan: Uvod u mentalnu higijenu i socijalnu psihijatriju. Zagreb 1962.

Stojiljković, Srbojub: Psihijatrija sa medicinskom psihologijom. Beograd-Zagreb 1962.

Duančić, Vjekoslav: Osnovi histologije čovjeka. Beograd 1962.

Žarković, Grujica: Preventivna medicina. 2. izd. 1962.

Klajn, Vladislav: Neuroze. Teorija i klinička praksa. Beograd 1962.

Gerić, Radomir: Socijalna medicina. Beograd 1962.

Simić, Božidar: Higijena ishrane sa osnovama dijetetike. Beograd 1960.

Gros, Nansi E.: Stres u životu. Beograd 1962.

Andrejević, Mihajlo: Čir i rak želuca. 2. izd. Beograd 1957.

Mezić, Aleksander: Nega bolesnika. Beograd 1962.

Stanojević, Vladimir: Istorija medicine. 2. izd. Beograd 1962.

Mikrobiologija i parazitologija. Beograd 1962.

Teodorović, B.: Higijena stanovanja i naselja. Zagreb 1957.

Sinel'nikov, R. D.: Atlas anatomii čeloveka. Tom I. II. III. Moskva 1963.

Jacobson, Edmund: Spočiti se morate. Ljubljana 1960.

Letica, Ljubomir: Bolesti zuba. 1.—2. knjiga. Zagreb 1956—1957.

Košiček, Marijan: Seksološki leksikon. Zagreb 1962.

Smoldaka, Vojin: Starost in staranje. Ljubljana 1961.

Medicina rada. Beograd-Zagreb 1958.

Medved, Radovan: Sportska medicina. Priručnik. Zagreb 1960.

Komar, Janez: Zdravilne rastline. Ljubljana 1964.

Kušan, Fran: Ljekovito i drugo korisno bilje. Zagreb 1956.

Ivančević, Ivo: Farmakologija i temelji farmakologije. Zagreb 1960.

Hudolin, Vladimir: Psihijatrijsko-psihološki leksikon. Zagreb 1963.

Skoržepa, Miroslav: Seksualno vaspitanje omladine. Beograd 1957.

McGraw Encyclopedia of Science and Technology. 1.—15. London 1960.

Križanić, France: Elektronski aritmetični računalnici. Ljubljana 1960.

Rant, Zoran: Termodinamika. Knjiga za uk in prakso. Ljubljana 1963.

Tehnička enciklopedija I. Zagreb 1963.

Velimirović, Mihajlo: Mala atomska enciklopedija. Zagreb 1961.

Peulić, Đuro: Građevinske konstrukcije. I. II. Ljubljana 1962.

Kovačević, Đorđe: Tehnika kvalitetne reprodukcije zvuka. Beograd 1960.

Göriz, Hermann: Laubgehölze für Garten und Landschaft. Berlin 1957.

Eiselt, M. G.: Nadelgehölze. Leipzig 1964.

Pareys illustriertes Gartenbaulexikon I. II. Berlin 1956.

Polak, Elza: Površarstvo. 1. knj. Opći dio. Zagreb 1959.

Schiller, Hans: Die Verwendung der Pflanzen in Garten und Park. Berlin 1959.

Urbas, Janko: Varstvo gozdov. Ljubljana 1959.

Letonja-Grum: Sadje in zelenjava vse leto. Ljubljana 1962.

Thiel, Erika: Kostümkunde. Die Geschichte unserer Kleidung. Leipzig 1962.

UMETNOST

Osnove regionalnega in urbanističnega planiranja. Ljubljana 1962.

Gugitz, Gustav: Kärntens Gnadenstätten in der Graphik ihrer Andachtsbilder. Klagenfurt 1963.

Innenarchitektur 1958. 1959. Essen 1958—1959.

Die Kunst und das schöne Heim. 1959. 1960.

Architektur i urbanizam. Zagreb 1960, 1961, 1962.

Bauen und Wohnen. 1958, 1959, 1960.

Zadnikar, Marijan: Znamenja na Slovenskem. Ljubljana 1964.

Mušič, Marjan: Arhitektura in čas. Eseji in razprave. Maribor 1963.

Baylon, Mate: Stambene zgrade. Beograd 1961.

Hempelmann, Josef: Die Praxis der Friedhofsgärtnerei. Berlin 1952.

Kinderspielplätze. München 1957.

Valentien, Otto: Mauern und Wege im Garten. München 1958.

Betting-Vried: Bungalows. Darmstadt 1958.

Ceve, Emilijan: Srednjeveška plastika na Slovenskem. Ljubljana 1963.

Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler des 20. Jahrhunderts. Herausgegeben von Hans Vollmer. Leipzig 1955.

Šijanec, Fran: Sodobna slovenska likovna umetnost. Maribor 1961.

Das Schulhaus der Gegenwart. (Herausgeg. von L. Lang.) Wien 1952.

Rid, Herbert: Istorija modernog slikarstva. Beograd 1963.

Istorija slikarstva od pećinskog do apstraktnog. Beograd 1962.

Knaurs Lexikon abstrakter Malerei. München 1957.

Kisselbach u. Scheerer: Fotokurs in Farbe. Seebuck 1958.

Nationalhymnen. (Texte und Melodien.) Stuttgart 1958.

Cvetko, Ciril: Opera in njeni mojstri. Ljubljana 1963.

Larousse de la musique. Tom I. II. III. Paris 1957.

Cvetko, Dragotin: Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem. 1.—3. knjiga. Ljubljana 19.—1960.

Opferman-Kramer: Die neue Trickfilm-Schule. Seebuck 1963.

Martin, Marcel: Filmski jezik. Ljubljana 1963.

Belan, Branko: Scenarij što i kako. Zagreb 1960.

Sadoul, Georges: Zgodovina filma. Ljubljana 1960.

Mazi-Hribar: Vodnika po slovenskih gorah. Ljubljana 1964.

Mali športni leksikon. Ljubljana 1963.

Turistična enciklopedija. Jugoslavija I.—II. Beograd 1958.

Paris. (Turistički vodič.) Beograd b. 1.

Makedonija. (Turistički vodič.) Skopje 1956.

Lovšin, Evgen: Gorski vodniki v Julijskih Alpah. Ljubljana 1961.

KNJIŽEVNOST

Wilpert, Gero: Lexikon der Weltliteratur. Stuttgart 1963.

Tieghem, Paul: Zgodovina evropske in ameriške književnosti od renesanse do danes. Ljubljana 1963.

Kratkaja literaturna enciklopedija. 1. Moskva 1962.

Lexikon der Weltliteratur im 20. Jahrhundert. I. Band. 2. Aufl. Freiburg 1960.

Sampson, George: The Cambridge History of English Literature. Cambridge 1959.

Hamann-Hermand: Naturalismus. Berlin 1959.

Giles, Herbert: A History of Chinese Literature. New York 1958.

Lavagnini, Bruno: Storia della letteratura neoeellenica. Milano 1959.

ZEMLJEPIS — ZGODOVINA

Planina, France: Slovenija in njeni kraji. Ljubljana 1963.

Inž. Dušan Dretnik:

TURISTIČNO — OKREPITVENE PREDNOSTI IN UREDITEV KOROŠKEGA PREDELA

(Nadaljevanje iz št. 4—7)

IDEJNI PROGRAM TURISTIČNO REKREATIVNEGA RAZVOJA

Geografsko, prometno, ekonomsko in kulturno obeležje tega območja v okviru okraja in socialistične republike Slovenije ter pomen posameznih dolin v okviru analiziranega turističnega območja dajeta jasne napotke za okvirno programiranje turističnega razvoja celotne te pokrajine. Koroško turistično območje se bo po odpravi določenih pomanjkljivosti, predvsem v prometnih zvezah in izgradnji najnujnejših turističnih materialnih osnov, enakopravno vključilo v turistično najzanimivejša področja Slovenije, kjer bosta poudarjena tako domači kot močan inozemski turizem.

Kljub temu, da imajo vse tri doline približno enakovredno geografsko lego ter obilo prirodnih lepote, lahko zaključimo, da je glede na ekonomsko kulturne in delno tudi reliefne činitelje potrebna določena rajonizacija turističnega razvoja, ki pa mora biti homogen in pogojen z ustrezno gospodarsko računico. Pri programiranju in nato pri izgradnji morajo odpasti vse lokalistične tendence. Razvoj se mora torej podrediti skupnim interesom, ki bodo upoštevali vse pozitivne elemente ne glede na teritorialne meje komun. Edini smo si v tem,

da je to področje enotno in se le kot takšno lahko vključi v širšo turistično dejavnost.

Če seštejemo navedene podatke, potem pridemo do sledečih zaključkov:

Mežiška dolina predstavlja ekonomsko jedro tega koroškega območja. Ravne kot najbolj koncentrirano naselje z daljšimi perspektivami pa bodo s svojimi središčnimi funkcijami napajale vse sosednje comune.

Prirodne lepote te doline, izražene v romantični divjini Karavank in pestrosti predgorij, se tukaj spajajo z močnim ekonomskim potencialom, kulturno in prometno zelo ugodnim zaledjem, kar omogoča razvoj vseh zvrsti turističnega prometa. Nujnost izgradnje rekreacijskih osnov v industrijskih Ravnah in pod okriljem Uršlje gore (Kotlje z okolico) daje možnost širšega turističnega prometa, ki bo delno uporabil že te materialne osnove. Območje Uršlje gore pa ne bo privlačno samo za občane Raven, temveč z ugodno lego v prometnem trikotu in sosesčino večjih urbano najmočnejših krajev predstavlja zelo pomembno turistično področje, ki veže na svoje prirodne lepote tudi precejšen del Šaleške doline in sosednje Podjune. Vremenski pogoji omogočajo letoletno turistično dejavnost, kar je izredno pomemben činitelj.

Medtem ko lahko računamo v spodnji — razširjeni Mežiški dolini na razvoj tako stacionarnega kot izletniškega, športnega in poslovnega turizma, nam reliefni pogoji v delu doline vse od Prevalj do Črne ter Raduhe narekujejo usmeritev predvsem na tranzitni, izletniški in športni turizem. Vsa ta dejavnost se bo razvijala na področju Smrekovca, Pece in Raduhe s središčem v Črni. Cestna povezava preko Št. Vida s Šoštanjem in preko Bele peči z Lučami pa bo važen porok za gospodarski uspeh.

Misljinska dolina tvori s svojim širokim podoljem, lahkimi dohodi in kopastim Pohorjem delno nasprotje sosednje Mežiške doline. Središčne funkcije Slovenjega Gradca, kot urbano drugega najmočnejšega središča, ji dajejo v tem okviru važen pomen, ki se izraža predvsem v kulturno-zgodovinskih vrednotah in že delno razvitih turističnih osnovah. Njen pretežno agrarni značaj še posebej narekuje usmeritev gospodarstva pretežno na turistično dejavnost, za kar ima vse pogoje. Razvoj stacionarnega turizma lahko pričakujemo predvsem v Slovenjem Gradcu, ki je in bo izhodišče za izletniški in športni turizem na področju zapadnega Pohorja in Uršlje gore. Tranzitni turizem pa bo postal važna oblika po rekonstrukciji ceste proti Velenju in z izgradnjo direktne povezave Ravne-Kotlje-Slovenj Gradec. S to zvezo lahko predvidevamo zelo važno spojitvev za stacionarni turizem najprimernejšega področja Kotelj in Slovenj Gradca.

Dravsko dolino karakterizira predvsem prometno zelo interesantna lega, ki se ji pridružujejo številne prirodne lepote. Reliefni pogoji so predvsem tisti, ki določajo obliko turističnega razvoja, ki bo tukaj predvsem prehodnega in izletniškega značaja.

Dravograd, kot važno središče, bo moral razviti predvsem servisno službo in komunalne dejavnosti, ki so važna sestavina sodobnega turizma. Neposredna bližina Drave in zaplavnega jezera pa omogoča razvoj materialnih osnov za športno ribištvo, čolnarjenje in prijetno taborjenje.

Izredna pestrost pokrajine vse do Radelj in svetla gladina Drave sta poseben užitek, ki bo privabljal predvsem prehodne goste. Z izgradnjo postojank ob severni magistrali

- London Atlas. Geographer's A to Z. London b. 1. Map of London. London b. 1.
Santić, Vojin: Japonska. Ljubljana 1964.
Skerlj, Božo: Ljudstva brez kovin. Ljubljana 1962.
Planina, France: Poljanska in Selška dolina. Ljubljana 1962.
Moskau. Ein Leitfaden für den Fremdenverkehr. Moskau 1961.
Leningrad. Sputnik turista. Leningrad 1962.
Leningrad za tri dnja. Leningrad 1962.
Kratkaja geografičeskaja enciklopedija 1. 2. 3. Moskva 1960—1962.
Bračić, Vladimir: Turistična geografija. Maribor 1963.
Sovetskaja istoričeskaja enciklopedija 1.—4. Moskva 1961—1963.
Kratk pregled povijesti Brazilije. Trieste 1961.
Pagitz, Franz: Zur Geschichte der Kärntner Steinmetzen in der Spätgotik. Klagenfurt 1963.
Jaksch-Wiessner: Monumenta historia ducatus Carinthiae. 2.—5. Bd. Klagenfurt 1898—1956.
Kuhar, Aloysius: The conversion of the Slovenes and the Germanslav ethnic boundary in the Eastern Alps. New York 1959.
Sakrausky, Oskar: Agoritschach. Geschichte der protestantischen Gemeinde. Klagenfurt 1960.
Britovšek, Marijan: Razkroj fevdalne agrarne strukture na Kranjskem. Ljubljana 1964.
Regent Ivan-Kreft Ivan: Progresivna preusmeritev političnega življenja med vojnama v Sloveniji in Trstu. Murska Sobota 1962.
Regent-Pleterski-Kreft: Progresivna Slovenija, Trst in Koroška. Murska Sobota 1964.
Delavski oder na Slovenskem. Studije in gradivo. Uredil Ferdo Delak. Ljubljana 1963.
Grafenauer, Bogo: Kmečki upori na Slovenskem. Ljubljana 1962.
Zevart, Milan: Po sledovih narodnoosvobodilne vojne v mariborskem okraju. Maribor 1962. To žrtev, borb in zmag je spomenik. (Album spomenikov NOB v Mežiški dolini.) Prevalje 1961.

Narava in zgodovina vabita na ogled in oddih

Foto: R. Gradišnik

Brez dobre kuhinje ni turizma

bo v celoti prišla do izraza lepota Dravskih jezer.

Na ta razvoj bo gotovo vplivala ekonomska moč posameznih občin. Zato bo nujno treba zainteresirati za pospešitev del vse gospodarske panoge, ki posegajo v turistično dejavnost, pa tudi družbene organizacije, ki morajo svoj program dela prilagoditi zahtevam kraja. Potrebne pa bodo tudi enotne akcije vseh komun v tem območju, kjer bodo interesi preraščali njihove meje.

Da bi zadovoljili potrebam po rekreaciji in odprli pot pospešenemu razvoju turizma, bomo v naslednjem obdobju morali storiti še precej. Nakazati, kako in v katero smer naj teče delo, je namen sledečega sestavka.

Že uvodoma sem omenil, da kljub ugodni prometni legi predstavljata železnica in cestno omrežje močno zavoro v razmahu turizma v koroškem predelu. Zato bo temu problemu treba posvetiti največ pažnje. Skupna akcija naj bo torej ureditev tega vprašanja. Rekonstruirati bo treba železniški progji v smeri Celje in Maribor ter uvesti na njih sodobnejši promet. V teh smereh tečeta tudi važni mednarodni cestni žili, ki vpadata v našo državo pri Holmcu in na Viču ter vezeta z Jadranom in orientom precejšen del osrednje Evrope. Njihova rekonstrukcija je izredno važna in morda nujnejša kot ureditev železniškega prometa.

Za ureditev mednarodnega oziroma maloobmejnega prometa v severni Sloveniji je nedvomno važna ugodna povezava Mežiške doline z Zg. Savinjsko dolino preko Bele peči. Prav takšen pomen pripada tudi cesti Ravne-Kotlje-Slovenj Gradec.

Z ureditvijo prometnega vprašanja bodo v glavnem dane vse možnosti, da vključimo področja v širšo turistično dejavnost. Nadaljnja pažnja bo torej veljala razvoju ostalih materialnih osnov.

Mežiška dolina: Na področju Raven in Prevalj bo treba čimprej realizirati program izgradnje centralnih funkcij, kot so: upravni, administrativni, komercialni, kulturni in prosvetni objekti. Idejni program za izgradnjo teh funkcij izhaja iz urbanega

organizma Raven in sosednjih Prevalj. Čimprej se bo torej treba približati idealnemu stanju, saj smo prav ta del izgradnje precej zanemarili.

Med najvažnejše objekte, ki se bodo pridružili že zgrajenim (študijska knjižnica, Delavski muzej, šolski center, Dom železarjev, kino, Dom kulture) spadajo:

1. Izgradnja trgovske mreže:
 - povečanje prodajaln s prehrano od obstoječih 550 m² na 2550 m²,
 - povečanje prodajaln z oblačili od 473 m² na 1220 m²,
 - povečanje ostalih prodajaln in obrtnih servisov od obstoječih 459 m² na 1350 m².
2. Izgradnja gostinskih lokalov:
 - za zadovoljitev potreb je predvideno povečanje od sedanjih 1600 m² na 2490 m².
3. Izgradnja prometnih prostorov:
 - predvideva se povečanje teh prostorov od obstoječih 80 m² na 2400 m².
4. Izgradnja prostorov za javne službe:
 - povečanje od obstoječih 1.028 m² na 3500 m².
5. Izgradnja prostorov za kulturo:
 - povečanje od obstoječih 1593 m² na 2500 m².

Organizacija in izgradnja dodatnih funkcij so bistvena urbana investicija. Ravne so izpostavljeno mesto in ne morejo odlašati s temi deli, ki pa so tudi turistično zelo interesantna.

Ves program razvoja sloni na dejstvu, da bodo Ravne v 30 letih dosegle število 10.000 prebivalcev. Od tega porasta se planira 1900 novih delovnih mest — skupno torej 5153 delovnih mest. Zato se k okviru naselja planira tudi izgradnja rekreacijsko športnih centrov, ki bodo privabljali tudi tujece.

Rekreacijski in prosvetni objekti na gradu zajemajo površino 26 ha. Na tem kompleksu so in bodo razvrščene kulturne ustanove ter športni objekti: velik olimpijski stadion z vsemi igrišči, zimski plavalni bazen, dom telesne kulture, smučarska vlečnica in urejen park s površino 4 ha.

Skratka rekreacijski in prosvetni kompleks združuje:

- kulturno in prosvetno funkcijo,
- športno — letno in zimsko funkcijo,
- rekreacijsko in
- turistično funkcijo.

Močna koncentracija prebivalstva, med katerim je precej mladine, zahteva tudi izgradnjo letnega kopališča. To sicer že obstaja, vendar še zdaleč ne zadovoljuje sedanjih, kaj šele bodočih potreb. Zato se predvideva zavezitev Kotuljčice v dolini neposredno za Ravnami, in to prav ob severni magistrali. Nastalo bo umetno jezero dolžine 500 in širine 60 do 150 metrov. Tako bo rešeno ne samo vprašanje kopanja, temveč tudi čolnarjenja in zimsko športne dejavnosti na ledu. Poseben gospodarski efekt pa bo v ribogojstvu. Objekt bo lahko zadovoljil Ravne z vso bližnjo in širšo okolico.

Poseben problem dnevne rekreacije je pomanjkanje izletniških postojank. Najugodnejše področje je območje Uršlje gore. Tu že obstajajo važne postojanke kot Poštarski dom, Smučarska koča, Dom na Uršlji in Rimski vrelc v Kotljah, vendar so precej oddaljene. Da bi zadovoljili potrebe delovnih ljudi in tudi precejšnjega števila tujih gostov, bo treba pristopiti k izgradnji turistično športnega centra pod Uršljo goro.

Tako idealnih pogojev ni nikjer v dolini. Karakterizirajo jih:

1. izredne prirodne lepote,
2. izvor slatine,
3. ugodni reliefni pogoji,
4. prirodno jezerce,
5. najprimernejše zimske razmere in smučarski tereni,
6. obstoječe kvalitetne postojanke,
7. izredno ugodne prometne zveze z Mislinjsko in Dravsko ter Šaleško dolino,
8. močno razvito turistično interesantno gozdno cestno omrežje, ki prepleta celoten uršljegorski masiv in veže vse ključne postojanke,
9. neposredna lega ob mednarodni poti Celovec-Ravne-Slovenj Gradec-Velenje,
10. močno industrijsko in gosto naseljeno zaledje.

To področje ima vse pogoje, da postane važno turistično središče območja pa tudi okraja in sosednje Podjune. Zato je vključeno v urbanistični program, s katerim bo detajlno določena smer razvoja z vsemi potrebnimi objekti. V najbližji bodočnosti se predvideva izgradnja gostinskega paviljona ob Ivarškem jezeru, kultiviranje jezera, izgradnja weekend naselja, dopolnitev standardne smučarske proge z vrha Uršlje (priznana je za mednarodna tekmovanja) ter izpopolnitev smučarskih terenov z vlečnicami. Sam vrh je že danes dosegljiv z avtocesto in pešpotjo 30 minut, v daljši bodočnosti pa naj bi do vrha vodila žičnica s področja jezera na Ivarti.

Z navezavo Prevalj na Ravne se bo ta kraj v celoti lahko posluževal dobrin, ki bodo zrasle na Ravnah. Vendar bo v kraju treba usmeriti dela predvsem v komunalno ureditev, olupševalna dela in izpopolnitev potrebnih centralni funkcij. Lepa okolica predvsem v smeri Leš pa bo privabljala ljudi in bo treba misliti na ureditev prijetnih izletniških postojank.

Na križišču pri Poljani, kjer se razdvajata cesti v smeri Podjune in zgornje Mežiške doline, bo treba izkoristiti romantično okolje, ki ga krona Peca s svojo mogočnostjo, in urediti gostinski paviljon, ki bo sprejel domače in inozemske goste. Isto velja za obmejni prehod na Holmcu, ki leži na prastari rimski poti, ki je vodila iz Mislinjske doline v Podjuno in ki predstavlja danes najmočnejšo mednarodno vpadnico v koroško območje. Za obe postojanki velja dejstvo, da se mednarodni in maloobmejni promet na tem obmejnem prehodu zelo hitro razvijata in da v bližnji okolici živi precej ljudi, ki jim je potrebno omogočiti osnovno preskrbo v sodobnih lokalih. Trenutno stanje gostišča ne odgovarja sodobnemu turizmu na tako izpostavljeni mednarodni prometni točki. Z izgradnjo objekta na prehodu je treba pričeti takoj.

Okolje Mežice predstavlja prehode k alpskemu visokogorju. Samo naselje leži v nekoliko razširjeni dolini, ki se nato v smeri proti Črni povsem zapre. Mežica je lepo rudarsko naselje, ki mu daje poseben čar bližnja Peca. Tu je tudi izhodišče za izlete na njen vrh in za maloobmejni prehod pri Rehtu. Kraj urejajo, za kar skrbi marljivo turistično društvo. V turističnem pogledu je le prehodnega pomena. Vsa materialna izgradnja, ki jo je treba usmeriti v dopolnitev sekundarnih dejavnosti in izgradnjo izletniških točk lahkega tipa, bo ugodno

vplivala na tranzitni promet v smeri Maribora in zgornje Savinjske doline. Forsirati je treba izgradnjo zimskošportnih objektov, za katere vladajo ugodni prirodni pogoji.

Ko se svet pri Črni ponovno odpre in se razklenjejo divje skale, med katerimi je prostora le za Mežo in cesto, stopimo v svojevrsten alpski svet. Vas Črna je tipičen turističen zaselek, ki tvori izhodišče za zimsko športne in letne turistične centre Smrekovec, Peca, Raduha. Skozi Črno peljeta tudi cesti, ki se preko vrhov spustita v Šaleško in zg. Savinjsko dolino. Zato ima vas tudi izredno važen prehodni značaj, ki ga že izkorišča (v letu 1961 je bil dograjen sodoben hotel, smučarske skakalnice so posebnost kraja).

Omenjena področja s svojimi postojankami: Dom na Smrekovcu, zavetišče Grohat pod Raduho, Dom na Peci niso privlačna samo v letnih časih, temveč so pravi raj za smučarje. Zima traja tukaj šest mesecev in sneg pobeli smučišča že v rani jeseni ter jih zapušča v kasni pomladi.

Močno razvito gozdno cestno omrežje prepreča vsa zelena in skalnata pobočja ter veže gosta z neposredno in nepokvarjeno romantiko Karavank. Trdimo lahko, da je visokoalpska dolina Tople z mogočnimi koroškimi kmetijami biser severne Slovenije in izredno lepo izletniško področje.

Najvažnejše naloge v tem kraju so: spajitev ceste Črna-Lučje, otvoritev maloobmejnega prehoda Luže ter izpopolnitev izletišč na vseh treh gorskih masivih. Z dopolnitvijo komunalnih in trgovskih služb so dane vse možnosti, da postane Črna važen turistični center, katerega poudarek bo zaradi izredno ugodnih zim na zimskem stacionarnem turizmu.

Mislinjska dolina: Kot za Mežiško, tako je tudi za Mislinjsko dolino izredno važno vprašanje ureditve ceste v smeri proti Velenju in povezava z Ravnami preko Kotelj. Brž ko bo rešeno to vprašanje, se bo slovenjegraško področje glede na svoje kvalitete in že delno zgrajeno turistično osnovo prvo vključilo v intenzivno turistično gospodarstvo. Prav to dejstvo pa nalaga kraju nove obveznosti. Izpopolniti bo treba predvsem turistično službo, pričeti z izgradnjo določenih turističnih objektov od bencinske črpalke, servisnih služb, olepševanja pročelij, prometnih znakov, do kultiviranja gostinskih in hotelskih uslug, kar je splošen problem v celotnem območju. To pomeni, da mora biti osnovna skrb v izgradnji dodatnih materialnih osnov, preko katerih bo možno ekonomsko izkoristiti tiste zvrsti turističnega prometa, ki so se že uveljavile; to je izletni, poslovni, tranzitni in delno že stacionarni turizem. Iz celotnega registra vseh navedenih turističnih vrednot pa lahko izluščimo vrsto faktorjev, ki so pogoji za stabilizacijo in nadaljnje razvijanje stacionarnega turizma. To so: sodobni gostinski in trgovski obrati s solidno in ceneno postrežbo, odlične zdravstvene usluge, kulturni potencial, lov, ribolov, klimatski pogoji, mirno okolje, letališče, kopališče, zimsko športni objekti, vrsta planinskih postojank, izletniških točk, lovskih koč itd. Za razvoj te zvrsti turizma je treba upoštevati najširše zaledje oziroma celotno koroško območje, ki bo vabilo turista v vse svoje predele.

Eden bistvenih faktorjev je v Slovenjem Gradcu izgradnja hotelskih zmogljivosti, ki

Vrh Uršlje gore

Foto: R. Gradišnik

jih je treba povečati. Slovenj Gradec razpolaga s 150 ležišči v gostinskih obratih in 44 ležišči pri privatnikih. Vendar bo treba doseči celoletno zasedbo teh kapacitet in pristopiti k novogradnjam.

Vse pomanjkljivosti lahko združimo v program dela, ki naj predvideva:

Izgradnjo bencinske črpalke in dopolnitev servisnih delavnic za motorna vozila. Nadaljevati je treba z deli na letališču in urediti upravno poslopje ter pristajalno ploščad na Pohorju. Adaptirati je treba v celoti hotela »Korotan« in »Pohorje«, s čimer bodo bistveno rešeni problemi gostinskih uslug.

Za turizem je izredno interesantno omrežje zasebnih gostišč na periferiji. V vsa ta gostišča bo nujno treba vpeljati vso higieno in kulturnejšo postrežbo ter kvalitetnejši in širši izbor jedil, ki jih je treba predvsem dopolniti z domačimi specialitetami. Tem obratom je treba nuditi vso možnost za najetje kreditov, s katerimi bodo sodobno preuredili in opremili lokale.

Za trgovino lahko trdimo, da napreduje vzporedno s časom, saj je Slovenj Gradec znan po sodobno urejenih lokalih in solidni postrežbi. Vendar je trgovsko omrežje potrebno še izpopolniti s specializiranimi obrati, kot npr. s samopostrežno trgovino, s poslovalnico usnja, kemikalij itd.

Zapadno Pohorje po svojih lepotah in izredno lepim smučiščih ne zaostaja za vzhodnim Pohorjem. Mislim, da ima celo več prednosti, zato je nujno potrebno za razvoj turizma na tem območju izdelati poseben program razvoja. Potrebno bo izpopolniti in preurediti planinske postojanke, s cestnim omrežjem, ki ga grade gozdarji, pa omogočiti dostop v vseh letnih časih. Namestiti je treba tudi nekaj lahkih vlečnic, ki bodo ugodno vplivale na zimski turizem.

Med najvažnejša dela na turističnih objektih spadajo:

- delna adaptacija gradu na Gradišču,
- pričetek gradnje žičnice na grad,
- ureditev ogrevanja kopalnega bazena,
- dograditev športnega bazena,

- olepševalna in asanacijska dela v naselju,
- ureditev komunalnih naprav.

Našteta dejstva dajejo le okvirno sliko in načelna napotila za akcijo razvijanja turističnega gospodarstva v Mislinjski dolini.

Dravska dolina: V Dravski dolini izstopata dva urbana močna kraja — Dravograd in Radlje. Medtem ko je prvi neposredno vezan na najmočnejša kraja pokrajine Sloven Gradec in Ravne, živijo Radlje posebno življenje. Zato lahko del občine Radlje vključimo v mariborsko turistično regijo (npr. Ribnica na Pohorju), medtem ko zapadni del le bolj gravitira na koroško območje.

Že omenjene gospodarske in reliefne karakteristike dajejo tej dolini in obema krajema poseben pečat, ki ga karakterizira precejšnja pasivnost in pretežno agrarna dejavnost. Vendar bo s smelo gospodarsko politiko obeh komun vsaj v podolju lahko prišlo do bistvenih izboljšav (razvoj industrije), med katerimi bo posebno važna centralna oskrbovalna in skladiščna funkcija Dravograda. Oba kraja pa bosta morala izkoristiti bogastvo gozdov in energijo, ki odteka iz obeh elektrarn.

Glede na razporeditev funkcij koroškega območja ne moremo govoriti o enem, temveč o treh centralnih krajih. Analiza sedanjega stanja javnih in oskrbovalnih funkcij, ki bodo delno napajale vso območje, kaže, da te funkcije v celoti ne odgovarjajo niti za sam kraj na današnji stopnji razvoja. Z izgradnjo tovarne sulfatne celuloze in s pojačanim domačim in mednarodnim turističnim prometom bo treba torej pristopiti v Dravogradu k izgradnji dodatnih in rekonstruiranih kapacitet v:

- trgovini,
- obrti,
- gostinstvu,
- prometu,
- servisnih delavnicah,
- javnih službah in
- kulturi.

Dvakrat je zdravo —
ko jih nabiraš
in ko jih ješ.
Pa še zastoj je

Foto: F. Kamnik

Z izgradnjo teh osnov bodo povsem zadovoljene turistične zahteve, ki se tu omejujejo samo na tranzitni in poslovni turizem.

V gostinstvu bo glede na pretežno privatni sektor treba vložiti precej, da bi uredili sodobna gostišča s kulturno postrežbo. Na obmejnem prehodu Vič bo potrebno prej ali slej zgraditi podoben paviljon kot se predvideva na Holmcu. Prav tako je treba obdržati in renovirati privatne gostinske lokale v vseh manjših zaselkih, kot so Črneče, Libeliče, Ojstrica in Murn-dvor. Ti zaselki so priljubljene izletniške točke, ki bodo z ureditvijo močno pridobile na prometu. Posebno zanimiva je postojanka ob starem gradu.

Kot v ostalih krajih je tudi v Dravogradu in okolici treba paziti na čistočo, komunalno ureditev kraja, obveščevalno in menjalno službo.

Dravograd razpolaga tudi z zgodovinskimi znamenitostmi, ki jih je treba poudariti in označiti. Lov, ribolov in čolnarjenje niso na zadnjem mestu. Treba je samo najti oblike in možnosti za to vrst turističnega izživljanja predvsem pri inozemskih gostih.

Izredno pomembna je dograditev bencinske črpalke in avtoservisnih delavnic.

Na poti proti Radljam lahko gost opazuje in se izživlja v svojstvenih lepotah doline, po kateri se vije srebrna gladina Drave. Pred Radljami se svet razširi v sočno zelenilo polj, ki jih obroblija gozdovi in slikovito dravsko jezero. Do sem nekje spada področje s koroškega območja ter jo izpopolnjuje v njeni pestrosti.

Obilo je lepih točk na tej poti. Povsod so idealne možnosti za postavitve gostišč, ki lahko izkoriščajo te prirodne elemente. Zato naj bo naloga Radelj, da razvijejo turistično dejavnost tudi na to področje. Mučka Dobrova je s svojim zelenilom in prijetno senco borovih gozdičkov ter srebrnino jezera

idealni prostor za postavitve campinga in ekspresnega gostišča. Lega ob sami severni magistrali je porok, da se bo investicija izplačala.

Gozdno cestno omrežje, ki se vzpenja po prisojnih pobočjih, s katerih je svojstven razgled ter povezava z maloobmejnimi prehodi, narekuje izgradnjo izletišč tudi v teh krajih, pa čeprav so to le lovske kočice ali privatna gostišča.

Nakazana rajonizacija in okvirni program turistično rekreativnega razvoja koroškega območja je le enoten prikaz hotenj, ki bi jih načelno morala nova Koroška turistična zveza zastopati. Vse analize utemeljujejo tak način programiranja, ki bo seveda moralo biti še detajlnejše in bo skušalo zajeti vso dejavnost, s katero bomo odpravili napake in izboljšali vse, kar vpliva na sodoben turistični promet. K takšnemu detajlnemu dolgoročnemu programiranju, deljenem po nujnostnem in prioritarnem redu, bo treba vsekakor pristopiti čimprej. Treba pa bo rešiti tudi vprašanje programov, ki so jih izdelala posamezna turistična društva za leto 1963 ter jih uskladiti z enotnimi pogledi, ki sem jih skušal orisati v referatu in ki jih je treba izpopolniti v razpravi.

1. Koroško turistično območje je glede na svoj geografski položaj, ekonomski potencial, homogenost in prirodne lepote zelo važno turistično področje, kar je izraženo že v dosedanjih uspehih na področju turističnega gospodarstva.

2. Z rekonstrukcijo prometnih žil bo to področje važen prehod na mednarodni poti v smeri proti Jadranu in Balkanu. Razen tega pa bo postalo izredno zanimivo tudi za promet iz mariborskega in pomurskega bazena v smeri proti Logarski dolini.

3. Ugodni vremenski pogoji omogočajo konstatno turistično izživljanje preko ce-

lega leta. Izredno lepe zime z obilico snega in smučišč so enakovredne onim na Gorenjskem.

4. Močna socialistična rast in novi družbeno proizvodni odnosi omogočajo uspešen razvoj dela turističnih materialnih osnov že v najbližji bodočnosti, kar je važen moment za širšo turistično dejavnost.

5. Področje živi svojo karakteristično življenje, ki s svojo socialistično rastjo, domačnostjo in gostoljubnostjo ter kulturno-zgodovinskimi vrednotami lahko zadovolji tudi zahtevnejše turiste.

6. Ves razvoj koroškega turističnega območja je treba gledati in usmerjati iz regionalnega aspekta ob tesni povezavi z vsem slovenskim in prekomajskim področjem. Karakteristike (ekonomske, geografske, reliefne, prirodne itd.) posameznih komun so ob družbeno koristni računici osnova za razvoj turističnih dejavnosti v posameznih krajih ter v celotni regiji.

8. Pri izgradnji materialnih osnov je treba prvenstveno stremeti za izboljšanjem že obstoječih vrednot. Šele če te ne zadovoljujejo, je treba pristopiti k novogradnjam, ki pa morajo imeti svojo ekonomsko osnovo. V tem okviru je treba forsirati ureditev in opremo privatnih gostišč in prenočitvenih kapacitet.

9. Dobra postrežba, sortiment, cenenost, čistost in vljudnost morajo biti važno merilo v vseh trgovskih, gostinskih in uslužnostnih obratih. Pri izbiri kadra je treba nastopati rigorozno.

10. Objekte je treba graditi tam, kjer imamo močno zaledje in služijo tudi rekreaciji naših delovnih ljudi. Le tako bomo lahko vključili v izgradnjo vse panoge in družbene organizacije.

11. Pri gradnji gozdnega cestnega omrežja je treba upoštevati tudi turistične momente. Vendar bo treba skupno s komunami rešiti vprašanje vzdrževanja in katego-

ZADNJE SREČANJE

Praznik republike je pred nami. Praznik ni gluha beseda — oddiha in sprostitve prinese ljudem. Praznik republike pa nas še posebej popelje skozi spomine v preteklost, prav tja, kjer je nastajala naša mlada država. Vsi nismo bili heroji, še borci ne. Toda vsakdo, kdor je prispeval k nastajanju te države, kdor je zanjo kaj žrtvoval, ta še močneje občuti 29. november.

Nehote se prikažejo v spominu dnevi, ko je bil skoraj vsak korak povezan s trpljenjem, grozo in smrtjo, posebno še, če je ta korak vodil v bližino ljudi naprednih misli, v bližino borcev.

Silno težko je bilo, pridobiti si njihovo zaupanje. Dolgo sem zbiral po okolici Mežice najrazličnejše stvari, jih oddajal, vedel, da so namenjene partizanom, vendar pa dolgo nisem nobenega videl. Polagoma sem si le pridobil njihovo zaupanje in jih naposled srečal.

Sončno nedeljsko popoldne v avgustu je bilo — dvajset let je minilo od takrat — par streljajev od glavne ceste, po kateri so hodili nemški policaji, v smrekovem gozdu blizu Mežice, ko sem spet nesel »material« na domenično mesto. Nenadoma je stala pred menoj skupina zagorelih in nasmejanih partizanov, kakor da so zrastle iz zemlje: Gorko, Žagar, Vida, Mira in Peter.

Posedli smo po tleh. Gorko je prevzel besedo, Žagar je stražil, Vida pa je na štoru zapisovala važnejše stvari iz pomenka. Pogovarjali smo se o novi oblasti, o boju proti Nemcem, o zmagi. Gledal sem njihove zagorele obraze ter se čudil, odkod njihova sreča in sproščenost. Tako mirni so bili, kakor da ne bi vedeli za strah pred nevarnostmi.

Ko sem Gorku predal vse, kar sem prinesel, je hotel vedeti še imena ljudi, pri katerih sem dobil hrano in sploh »material« za partizane. Rekel sem mu, naj bo previden in da je morda bolje, če imen sploh ne povem, le hišne številke.

Nasmejal se mi je, da se ni treba ničesar bati. On da ne bo nikoli ničesar izdal, ker ga Nemci živega nikoli ne bodo dobili. Vendar pa se je zadovoljil s številkami. Bil

je tako veder, miren in odločen, da mu je človek moral verjeti.

Teden dni pozneje sva z ženo izvedela, da so Nemci Gorka v Javorju ujeli. Kakšni so bili dnevi, ki so tej novici sledili, ne znam popisati. Vedel sem, kaj ga čaka, saj Nemci niso niti malo skrivali tega, kar so počeli z ujetimi partizani in pripadniki Osvobodilne fronte.

S strahom sem hodil na delo in čakal novice, da so tega in tega zaprli, s strahom sem se vračal in upal, da sta žena in hčerka še doma, da ju niso odpeljali. Sledile so noči brez spanja, prisluškovanje, kdaj se bo pred hišo ustavil avto, kdaj bo zaropotalo po vratih, pa razmišljanje o ljudeh, ki so dali »material«, in o Gorku.

Katja Špur:

NI BIL VOHUN

Z ranjenci, ki so prišli jeseni 1944 v postojanko »Mašun« nad Kolpo, je bil tudi kakih štiri-deset let star Mongol po imenu Mamjet. S prikupnega obraza mu je žarelo dvoje živih črnih oči. Bil je uslužen in požrtvovalen tovariš. Razen slovenskega je dobro obvladal tudi več drugih jezikov. Povedal je, da je bil učitelj; domovina mu je bila daljni Uzbekistan.

Rana na trebuhu se mu je bila že zacelila. Rad je prijel za vsako delo. Ker mu je šlo vse izpod rok, je kmalu postal član strežnega osebja. Ob prostem času pa je s svojimi spretnimi rokami in s pravim umetniškim čutom rezljal iz lesa okraske. Izrezljal je mnogo ročajev za nože in jih podaril tovarišem. Okoli postojanke je napravil ograjo, ki ji je dajala videz pravilnosti. Ob večerih pa je z malce otožnim glasom pel uzbeške pesmi.

Oddelek za rekonvalescente je vodila Metka, požrtvovalna in pogumna bolničarka, zelo mlado dekle. Ko je jesen prehajala v zgodnjo zimo, je iz dneva v dan čakala na povelje, da je treba postojanko premestiti.

Ranjenci so pomalem že odhajali na letališče na Babnem polju in v Zagradcu, od koder so jih

Le počasi so kapljale vesti: da so ga Nemci odgnali v Pliberk in ga uklenjenega ter vsega izmučenega vodili po trgu in ga razkazovali ljudem, češ poglejte partizanskega voditelja-bandita!

In prišla je vest, da se ni bal ne železa ne biča, temveč je ponosno korakal pred rablji in neustrašeno gledal vso dolgo trnovo pot pred seboj.

Počasi je napetost popustila. Nemci so res zapirali in izganjali, toda to so počeli že leta prej in potem vse do poraza. Toda važno je bilo to, da Gorko ni klonil. In ko sem po osvoboditvi izvedel, da se je njegova pot končala v zloglasnem Dachau, mi je vstala pred očmi podoba nasmejanega in ponosnega političnega delavca-partizana, kakršnega sem srečal tisto toplo poletno nedeljo zadnjikrat.

Jože Vačun

odvažali v Bari. Ko je povelje za evakuacijo postojanke prišlo, je nastalo vprašanje, ali naj vzamejo Mamjeta z osebjem postojanke ali pa ga bodo poslali kam drugam.

Enega tistih dni sta ostala Metka in Mamjet sama v postojanki; vse osebje je spremljalo odhajajoče ranjence. Metka je pospravljala po oddelku, Mamjet je stražil. Ko pa se je zmračilo, je prišel v kuhinjo in sedla sta v temačen, v zemljo izkopen prostor k ognju. Sedela sta vsak na svoji strani ognjišča; Metka je napeto prisluškovala, ker je pričakovala kurirja, Mamjet pa je zamišljeno gledal v ogenj. Roka se mu je mehanično poigravala z ostrim nožem, ki mu je bil izrezljal prelep ročaj. Nenadoma pa ga je začel sukati in vrteti nad ognjem, da je Metki kar sapo jemalo. Mongol se ji je zadel skrivnost in tu, kakor da ni živela z njim v postojanki že nekaj mesecev. Oba sta molčala. V tem molku je bilo nekaj napetega in zloveščega. Nenadoma pa je Mamjet izpregovoril, ne da bi dvignil pogled iznad ognja: »Danes ti bom povedal, da te že dolgo poznam.« Govoril je s pridruženim glasom, oči pa so se mu nenavadno svetile.

rizacije tega omrežja. Gozdarji končno niso edini poklicani za to, da nosijo to javno breme.

12. Več pažnje bo treba posvečati turistično obveščevalni službi, usmerjanju turistov v interesantna področja, razširitvi menjalnih dovoljenj, forsiranju lova in ribolova, označevanju zgodovinskih znamenitosti itd.

13. Turistična društva morajo skrbeti za olepšavo kraja in se pri tem povezati s komunalnimi servisi in stanovanjskimi skupnostmi. S hortikulturno vzgojo je treba pričeti že med pionirji. Prav tako tudi s turistično vzgojo, ki mora priti v učne programe šol.

14. V obratovalni čas obrtnih, trgovskih in gostinskih podjetij je treba vnesti več prožnosti ter ga prilagoditi zahtevam potrošnikov.

15. Več pažnje je treba posvečati tudi propagandi, širši organizaciji številnih kulturnih in športnih prireditev, izdaji kvalitetnih razglednic, spominčkov itd.

F. Boštjan, Zdovčeva kovačija

Rej najmlajših v parku

Foto: B. Kajzer

Metko je zamrazilo, vendar je rekla mirno, kolikor je mogla: »To pač ni mogoče, saj si prvi Mongol, ki sem ga kdaj srečala.«

»Ti mene res ne poznaš,« je odvrnil, še vedno srepeč v ogenj, »jaz pa tebe dobro poznam.« Ker Metka ni takoj odgovorila, je nadaljeval: »Dobro leto je tega — spomni se Golobinjeka!«

Metka je naglo dvignila glavo. Golobinjek ... bela cerkva na hribu ... tri zidanice, pod njimi pa utrjeni stopajo borci ...

Kakor da je Mamjet uganil njene misli, je nadaljeval: »Tam so bile tri zidanice, ki smo jih mi požgali. Ti si bila na prvi, zgoraj na seniku. Tja te je prišel klicat visokorasel, temnopolt fant. Nosil je kratke brčice, na rokavu pa rdeč našivek z zvezdo.«

Metka se ni premaknila. Čutila je, kako jo izpreletava drget. Mongolov glas ji je bučal v ušesih: »Bila si v jahalnih hlačah, na njih je bil našivek iz rumenega usnja ...«

Zdaj mu je segla v besedo: »Ti si bil takrat v nemški vojski?«

Prikimal je: »Bil sem v jurišnem SS bataljonu. Takrat si imela izredno srečo. Lahko bi te bil z roko dosegel, tako blizu si mi bila — vendar še nismo dobili povelja za napad.«

Pred Metkinimi očmi so se z bliskovito naglico zvrstili dogodki tistega dne; oktobrsko sonce je neusmiljeno pripekalo. Borci so molče izpolnjevali Bogdanova povelja. Slišati je bilo samo njegov »Lezi!«, če so preletela sovražna letala in: »Kolona dalje!« — če je bila nevarnost mimo. Teško so se pobirali s tal in se znova uvrščali v kolono. Že nekaj dni so bili brez hrane, kajti sovražnik jim je bil vztrajno za petami. Vzpenjali so se v hrib proti cerkvi; iz hoste je zavel mrak. Ali bodo to noč vendarle mirno prespali? Pogleli so na obronku gozda ... Jutro jih je še vedno našlo v kotanji, blizu kolnika; z dveh strani jo je varovalo skoraj neprehodno grmovje. Onkraj kolnika so bile tiste tri zidanice. In cerkva na hribčku — tako bela v jutranjem soncu ... Kako prijetno je zadišalo iz kotlov! Intendant je preševal cigarete. Zagledala je samo sebe, kako pomaga pri kotlih. Komaj se drži na nogah, mrazi jo, ne bo več dolgo vzdržala. Bogdan jo je poslal na senik. Ob zidnico je bila prislonjena lestev. Za hip se je obotavljala; če pride sovražnik, bo na seniku ujeta kot v pasti. Bogdan jo je skušal pomiriti: postavili so močne straže, grmičevje je neprehodno ... Omahnila je na seno in se pogreznila v nekakšen omedlevičen sen. Nenadoma pa se je zdramila, ker jo je nekdo vlekel za nogo. Bogdan jo je prišel klicat h kosilu. Ko je lezel pred njo po lestvi navzdol, je govoril: »Mislim, da bomo tokrat lahko v miru pojedli, nato pa takoj odridemo dalje.« Vznemirila se je. Vprašala ga je: »Ali je kaj narobe? Ne bomo počivali?« Bogdan je pomirljivo odvrnil: »Mi-

slim, da ne bo nič hudega. Prejle smo slišali strele v dolini.« Ko sta bila na tleh, ji je dejal, naj gre v kuhinjo, sam pa se je obrnil na levo, da bi šel po svojih opravkih. Metka je stopila na desno, kjer je bila kuhinja. Ni pa še utegnila napraviti dveh korakov, ko je pretreslo zrak nečloveško rjojenje. Za hip je vsa postojanka otrpnila. Ves prostor je bučal od nepojmljivega tuljenja in cviljenja. Zazrla se je v grmovje — tam se je nekaj premikalo, zasvetile so se konice nasajenih bajonetov. Hipoma je postalo vse jasno: sovražnik jih je presenetil na kraju, kjer ga ni nihče pričakoval, in je naslednji trenutek že udaril proti kuhinji. Z Bogdanom sta se v istem hipu znašla za zidnico. Uzrla je četo borcev, ki so bili pravkar namenjeni po kosilo; zdaj so se z bliskovito naglico razporejali za spopad. Tudi sama se je pomaknila niže in zavzela položaj. Miha, Ančka in drugi so z ostrimi glasovi poveljevali — kar tam, kjer so bili, ne da bi iskali zaklon. Bili so odrezani od kuhinje; tam ni brž nihče ni ostal živ. Celu uro so se spopadali. Nato je nastala popolna tišina ... obkoljevanje ... in spet krogle. Borci so se prebijali proti dolini. Mehanično je prestavljala noge, ko je tekla, in so jo drugi prehitevali. Se vedno jo je kuhala vročica, telo ji je bilo svinčeno težko. Nekje jo je s trnovimi vejami zagrabil grm, da se mu je komaj iztrgala. Tik za njo so že padala švabska povelja. Padla je v kotanjo, se pobrala in tekla naprej — krvava, raztrgana. Pred njo je stalo nekaj še nepožganih hiš. Zagledala je žensko z otrokom v naročju. Skokoma se je poganjala naprej, padala in vstajala. Ko je prišla do hiš, je kriknila ženski z otrokom, v katero smer so šli partizani. Tam so bili še drugi ljudje in nekdo je molče iztegnil roko proti hribu. Pognala se je tja in ponesla s seboj zbegane poglede žensk in otrok. Hipoma jo je nekaj neznanega vrglo na tla. Razlegli so se kriki mater in otrok, padli so strelji. Gost dim se je dvignil nad vasico. Prek čistine je mukajoč in tuleč tekla živina. Morje sovražne vojske se je začelo razliti proti gozdu ... Se vedno je ležala z obrazom na tleh. Poskusila se je dvigniti, da bi se vendarle rešila do bližnjega gozda. Pomislila je na svojih manj ko sedemnajst let, na osamelo mater v Ljubljani ... Tedaj pa je iz gozda pred njo zaropotalo — bila je strojnica. Vztrepetala je in prisluhnila; iz gozda se je vsipal ogenj na sovražnika. Tam sta Gubčeva in Štajerska brigada — sami drzni borci! Sovražnik se je prek svojih mrtvih pognal nazaj. Znova je zadihala. Mračilo se je že, ko je prišla do tovarišev. Skupaj so se umikali v hrib na varno. Zaman so se spraševali, kako je mogel sovražnik po skoraj neprehodni poti skozi bodeče grmovje na Golobinjek ...

Srh jo je spreletaval. Skušala se je obvladati

in je s kolikor mogoče mirnim glasom vprašala: »Kako ste se mogli prebiti skozi tisto grmovje?«

Ne da bi nehal vrteči nož v roki in srepeti v ogenj, je Mamjet nadaljeval z monotonim glasom, kakor da pripoveduje neko mračno povest: »Bili smo še utrjeni od prejšnjih pohodov, ko je prišlo povelje, da moramo nemudoma nad partizane pri Golobinjeku. V štab je prišel možakar v duhovniškem oblačilu in ta nas je vodil. Potem je tudi sam sodeloval v spopadu z vami; v tisti borbi sem bil tudi jaz ranjen.«

»V zidanici sta bila starčka — mož in žena. Kaj ste napravili z njima?« je vprašala Metka. Hotela je čimbolj zavleči razgovor, kajti kurir je moral zdaj zdaj stopiti v bunker. Mamjet ji ni odgovoril ... Ves čas je bila prepričana, da ima pred seboj izdajavca, ki ga je bil sovražnik vrnil v njihove vrste. S skrajnim naporom volje je igrala brezbržnost. »Povej mi,« je rekla, »kako si prišel k partizanom?«

Mamjet ji ni odgovoril. Molče je srepel v ogenj in vrtel nož, da se mu je ostro rezilo pobliškavalo v svitu plamena. Slišala je samo sebe, kako sprašuje: »Zakaj mi nisi tega že prej povedal?« Hotela ga je prisiliti, da bi govoril, medtem ko je s skrajno napetostjo živcev prisluškovala šumom od zunaj. Utegne se zgoditi, da kurir ne pride — ali pa bo prišel prepozno ... Skušala se je domisliti nečesa, da bi sovražnikovega plačanca premotila in se rešila z begom. Še vedno je čakala odgovora na pravkar zastavljeno vprašanje, ko je z neskončnim olajšanjem zaznala rahel pok veje pred postojanko. Skoraj isti hip je zaslišala korake in nekdo je vstopil — pa ni bil kurir; pred njima je obstal bivši komisar bolnišnice Bojan Albrecht. Napetost v njej je popustila. Kako prijeten ji je bil stisk Bojanove roke! Tudi Mamjetu je toplo stisnil roko. Ta je spravljal svoj nož in že so vsi trije v prijateljskem pogovoru polegli k počitku. A niso takoj zaspali. Kakor nalašč je Bojan razpredal pogovor o tem, kako se v naše vrste vrtajo vohuni in razna sodrga, ki jo pošilja sovražnik. Metka se je borila s seboj — ali naj pove Bojanu, kaj je odkrila. Ali je Mamjet resničen vohun? Mar ne bo poslala v smrt nedolžnega človeka, če bo zaupala Bojanu svoj pogovor z Mongolom?

Sele zjutraj je prišel kurir s pismom. V pismu je bil ukaz, naj pride Metka z Mamjetom v Zagradec, odkoder ga bodo evakuirali naprej. Odpravila se je na pot, ne da bi se bila pogovorila z Bojanom. Beseda ji kratkomalo ni šla z jezika.

Bila je samotna pot vzdolž Kolpe, po brezljudni pokrajini, ki jo je samo tu pa tam oživljala ropot samotne žage ob vodi. Z Mamjetom sta stopala vstric in se tovariško pogovarjala. Metka pa je neprestano z dobro prikritim strahom spremljala sleherni gib sopotnika. Če je res vohun, kaj ga zadržuje, da je ne sune v Kolpo? Ali da ne potegne noža in je ne zabode? Je torej vohun — ali ni?

Že zjutraj je začelo deževati in dež ju je močil vso pot. Do kože premočena sta naposled vendarle prišla do Starega trga na Kolpi. Metka je komaj verjela, da je ostala živa, da je spet med ljudmi.

Ves trg je bil poln partizanov in ranjenec. Metki in Mamjetu so odkazali prenočišče v tesni veži z odprtim lesenim balkonom. Bila sta utrjena, zato sta takoj po večerji legla. Ko se je Metka sredi noči prebudila, je začutila na sebi toplo odejo — odprla je oči in pogledala, s čim so jo pokrili. Bil je Mamjetov topli suknjič. Presenečeno je dvignila glavo. Mamjet je v sami srajci sedel na ograji balkona. Poklicala ga je in mu očitajoče rekla: »Kaj si napravil, Mamjet? Takoj vzemi svoj suknjič in si ga obleci, če hočeš še kdaj videti svoj Uzbekistan!« Čutila je, kako se ji težko breme vali z ramen. Ali bi storil kaj takega nekdo, ki bi ji stregel po življenju? No, Mamjet ne more biti izdajavec! ... Preostali del noči je prespala mirno, kakor že dolgo ne. Ko sta zjutraj nadaljevala pot proti Zagradcu, je stopala ob njem lahkih nog in dobro razpoložena. V Zagradcu so jima postregli s kosilom, nato pa sta si zadnjič stisnila roke.

Ni bilo zadnjič, kajti Metka je še enkrat srečala skrivnostnega Mongola iz Uzbekistana. Bilo je prve dni po osvoboditvi. Metka je bila že zaposlena v ljubljanski bolnišnici. Pravkar je bila končana operacija, ko so ji prišli povedati, da jo zunaj nekdo čaka. Bil je to v nemško uniformo oblečen mož, s partizanko na glavi. Metka se mu je zazrla v obraz, ki ga je tako do-

NEZBLEDELI SPOMINI

Naša mladina je gradila Jadransko magistralo

Bratska republika Črna gora, tebi in sebi smo gradili Jadransko magistralo, gradili smo jo domovini. Toliko nepozabnih spominov nas veže nate, da jih je polno srce, glava in dnevnik.

Naselje »Udarnik« v Sljepač mostu. Lesene barake, šotori in visoki jambori, na katerih so plapolale zastave, so kipeli v nebo ter se mogočno bohotali po strmem pobočju, poraslem z grmovjem. Naša baraka — kjer smo bivali fantje in dekleta V. mariborske MDB Slava Klavora, je bila tik pod pisarnami sveta naselja, tako da nas je lahko komandant naselja, tovariš Mirko, ki smo mu rekli tudi »grobi Črnogorec«, neprestano videl. Slovenci smo mu bili posebej pri srcu.

Mnogo smo peli, plesali kolo, skratka, naše življenje je bilo kljub napornemu delu tako mikavno, da ga še želimo.

... Še reflektor je ugasnil. Pljusk, tresk, bumf! Zaiskrilo se je. Bibi — Pečnikov Ervin in Rusov Bogomir sta vihtela krampa v gluhi noči. Tedaj je reflektor zopet zažarel. Nasmehnilo smo se. Saj smo vendar plavali po kalnih lužah in lezli vedno globlje v blato. Iskali smo podzemeljski rov, ki so ga zasuli mimo vozeči kamioni. Vode je bilo vedno več, pa še nismo obupali. Horuk, horuk in še en horuk: kamenje je frčalo na cesto.

Iz notranjosti mastne gmote blata je bilo slišati pritajen gr, gr, gr. Naenkrat je požrlo polovico vode. Vodja odseka te ceste tovariš Janez Butolen nam je stisnil roke.

Tega dne so bile 200% izpolnjene norme. Iz smeri, kamor je odšla brigada, visoko nekje ob bregovih reke so plavali nad grmovjem pod plavim črnogorskim nebom ubrani glasovi: »Tarara, hej, uzmi kramp in krampaj celi dan, jer Titova smo omladina, koja voli rad. Komandante, družje mili, normu smo ti ispunili.«

Ob prvi dekadi je bil povprečen procent za delo na trasi 184, medtem ko smo bili z ideološkim, športnim in kulturnim življenjem docela zadovoljni, prav tako tudi svet naselja. Ne bi se dalo napisati, kaj vse je bilo v tem mesecu naše torišče dela. Podporni zidovi za mostove, škarpe, odvodni kanali, vse to je raslo pod našimi rokami kakor trava ob blagodejnem dežju. Nismo prišli samo delat. Naš namen je bil tudi, spoznati čimveč mladih ljudi, izmenjati z njimi mnenja ter pogovoriti se o tistem, kar je našega in njihovega.

Spoznali smo se, si postali prijatelji, tako tesni prijatelji, da nismo želeli ločitve. Brigadirski ljubezen je čisto posebna stvar, tako pretresljivega konca in obču-

dovanja vrednega začetka, da je ne moreš pozabiti zlepa. Skupni vzkliki, smeh, šala, pesem, vse to je bilo združeno s solzami pod streho naše barake. V beležkah, knjigah, kovčkih so ležala nedotaknjena pisma fantov in deklet iz domačih krajev. Za mesec smo jih nekateri čisto pozabili, nismo bili zvesti obljubam. Brigadirsko življenje nam je dalo svoj pečat.

Druga dekada.

Meseček je prijazno sijal tam nekje za bregovi reke, ko sem sprejela nalogo komandanta naselja, da postrojim brigado. Pod slovensko zastavo nad barako je šestdesetič vzvalovala nad naselje in svetlo okolico naša himna — pričel jo je kot vedno Valter Knuplež iz Slovenjega Gradca. Tako zavzeto smo jo peli, zastava pa je drsela nad vznemirjenimi glavami brigadirjev, še malo vzplapolala in omahnila v roke Alenki Centrihovi, eni najboljših deklet naše brigade. Bila je tako prevzeta, da je skozi solze videla le zastavo in nas, ki smo ji bili tako dragi. Vse brigade smo postrojili nad plesiščem. Prapori, zastave osmih brigad tega naselja, so trepetale v polkrogu nad plesiščem, kakor da bi bile najbolj željne slišati, kakšen uspeh so dosegli brigadirji, ki so jih mesec dni nosili na traso. Ne vem, ali sem ta večer videla vse lepše, toda še danes imam občutek, da so bile naše zastave nad vsemi in da se je zvezda vrh našega prapora bleščala najlepše.

»Vsi komandanti naj takoj pridejo na plesno ploščo!«

Zbrali smo se tam, si toplo segli v roke. Nisem imela časa. Tam malo više je stala moja brigada, so stali in strmeli vame moji fantje in dekleta. Tako rada bi jih objela. Moj pogled je splaval do zadnjega brigadirja, več ni mogel, ker so bile oči

polne solz ljubezni in bližajočega se slovesa.

»Mariborska MDB Slava Klavora« — glas komandanta naselja. Stopila sem pred mizo, pred komandanta in komandante vseh brigad. Z Mirkom sva si toplo stisnila roke, bežen poljub — čisto brigadirski, pa mi je v roko stisnil naša priznanja, posebej pa mi je izročil največje priznanje — plaketo »Mladost, stvaralaštvo, socializam«, Titovo plaketo.

V trenutku se mi je zazdelo, da držim v rokah trud, ponos in zavest, delo in veselje 104 brigadirjev in brigadirki, toda vedela sem, da je vse to okras Jadranske magistrale in naših src, ki so bila v tem trenutku najbolj vznemirjena. Po licu so mi tekale solze. Slišala sem vzklrike: Elica, Elica, Elica!

Bežno sem se nasmehnila, jim pomahala s priznanji. Najraje bi stekla v njihovo naročje. Komandant naselja Mirko je spregovoril zadnjo besedo. Trenutek molka. V vrstah slovenske brigade je vzvalovalo. Pognali so se naprej. Ostale brigade so otrpnile. Nekdo me je zgrabil za nogo, drugi za roko, vrgli so me v zrak, me ujeli in me obdržali nad glavami. Samo gledala sem jih, kot da si hočem za vedno zapomniti te obraze, kot da hočem sleherni roko obdržati za vedno v svoji. Vzklicali so. Šele takrat so se vzdramile ostale brigade, da so segle po svojih komandantih. Nesli so me okrog barake, koder sem tolikokrat tekla v svet naselja.

Čez nekaj dni smo se pripeljali v Maribor. Zadnji zbor. Spregovorila sem: »Fantje in dekleta! Pred mesecem smo odhajali v Črno goro brez obljub okrajnemu komiteju ZMS, vendar s cilji, ki so nam tleli globoko v srcih in na trasi iz dneva v dan bolj žareli. Vrnili smo se s priznanji, vsemi, kar jih lahko brigada osvoji, prav tako smo najboljša slovenska brigada. Radi smo bili brigadirji, postali smo prijatelji, nekateri celo več. Prapor, ki ga predajam, smo nosili častno, z ljubeznijo in veseljem. Bili ste mi najboljši mladi prijatelji, kar

Brigada se je vrnila

bro poznala. Mamjet je stopil k njej in ji podal roko. Pogledal jo je s svojimi svetlimi očmi in rekel: »Rad bi se poslovil od tebe — jutri odidem s svojimi rojaki na pot proti Uzbekistanu.«

Močno ji je stisnil roko. V njegovih očeh je bil isti skrivnostni lesk kakor takrat, ko sta sedela sama ob ognju. Ko se je vračala v operacijsko dvorano, je toplo pomislila: »Ne, ni bil vohun!...« In nekaj se je dokončno sprostil v njej.

Za uspešno športno dejavnost

Športno društvo Fužinar je najmočnejše športno društvo v naši občini. Lahko se pohvali z uspehi, ki so ime Raven ponesli daleč prek meja naše občine in ki so veliko pripomogli k vsesplošni afirmaciji našega mladega koroškega mesta. Pri svojem delu pa to društvo ne more mimo nešteti težav. Prav zaradi tega smo prosili predsednika ŠD Fužinar, Jožeta Borštnerja, dipl. inž. metalurgije, ki že vrsto let uspešno, požrtvovalno in nesebično krmari barko ravenškega športa, da nam odgovori na nekaj aktualnih vprašanj:

Športno društvo Fužinar proslavlja v prihodnjem letu 20. obletnico obstoja. Ali bo ta jubilej proslavljen dostojno in kaj bo osredna prireditev v jubilejnem letu?

Za proslavo 20. obletnice je ustanovljen pri ŠD organizacijski odbor, ki bo skrbel za organizacijo in koordinacijo prireditev. Športne prireditve, povezane z otvoritvijo stadiona ter Doma telesne vzgoje, bodo vsekakor središče proslave. Pri tem namravamo organizirati močnejši nogometni turnir ter propagandno lahkoatletsko prireditev. Jasno, da bodo tudi druge panoge zastopane na različnih prireditvah. Časovno bodo tekmovanja vsklajena s proslavami 20-letnice osvoboditve. Mogoče bi kazalo ob tej priložnosti zapisati tudi »Fužinarjevo kroniko« skupaj s športno preteklostjo Raven. Na poti do realizacije je seveda še precej »če«-jev in se ne bi rad prenačil z besedami.

ŠD Fužinar vključuje v svoje vrste predvsem otroke sodelavcev in same sodelavce ŽR. Ali kot predsednik ŠD misliš, da bi za boljše delo društva morala železarna na Ravnah dajati še več sredstev?

Porast cen in zvišanje življenjskih stroškov ni brez posledic za »Fužinarja«, kar je najbrž vsakomur razumljivo. Če pa povem, da je dotacija železarne, ki je tudi edina dotacija za šport na Ravnah, že tretje leto ista, najbrž ne bo več vse razumljivo. Pri-

sem jih doslej srečala, in tudi skoraj brez izjem najbolj čustveni mladi ljudje, kar jih cvete v našem okraju.

Poslavljamo se in s tem še bolj trdno sklepamo roke. Bili smo eno in to tudi ostanemo.

Hvala vam za vse. Vem, da vam je brigada dala pečat resnejšega življenja.

Z rokami sem zakrila obraz. Ko sem zopet pogledala, je bil okrog mene velik krog ljudi, teh mladih resnih bitij, ki so jim v očeh trepetale solze. Krhajoči se glasovi so ubrano zaplavali nad streho:

»Komandante, kaži pravo, s kime ti se rasti je žao.« Kako rada bi odgovorila.

»Kazati ču vam najpravije, s vama rasti mi se najžalije,« pa mi je glas tičal sredi grla, kakor kepa snega. Hotela sem iz kroga, pa so me zgrabili in me zopet vrgli v zrak. Ko smo se poslavljali, smo jokali, tako jokali, da so ljudje, ki so prihajali mimo, samo čudno zrlji v skupino ljudi, ki je bila videti ena sama velika solza.

Prvič sem bila v brigadi, prvič komandant, in če je nekaj, kar prvič doživljaš, lepo, ti ne ostane samo v glavi, ampak tudi v srcu.

Elica Pečovnik

merjajoč možnosti pri istem denarju pred tremi leti in sedaj, prepuščam javnosti sodbo o zadostnih sredstvih za šport. Posebej še, če so sredstva zaradi pretakanja iz enega v drugi in tretji žep, kjer povsod tudi kaj ostane, na razpolago namesto spomladi šele na jesen. Naše društvo bi bilo prav srečno, če bi sredstva dobilo zopet

Inž. Jože Borštner, predsednik ŠD Fužinar

brez posrednikov. »Maržo« bi tudi mi koristno porabili.

Kje so vzroki, da ŠD Fužinar v svojih vrstah nima vključene še več mladine?

Sam bi vprašanje mogoče obrnil. Zakaj ne uspemo mladine, ko preide v zrelejša leta, obdržati za šport? Med člani Fužinarja ima sedaj mladina večino. S tem ne mislim reči, da je je vključene dovolj. Še zdaleč ne. Preslaba povezava s šolo, premalo trenerškega kadra, posebno takega s posluhom za mladino, sta med važnimi vzroki, da ni število mladine večje. Pridobiti mladino se še nekako da, ker se pač za vsako stvar hitro navduši. Obdržati jo je pa težje, posebej še, ko postaja zrelejša. Pri tem je vpliv šole, trenerjev in funkcionarjev odločilen.

Kaj sodiš o kvalitetnem športu na Ravnah in ali misliš, da bi lahko naši vrhunski športniki dosegali še večje uspehe, če bi imeli boljše pogoje dela?

Za kvalitetni oziroma vrhunski šport je danes potrebnih več stvari: talent, volja ter pridnost, sredstva, naprave in dovolj časa. Poglejte te pogoje in ocena naše možnosti za izpolnitev le-teh ne bo težka. Naj bo to kar odgovor.

Pripomnim naj še to, da se skoraj bojimo pri trenutnih razmerah vzpona kakšnega moštva ali posameznika v višji razred, ker pomeni to: zahtevnejše igrišče, boljše trenerje, večje zahteve igralcev in predvsem večje izdatke...

Ali skrbi UO ŠD Fužinar za pravilno kadrovsko politiko svojega funkcionarnega in trenerškega kadra in ali je UO ŠD Fužinar zadovoljen s strokovnim delom trenerjev v posameznih klubih?

Dokler imamo opraviti izključno s trenerji-amaterji, bo kaj težko govoriti o zadostni strokovnosti in strokovnem usposabljanju na kakšnem višjem nivoju. S trenerstvom kot hobbyjem je izredno težko preseči povprečno raven. Temu se je treba posebej posvetiti, česar pa poklicno delo in vse druge obveznosti ne dopuščajo.

Zadovoljni bi seveda bili, če bi bilo dovolj trenerjev nasploh. Nekateri klubi sistematično pritegujejo mlajše ljudi, jih pošiljajo v tečaje in imajo tudi uspeh pri treningu. Drugod zopet načrtnega dela ni. Vendar je treba poudariti, da trenerji pri svojem majhnem številu in majhnih možnostih delajo požrtvovalno. Moram reči, da v društvu nimamo podobnega programa za povečanje števila in dvig strokovnosti trenerjev. Priznati moram, da nismo še našli pravega načina, da bi vzbudili večje veselje za ta način udejstvovanja. Pri tem je tudi materialna stimulacija vse važnejša. Z novim trenerškim pravilnikom skušamo tudi to uravnati.

Funkcionarji so stran zase. V glavnem se vedno otepajo funkcij, imajo jih pa le. Žal je krog teh ljudi zelo ozek. Ne zaradi tega, ker funkcij ne bi bilo dovolj za vse, temveč zato, ker mora funkcionar v večini primerov tudi kaj delati in to zastoj in največkrat brez javnega zadoščenja. Obseg dela namreč velikokrat presega osebno zadovoljstvo, brez katerega ne bi bilo funkcionarjevega dela. Kakšne formule se bi poslužili, da bi pritegnili nove, predvsem mlajše funkcionarje, ne vem. Pa najbrž tudi pri drugih društvih in organizacijah nam ne bi mogli kaj pametnega svetovati.

Kakšno sodelovanje oziroma povezavo ima ŠD Fužinar s posameznimi šolami in ali je to sodelovanje dobro?

Ker pač šport ni sam sebi namen, temveč je le člen v splošni vzgoji človeka, je jasno, da mora športno društvo zasledovati tudi šolske uspehe svojih mladih članov ter po njih uravnavati njihovo športno aktivnost. Zato morajo posamezni klubi biti v stalnem stiku s šolami. Mislim, da je povezava glede tega v glavnem dobra in so tudi šole uvidne pri posameznih tekmovanjih in nastopih. Ta plat povezave je v redu. Težave so pa druge. Za ilustracijo dovolite primerjavo. Celje je središče slovenske atletike. Od kod nim ta množica res dobrih atletov? Iz razgovora s funkcionarji se da razbrati, da je to plod dobrega sodelovanja s šolami v mestu in širši okolici, to je pravih prijemov funkcionarjev društva ter razumevanja in volje za pomoč posameznih šol. Poudariti moram, da se na ravenških šolah dejansko izvaja le minimalni program telesne vzgoje, ki najbrž ne dosega niti predvoinega. Nočem se spuščati v vzroke, subjektivne in objektivne. O njih bo treba razpravljati v direktnih stikih. Na vsak način bo potrebno usmeriti telesno vzgojo tako, da bo šolska telovadba začetek športne aktivnosti. Možnosti je mnogo: lahka atletika, smučanje, rokomet, plavanje so kot nalašč panoge, ki se dajo neposredno povezati s šolsko vadbo. Najmaj, kar pri tem pričakujemo, je aktivna pomoč učiteljev

telesne vzgoje, pa najbrž bi bilo moč najti tudi še koga drugega.

Upravni odbor namerava začeti z akcijo. Pri tem ga bo vsekakor podprla tudi občinska zveza za telesno vzgojo. Čemu nam bodo sicer lepe naprave, če ne bo mladih, ki bi jih uporabljali? Prav iz srca vabim vodstva šol in mladinske aktive, da ne ostanejo pri tem gluhih ušes in skupno s funkcionarji, ki se bodo pri njih oglasili, skušajo uspešno postaviti na noge mladinski šport.

Govori se o priključitvi TVD Partizan k ŠD Fužinar. Ali so te govornice osnovane in kaj se pričakuje od te združitve?

O združitvi »Partizana« in »Fužinarja« se res samo govori. »Uradnih« razgovorov glede tega še ni bilo. Imajo pa nekatera dejstva, ki jih omenjajo funkcionarji na eni in drugi strani v prid združitve, prav veliko težo in jih ni puščati v nemar.

— Telesno vzgojo pospešuje ena in druga organizacija, zakaj torej v kraju dve liniji.

— Splošna vadba je osnova za uspeh v specializiranih športnih panogah in je to treba v vsakem primeru gojiti tudi v športnem društvu. Posebno velja to za pionirje in mladince, kjer bi se dalo delo racionalno združiti, pri čemer bi bilo večje število ljudi pritegnjeno k splošni vadbi in bi se trenerji bolj posvetili strokovni vadbi.

— Vemo, da aktivne rekreacije med člani našega kolektiva ni. Z izkušnjami, ki jih ima »Fužinar« in vaditelji, ki so na razpolago, bi se dalo ustanoviti klub ali sekcijo za rekreacijo. Sodelovali bi lahko vsi bivši aktivni športniki ter vsi ostali, ki jim je telovadba za razvedrilo ali pa za »linijo«. V novem domu telesne vzgoje bodo za to lepe možnosti.

— Zveza za orodno telovadbo ima danes isti statut kot vse druge športne zveze. Nobene zapreke ni, da bi ustanovili klub ali sekcijo za orodno telovadbo, če bi bilo za to dovolj zanimanja. Poleg orodne telovadbe, ki je sestavni del splošne vadbe, bi lahko tako tudi gojili orodno telovadbo kot šport.

Kot rečeno, niti upravna odbora obeh društev nista sklepala o tem in tudi še ni izdelan kakšen določen predlog. Prav je, da se stvari razčistijo najprej v diskusiji ter se šele nato ukrepa, da ne bi bila prikrajšana ena ali druga stran.

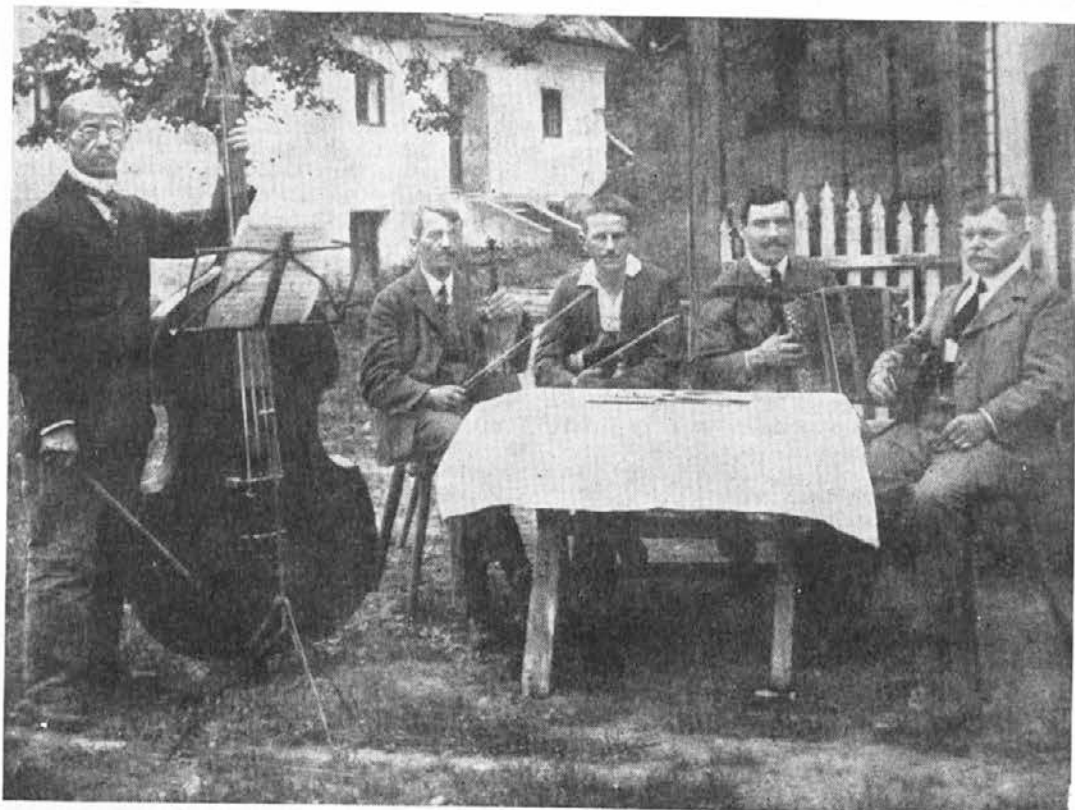
ŠD Fužinar ima v svojih vrstah že veliko klubov in sekcij, ki dobro delajo. Kako dela lahkoatletska sekcija in kako je z ustanovitvijo košarkarske sekcije?

Lahkoatletska sekcija je doslej delala le priložnostno, ker ni bilo atletske steze. Razvoj se bo šele začel z dogotovitvijo stadiona. Pri tem je mišljen predvsem začetek s pionirji in mladinci. Pri številu šol, ki jih imamo, novih napravah in obstoječem strokovnem kadru so možnosti velike. Seveda prav tu bi želeli res tesno sodelovanje s šolami.

Za košarko je bil ustanovljen iniciativni odbor. Fantje so se sestali brez kakršnekoli direktive. Torej zanimanje obstaja. Ni pa za sedaj igrišča oziroma primerne telovadnice. Nova telovadnica bo nudila lepo priložnost, rokometno igrišče bo pa preurejeno tako, da bo služilo tudi košarki. Za naslednje leto so perspektive ugodne.

Kako je s prostori za NTK in sploh s športnimi objekti vključno z novim stadionom?

Pri namiznem tenisu smo z izgubo stalnih prostorov skoraj izgubili tudi klub. Le po-

Prvi kvintet zabavne glasbe po I. svetovni vojni l. 1919 pri »Prosenu« — sedaj Erjavce — Tolsti vrh. Viternik Florjan — bas (stoji), Viternik Stefan — violina, Wlodyga E. — violina, Käfer Franc — harmonika, Stopar Vinko — viola

žrtvovalnosti funkcionarjev gre hvala, da so obdržali to, kar imamo sedaj — predvsem dobre pionirje. Upravni odbor društva je prevzel nase obveznost, da bo priskrbel prostore. To obveznost bo v okviru možnosti tudi držal. Ko bodo dograjeni novi prostori, bo narejen razpored, ki bo omogočil vadbo tudi namiznemu tenisu. Kje bo to, sedaj še ni mogoče reči, ker še ne vemo, koliko in kateri prostori bodo na razpolago.

Glede ostalih športnih prostorov in naprav sem že uvodoma povedal, da predvidevamo za drugo leto otvoritev stadiona in doma telesne vzgoje. S tem bodo dane vse možnosti za vadbo na igrišču in v telovadnici, vključno tudi za plavalce.

Sedaj pa še eno vprašanje osebnega značaja. Znano je, da si bil aktiven športnik. V kateri panogi si najraje in najuspešnejše

tekmoval in kako dolgo si že športni funkcionar?

Panoge, kjer sem aktivno sodeloval kot tekmovalec, so odbojka, plavanje in predvsem lahka atletika. Seveda rekordov ni bilo. Prav rad pa se spomnim nastopov na predvojnih srednješolskih prvenstvih v Mariboru, kjer se je kljub manjšim možnostim redno zbralo lepo število atletov in so bili postavljeni tudi nekateri prav dobri rezultati. Kar se pa funkcij pri »Fužinarju« tiče, kaj težko odgovorim, kje je začetek, ker je pač »Fužinarjev« arhiv pomanjkljiv. Vsekakor sem pa od leta 1952 naprej stalno član upravnega ali kakega klubskega odbora »Fužinarja«.

Tovariš predsednik, hvala lepa za tvoj odgovor, predvsem pa za tvoje nesebično delo.

—ate—

V Šentanelu so snemali

Tako se je govorilo že nekaj časa sem po dolini. Steljerajo so napravili pri Kajžerju na Jamnici, Ljubljancani s folklornega inštituta pa so jo od konca do kraja posneli na trak. Prišel sem pozno na večer h Kajžerju pa sem našel vse tako židane volje, da sem takoj vedel, da je kamera registrirala zares pravo steljerajo in ne insceni-rano.

Drugi dan pa je magnetofonski trak zabeležil šentanelške pevce. Kako so zapeli, vam ne moremo z besedo dopovedati, morda le eno samo besedo — peli so iz srca. Sicer so pa Ljubljancani obljubili, da bomo posnetek slišali po radiu, film da pa bodo vrteli tudi na Ravnah. Bomo že pravi čas objavili. Več o tem prihodnjič, dotlej pa naj vas skomina. To pa moramo kar danes povedati — v Šentanelu jih je pelo kar dvajset moškega zbora, šestdeset in sedem-

desetletni možakarji so prihajali na vaje tudi med tednom po dežju in dve uri daleč.

Kaj pravite k temu?

M. Š.

OBNOVLJEN SPOMIN

Ob republiškem zborovanju so se slavisti našega predela spomnili tudi kulturnega delavca in Prešernovega prijatelja, ki že več ko sto let počiva na prevaljskem pokopališču — Antona Olibana in so 3. septembra na njegov grob položili pozlačen lovorov venec z napisom. Obnovljeno je bilo tudi besedilo na nagrobniku, kar je omogočil občinski svet za kulturo in prosveto. Treba pa bo misliti na posebno stalno opozorilo na pomembni grob. Nagrobnik je zavod za spomeniško varstvo uvrstil med kulturne spomenike. O Olibanu je Fužinar obširno pisal v št. 5—7 letnika 1962.

S. K.

Steljeraja — stoletna šega naših pavrov

Lepih reči se človek ne naveliča kmalu. Zato spet prinašamo popis domačega običaja, kakor so ga posneli Ljubljanci oktobra v Šentanelu. To stvar na vsakem bregu opravijo nekoliko po svoje in je prav, da jih imamo zbrane.

Ljubljanski inštitut pa bomo prosili, da nam steljerajo enkrat temeljito obdela.

Jesen se je zvijala v zadnjem onemoglem krču in zato je bilo res čudno, da so imeli Kojžrovi ta dan srečo, saj je malo tako lepih dni. Dolina je bila zajeta v gosto megleno valovje. Hrib je obsevala rožnata tančica jutranjega sonca. Vse je počivalo, le od daleč se je slišal vrisk prihajajočih steljerajevcev. Ze navsezgodaj se je v Kojžrovem lesu, ki mu pravijo »Na kolesu«, zbralo čez trideset resnih, toda veselih obrazov. Razdelili so si delo.

Na enem koncu gozda so krepko udarjali s sekirami po smrekah: sosedov Gustl, Dvornikov Nanta, Pušn Vanč in Muru Kristl.

Gulakov Anza, Marinov Pep in Lingov Herman so s krepčji na nogah splezali na košate smreke ter z nabrušenimi sekirami klestili stelo, katero so dekleta: Pušna Hanka, Sojakova Ica, Kojžrava Tona, Dvornikova Minka in Gulakova Gela z nasmejanimi obrazi komaj utegnile vlačiti in basati na voz.

Steljo so vozili domov pod uto kar trije furmani: Užnik Peter, Sekavu oče in ta stari Matevž Kojžer. Smreke sta podirala Kojžarju Fridl in Pekavu Gustl, toda ne z navadno žago, ampak z motorko, ki jo ima le malokateri kmet pri nas. Nekaj steljerajevcev je kosilo mah. Med delom se je slišal samo šum stelje in vriskajoči smeh.

Po hribu navzdol je Kojžrava gospodinja prinesla mavojužino v vejekem korpu. Izpraznila ga je ter ga obrnila narobe, da bi služil za mizo. Vabila je pridne sosedice: »Pojte, pojte, bi pa ries žavastno bovo, če b se k devu tuj štek spravljali, ko pa h j'de.« Komaj je to rekla, so se zbrali okrog polnih skled.

Gostje iz Ljubljane so prav tako kot vsi ostali sedli na tla in s tekom jedli prekajeno meso in rženi kruh, ki so ga zalivali z dobrim moštom in šnopsom. Z odvečnim špehom so si mazali roke, da so spet lahko krepko prijeli za delo. Spet so se slišali odmevi sekanja in žaganja.

Sonce je dospelo na svojo najvišjo pot. Slišal se je glas šentanevskega zvona, ko je napovedal poldne. Kojžrava gospodinja je spet prinesla v korpu južino. Hitro so se najedli in drug drugega spravljali k delu. Toda niso še dobro pričeli, ko so se dekleta začela šaliti in vabiti steljerajevce k sebi:

»Kiri ima koraž?« se je oglasila Hanka. V hipu so imela dekleta na tleh Marinovega Pepna. Hotele so mu potegniti hlače, bil je nabuljan s steljo, mahom in praprotjo. Dvornikova Minka, ki je že skozi nemo opazovala ves potek in svojega nabulanega fanta, je skoraj jezno rekla: »Marija na, je pa ja dojtji že štega šmenta.« K temu pa se je seveda vtaknil šentanevski »vicmahar« Pekavu Gustl, ki je pri vsaki trepariji zraven. Takrat so dekleta, kot bi mignil bruhnila na njega in izpustile Pepna. Ker je bil Gustl preveč radodaren in popustljiv, je dekletom ušla volja. Pa so morali spet prijeti za delo, ker je bil dan kratek.

Listje na drevju je pošumevalo, kakor bi žalovalo za soncem, ki se je vedno bolj nagibalo proti zatonu. Oblaki so zagoreli v rdeči barvi. V dolini se je razprostrela vijoličasta tančica, na vrhovih smrek so zablestele kapljice večerne rose in vsa ta krasota je v zabrisanih barvah lepo odsevala čez hrib. Zadnji voz je odhrdal proti domu. Ko se je zmrčilo, so na obronku gozda zanetili ogenj, okrog katerega so se zbrali vsi. Tudi gospodinja in »kelnarica« sta prišli in prinesli liter šnopsa in kanglo mošta. Med plameni so zadonele pesmi. Zadnje so zapeli »Zdaj smo delo dokončali«. Doma jih je čakala mevtra s toplo vodo. Začelo se je umivanje — ne umivanje, ampak mazanje s sajami. Tega so bili deležni tudi gostje iz Ljubljane; vsak je dobil svoje. Sledila je malajužina: fižol, sir, star eno leto. Če si ga jedel, si kar švilcal; seveda je pomagal tudi mošt. Navada je, da dajo še orehe; no, ti pa so bili v potici.

Do večerje je ostala le še pičila ura. Šalili so se in ugotavljali, kateri se je v lesu najbolj zna-

šel in znal ženske krotiti. Ugotovili so, da Marinov Pep. Seveda on tega ni vedel. Pušna Hanka mu je staknila klobuk. Sledila je večerja. Ta je bila najbolj bogata. Po večerji se je Kojžru Fridl — virt — spet pokrižal in molil: »Zahvalimo se za ta dar, katerega smo sprejeli od Jezusa... na zadnje pa še za Sv. Urbana, oče naš...« Takrat je zagorela Hanka prinesla Pepiju »urban«. Bil je klobuk, v katerem je bila obrana kost, puža, cucu in vse vrste jedač, pijača pa je stekla skozi preluknjani klobuk.

Vsi so se krohotali in ploskali, rdečeličnemu Pepnu pa je bilo kar malo nerodno. Dekleta so škilila po gostih, ki so imeli le malo časa, da bi se z njimi zabavali, kajti imeli so dovolj dela s snemanjem.

Po večerji se je začela borba za pušeljce. Moški, vse kar je bilo v hlačah, so se zbrali v vrsto, virt pa je prinesel debelo korabo, namazano z žefo in s klicem: »Ena, dva, tri!« vrgel korabo sredi med nje. Vsi so planili nanjo in se prerivali sem ter tja. Med prerivanjem je uspelo Pepnu, ki se je že v gozdu postavil med prve, uloviti korabo. Dvignil jo je visoko v zrak in zajuckal. Priboril si je pušeljce. Enako se je ponovilo pri dekletih. Pušeljce je dobila ta mlada Gulca-Gela. Moški so ta prizor opazovali z velikim zanimanjem, saj so gledali sama brhka dekleta.

Pepnu je prinesla pušeljce Kojžrava Tona, Geli pa Fridl. Obema so zavidali, kajti pušeljca nista bila od muh. Pep je dobil liter šnopsa. Vanj je bil vtaknjen smrekov koš, na katerem so viseli cigareti, cukri, keksi in orehi. Gela pa je dobila šarkl potice, v katero je bilo vsajeno borovo drevo, ki prav tako ni bilo prazno. Ta prizor je spremljal »Holzhackermarsch« (drvarska koračnica). Zaplesali so: Tona s Pepnom, Fridl pa z Gelo. Nato sta plesala solo še dobitelja pušelca. Sledil pa je »koroški rej«.

Igrali so: Marin Mirko — klarinet, njegov oče — harmoniko, s kitaro pa je spremljal Kolmanu Tivža. Sledila je šala za šalo, viža za vižo in vse to se je vlekle do jutra. Ko se je začelo svitati, so se steljerajevci z vriski razšli na svoje domove.

D. Tomaž

NEGA OBRAZA

Pa še nekaj o osnovni obrazni negi. Najvažnejše je vsak večer temeljito očistiti obraz in vrat. Voda in milo za to nista najbolj primerna, ker preveč izsušita in pokvarita kožo. Mnogo boljše je mleko za čiščenje kože ali pa losion. Obe sredstvi ne odstranjujeta samo dnevne šminke, ampak tudi očistita kožne pore.

Ko imate obraz očiščen (pazite, da boste to delali z neoporečno čistimi rokami), ga nekoliko namažite z dobro nočno kremo. To je izdatke, pri katerem se prav nič ne splača hraniti. Potem se še razčesite in izščekajte lase, umijte zobe in se oprhajite z mlačno vodo.

Ce boste vse to storili že zvečer, vam jutranja nega ne bo vzela mnogo časa. Kožo »prebudite« z osvežujočim losionom, namažite jo z dnevno kremo, pa potem čez nekaj časa izpljusajte obraz s hladno vodo. Umijte se, namažite se pod pazduho z dezoderanom (sredstvom proti potenju), očistite si zobe, počesite se, malo se napudrajte, če to delate, in se naposled našminkajte. Če si šminkate oči, storite na hitro tudi to, pa ne preveč. — Marsikaj, kar je zvečer dovoljeno, je zjutraj prepovedano. In še to: ko greste v službo pa uporabljate parfum, se ne namažite preveč, ker to za vašo okolico morda ni tako prijetno, kot vi domnevate, še celo, če parfum ni res prvovrsten.

IZNAJDLJIVOST

Kurt Franer iz Basla se je prej ukvarjal s slikanjem kulis, danes pa upodablja akte. Ker pa so Švicarji pri teh stvareh precej zadržani, se je mož »znašel«: lepa gola telesa je spretno pokrival z bikiniji. Toda to je le začasno, kajti na željo kupca lahko na njegovem domu bikini spet »sname«.

Ravenski kovinarji.

Od leve na desno: Ivan Hojnik, Jože Golob, Srečko Smolar, Karel Godec, Rudi Blatnik. Nastopajo skupaj s folkloro, igrajo v Domu železarjev, po vsej Mežiški dolini in tudi onstran meje

Naš pesnik Milemot

Vsa leta je bil sodelavec »Koroškega fužinarja«. Njegove pesmice so največkrat šaljivo opozarjale na previdnost pri delu in prav z njimi nam je letos poletni pomagal iz zadrege.

Takrat sta nas namreč obiskala Pavlihovala novinarja. Reportažo o naši železarni sta pisala, nam pa kot nalašč »vici« na komando niso hoteli iz ust.

Nazadnje smo pobrskali po starih Fužinarjih in se ustavili ob Milemotovih verzih, ki so bili potem res tudi objavljeni.

Jeseni je odšel Milemot Lotar v pokoj, vendar je obljubil, da bo še naprej sodeloval in res je prinesel več stvari, med katerimi smo izbrali sledečo:

JUHU LUKANU V ZAHVALO

Od tega je pretekel že lep čas, vendar hvaležen se spominjam Vas, »Glavni zaupnik« ste takrat bili, zaradi mene k ravnatelju hodili.

Jaz brez dela, praznih ust, preživel sem zimo, pust. Pri ravnatelju ste izposlovali, da so spet mi delo dali.

Kar bi dal, vse pre malo je, da Vam zadostno zahvalim se. Če roka ne more, naj dá sreč, da Vam vsaj v veselje je.

Kaj sem občutil, težko bi povedal, ko sem Vas zadnjič v vozičku zagledal. Prej tako zdrav in krepak možak, sedaj brez nog — o, siromak!

Vsakemu radi pomagali ste Vi, a jaz na žalost sem brez moči. Rad bi dal Vam lastne noge spet, da Vam do kraja bo lepše živeti.

Ob misli na Vas se oko mi solzi in tudi srce močno krvavi. Spomin na Vas gre z roda v rod, o tem je prepričan Vaš

Milemot

Želimo boljše sodelovanje športnikov v občini

Za našo občino imamo (s sedežem na Ravnah) odbor občinske zveze za telesno kulturo. Naloge in dolžnosti tega odbora niso majhne in povedati je potrebno, da se kljub velikim težavam delo občinske zveze vedno bolj uveljavlja.

Okrajne zveze za telesno vzgojo bodo v bližnji bodočnosti odmrle. S tem bo občinska zveza morala delovati še bolj uspešno, saj je prav ona tista, ki naj združuje in pomaga pri športnem in telesno vzgojnem življenju mladine naše občine.

Da bi vsem bile naloge in dolžnosti občinske zveze še bolj poznane, smo se obrnili na dolgoletnega predsednika (od ustanovitve) izvršnega odbora te zveze tov. Franja Gornika, ki nam je rade volje odgovoril na nekaj vprašanj.

Povej, prosim, nekaj o namenu in delu odbora občinske zveze za telesno kulturo?

V prejšnji — stari organizacijski obliki so bila vsa osnovna društva in samostojni klubi telesne vzgoje in športa vezani na okraj oziroma na republiko, kar je v neki meri uspevalo, vendar zaradi oddaljenosti teh forumov, razen kakšne pomoči, ni bilo prave koordinacije med društvi v dolini. Po decentralizaciji celotne organizacijske oblike telesne vzgoje in športa v Jugoslaviji je bilo nakazano, naj bi se v posameznih občinah organizirale občinske zveze, katerih delo bi bilo:

koordinacija in organizacijska pomoč med vsemi telesno vzgojnimi in športnimi društvi na območju občine.

V naši občini je prišlo do osnovanja občinske zveze v začetku leta 1962 in to na pobudo Socialistične zveze delovnih ljudi. Samo uveljavljanje občinske zveze in njena organizacijska oblika sta bili prepuščeni izvoljenemu izvršnemu svetu občinske zveze za telesno kulturo, ki je pri organiziranju foruma naletela na veliko težav in bila v določenih primerih prepuščena sama sebi. Star izrek pravi: »Kdor mi kaj da, tega bom tudi upošteval.« Tega pa seveda občinska zveza v začetku svojega razvoja ni mogla storiti in je bilo njeno delo zaradi tega pač močno ovirano.

Občinska zveza v naši občini povezuje pet društev TVD Partizan, in to v Črni, Žerjavu, Mežici, Prevaljah in na Ravnah, dva samostojna smučarska kluba v Črni in Prevaljah, dva samostojna nogometna kluba v Prevaljah in Črni, športno društvo Fužinar z Raven ter športno sekcijo pri Svobodi na Lešah. Ta osnovna društva gojijo več panog športa, medtem ko klubi samo eno panogo. Skupno je 11 različnih panog športa, in sicer:

smučanje,
telesna vzgoja Partizan,
atletika,
plavanje,
nogomet,
odbojka,
rokomet,
namizni tenis,
streljanje,
šah,
kegljanje.

Nekatere od teh panog se gojijo v več društvih ali klubih, druge pa mogoče samo pri enem.

Skupno je po zadnjih statistikah v teh naših organizacijah 3500—4000 članov. Za močnejše panoge športa so pri občinski zvezi ustanovljeni strokovni odbori, v katerih je vodstvo vseh društev, ki se s tem športom bavijo, ter v sklopu z občinsko zvezo vodijo celotno dogajanje in razvoj športa na našem teritoriju. Zelo uspešni strokovni odbori pri občinski zvezi so strokovni odbor za nogomet, rokomet, telovadna društva, ki so v razvoju, za šah, zimski šport, strelce itd. Vseh strokovnih odborov še nismo uspeli organizirati, posebno pa boli, da še nimamo strokovnega odbora za odbojko, ki smo ga že štirikrat sklicali, vendar se ga predstavniki društev, ki ta šport gojijo, niso dovolj številno udeležili.

Občinska zveza prek svojih strokovnih odborov nadzoruje in daje sugestije za množičnost, za občinske manifestacije in občinske reprezentance, ki zastopajo našo občino na višjih tekmovanjih. Vršiti tudi registracijo posameznih športnih panog, se povezuje s sosednimi občinami v medobčinske lige ter po svojih skromnih možnostih finančno podpira tista društva in panoge športa, kjer se pokaže največja potreba.

Nekateri od zaslužnih športnih funkcionarjev so dobili od občinske zveze za svoje požrtvovalno delo že tudi priznanja, da so si lahko ogledali velike športne manifestacije v Beogradu, Italiji in Pragi.

Velika športna manifestacija v lanskem letu ob obisku najboljših športnikov Slovenije je bila tudi organizacijsko delo občinske zveze.

Namen občinske zveze ni, da bi se nekje favorizirala in solila pamet posameznim društvom, temveč v svoji organizacijski obliki skuša pomagati tem, ki so potrebni pomoči, in hoče ustvariti močno športno sodelovanje na območju občine Ravne na Koroškem, zgladiti nesporazume, ki so v nekaterih panogah športa v naši občini že zakoreninjeni. S skupnim sodelovanjem vseh športnikov in športnih funkcionarjev bi bili v mnogih panogah športa mojstri marsikaterim favoriziranim ekipam Slovenije.

Omenil si, da je eden od največjih problemov (vsaj v začetku) bil povezan prav s finančnimi sredstvi. Kako se ta sredstva sedaj delijo in kdo prispeva ta sredstva za razvoj telesne kulture in športa v naši občini?

Samo občinsko zvezo finansira občinska skupščina. Vendar so ta sredstva zelo majhna. Poleg plačanja stalne tajnice, ki ima sedež v traktu družbenih organizacij, ostane za funkcionalno dejavnost občinske zveze za telesno kulturo in strokovnih odborov le 200—300 tisoč dinarjev, tako da finančno nismo zmožni organizirati občinskih tekmovanj v vseh športnih panogah, še manj pa, da bi pošiljali občinske ekipe na večja tekmovanja. Skromna finančna sredstva močno ovirajo občinsko zvezo v njenem programu, vendar imamo obljube,

Franjo Gornik

da nas bo občinska skupščina v prihodnjem letu močnejše podprla.

Osnovna društva in klubi pa dobivajo finančna sredstva iz posebnega sklada pri občinskem odboru Socialistične zveze. V ta sklad naj bi prispevale finančna sredstva vse gospodarske organizacije, ki so na teritoriju naše občine. Kolikor mi je znano, je edino železarna Ravne uvidela potrebo po finansiranju telesne vzgoje in športa, deloma Rudnik svinca in topilnica Mežica, gostinsko podjetje pod Uršljo, Koroški dom Prevalje, tovarna lesovine in Ipenke, gozdno gospodarstvo Črna, Instalater Prevalje, Kino Peca, Ljubljana transport, Ljudski magacin ter Interevropa Koper. Skupno 11 podjetij od 40, ki jih je Socialistična zveza pozvala k pomoči.

Zbrani denar razdeljuje posebni odbor, ki mu predseduje tov. Jože Homan, v odboru pa so še predstavniki telesne vzgoje in kulture iz vse občine. Zbrana sredstva se delijo za telesno vzgojno in kulturna društva. Telesno vzgojna in športna društva si pomagajo tudi sama z različnimi prireditvami in celo nabiralnimi akcijami.

Povezava med posameznimi panogami športa v naši občini je na vsak način koristna. Kako gleda vaš izvršni odbor na rešitev tega problema, predvsem pa v zvezi z govoricami, ki krožijo o nerazumevanju prav med odbojgarskim klubom iz Mežice in OK Fužinar?

Kot sem že prej omenil, občinska zveza ni uspela organizirati strokovnega odbora za odbojko. Vabilu so se odzvali samo Fužinar, Leše in Črna. Sestanek je bil sklican štirikrat, vendar brez uspeha.

Mišljenje občinske zveze je, da je na teritoriju dovolj tradicije in kvalitete, ki bi lahko dali močnega zastopnika tega športa v zveznem merilu. S tem v zvezi smo vodili razgovore s funkcionarji odbojgarske sekcije pri TVD Partizan Mežica. Ugotovili smo, da so se pred nami z njimi razgovarjali že zastopniki Socialistične zveze ter ZK, vendar brez uspeha. Odbojgarska sekcija Mežica je trenutno v krizi. Odstopanje njenih igralcev Fužinarju bi imelo za posledice

Ce utegne, Ivanka tudi sama postreže

dico, da bi izpadli iz slovenske odbojarske lige, v kateri že dolgo let nastopajo več ali manj uspešno.

Obstaja pa spor med funkcionarji OK Fužinar in OS Partizan Mežica, ki je nastal zaradi netovariških izjav in prijav ob raznih tekmah, vendar upamo, da bo ideja in nujnost uveljavljanja občinske kvalitetne odbojke istočasno poravnala nesoglasja ter bo ta šport v vsej svoji moči nam v veselje in ponos.

Občinska zveza je naletela na težave tudi pri sestavljanju smučarske pionirske ekipe.

Že dve leti zaporedoma smo poslali na stroške občinske zveze naše najboljše pionirje in pionirke na slovensko prvenstvo. V posameznih disciplinah so dosegli najboljša mesta, vendar so tekmovali za svoja društva, tako da ekipno nismo bili prvi, temveč Branik iz Maribora, ki je uspel sestaviti mariborsko ekipo iz terena Lovrenc, Bistrica-Murska Sobota. Mi pa naletimo pri funkcionarjih posameznih društev na gluha ušesa in zato v skupnih akcijah ne uspevamo.

Bil bi že čas, da bi posamezna društva in funkcionarji doumeli, da živimo v eni občini, da moramo navzven nastopati enotno, da niso posamezna društva prikaz moči naše občine, pa se bo uspeh tudi pokazal. To delajo druge občine že dolgo časa in veljajo v določenih športnih panogah za športne velesile v Jugoslaviji.

Športno društvo Fužinar proslavlja v letu 1965 20. obletnico ustanovitve. Ali se predvidevajo kakšne prireditve v zvezi s tem jubilejem?

Obveščen sem, da bo športno društvo Fužinar ob svoji 20. obletnici priredilo primerno športno manifestacijo. Mnenja sem, da bi o tej proslavi in programu lahko povedali več od mene funkcionarji športnega društva Fužinar. Občinska zveza bo ob tej priliki pomagala z vsemi svojimi močmi in priznanji.

Že dolgo se ukvarjaš s športom. Prosim, povej kaj več o svojem športnem življenju kot tekmovalec ali funkcionar.

Nikoli nisem bil zvezda. S petimi leti sem našel pot v telovadnico, ki je nisem zapustil vse do leta 1953 kot vaditelj pionirjev TVD Partizan na Ravnah.

Pred vojno sem tekmoval v smučanju in telovadbi kot naraščajnik Sokola Mežice, celo na Ravnah in na Smučarski koči. Izreden slučaj in uspeh sem zabeležil leta 1949, ko sem v Raši igral kot reprezentant Bosne in Hercegovine v odbojki z reprezentanco Slovenije, ki so jo zastopali odbojkarji Mežice (metalurško rudarske športne igre v Jugoslaviji).

Kot funkcionar in sodnik delam vsa leta po vojni. Posebno zadoščenje imam, kadar kot starter smučarskih štafetnih tekov dam znak za start ter gledam, s kako energijo hitijo tekači po lijaku za dobro uvrstitev, za sloves svojih društev in krajev.

Rad bi povedal še to: kot dolgoletni telovadec in športnik sem hvaležen vsem, ki so mi v moji mladosti pomagali, da se mi je telo utrdilo. Čutim, da sem marsikatero težavo v življenju lažje prenesel ravno zaradi telovadbe v mladosti. Mislim, da se danes starši veliko premalo brigajo za telesno vzgojo svojih otrok ter da vsaka investicija v gostišča in razne druge komercialne namene ni tako dobro naložena kot najskromnejša sredstva v telesno vzgojo naše mladine.

Tov. Gornik, najlepša hvala! -ate-

MOČAN ARGUMENT

Chičaško sodišče je obravnavalo predlog, da brezdelneža in postopača Pala Rica izženejo iz dežele. Toda ta jim je proti tej obdobi predložil zelo prepričljiv argument: dokumente, s katerimi mu kar 60 držav prepoveduje vstop na svoje ozemlje.

V restavraciji Pod Uršljo je prijetno domače

Poznamo jo vsi — restavracijo, menzo in upravnico Ivanko. Rečemo celo: »Dobimo se, pri Ivanki!« tako je ta lokal priljubljen. Stara stavba na trgu s svojimi metriskimi zidovi je okusno urejena. Naj je v spodnjih prostorih še tako živahno, zgoraj v jedilnici je tak mir, da bi lahko človek v njej študiral.

80 abonentov hodi sem. Še več bi jih, pa ni prostora. Zadovoljni so s hrano in hitro postrežbo. Pritožb še ni bilo. Le enkrat je bilo muzanje, ko je neki tujec hotel plačati ob dveh, ko je najhujši naval, s pettisočnikom, pa je servirka vzdihnila:

»Pa tako čuden denar!« on pa pokonci: »Moj denar da je čuden! V časopis vas bom dal!« Kljub pojasnilom, da je pri nas čuden = velik, se je le s težavo pomiril.

Vedno ni bilo tako. Ivanka pomni začetke tam okoli leta 1947, ko je morala domov in k sosedom po krožnike, da ne bi gostje-tujci jedli iz aluminijastih.

Vso stavbo je bilo treba prenoviti. Predsednik občinske skupščine Slovenj Gradec, inž. Razdevšek in naš inž. Dretnik — takrat gimnazijca — sta z drugimi pomagala betonirati ploščo v današnji kuhinji. In tako so vsako leto prenovili nekaj.

Ivanka je v službi od jutra do večera, pa še, kadar jo potrebujejo. Umetnih vin ne točijo, tudi dobre mošte imajo. Kadar cene norijo, »pri Ivanki« neradi podražijo, ker vedo, da to nima nobenega smisla. Ko pa vendarle tudi oni dvignejo — v zgubo pač ne morejo iti — jim je kar nekam žal. Gost in abonent sta prva in pri tem bi se v restavraciji Pod Uršljo lahko marsikdo zgledoval. n. r.

Kje si, moj stari . . .

Lovčev zapisek

Nedeljsko jutro, precej vetrovno in skoraj hladno, me najde že globoko v lovišču, saj vendar ne moreš spat, če ti v mislih stalno roji »stari«.

Že se nad Pohorjem kaže prav lahna sivina, upanje, da postane počasi svetlo, kajti škrjanček že poje celo uro — sedaj se mu počasi pridruži še drozg in tudi taščica se oglasi nekje globoko v grapi. Šumenje vetra v krošnjah starih smrek in borov, ki se kot strahovi majejo in premikajo — sedaj že razločneje vidni, me zdramijo iz premišljevanja. Dolina, še pogreznjena v nočno temo, molči. Ni udarcev tovarniških kladiv, ki jih ob delavnikih slišim v skrajni kot našega lovišča. Iz megle sta zrasli Peca in Uršlja kakor dva demona; ožarjeni od prvih sončnih žarkov bedita nad dolino — dva nema čuvarja.

Imam občutek najsrečnejšega človeka na svetu, sam med svojimi varovanci, ki se bodo vsak trenutek pokazali, previdno in počasi izstopajoči, kot da nimajo pravice do življenja, v večnem strahu pred nečim neznanim. Ob komaj vidnem robidovem grmu se premakne še ne razločno vidna senca, stoji kakor vkopana in preizkuša zrak — slišim samo rahlo hrzanje. Spet se premakne samo za korak, skloni glavo in jo takoj spet dvigne, nepremično opazuje. Starina je, si mislim. Počasi, neopaz-

no leze daljnogled na glavo. Res je stari. Še vedno stoji kot kip. Mora se prepričati, če je res sam, kajti večkrat si je mislil, da je, pa ni bilo tako. Samo sreča, da je bil oni drugi bolj neroden in ga je že nekaj izdalo. Enkrat je samo dvignil daljnogled, pa je po nesreči zadel v gumb — samo močno pokanje je nato še odmevalo, potem pa spet za teden dni nič.

Danes se kaj takega ne sme zgoditi, saj bo kmalu prsk, potem pa starega morda ne bo nikoli več na to prijazno jaso, kjer se sestajava že dalj časa, samo da on zame še ne ve.

Skoraj je že dan, pod mano se razteza megleno morje — od Podjune pa vse tja do dravskih elektrarn. Nehote se spomnim take podobe iz Norveške, kjer sem kot mornar vozil po njenih fjordih. Takšna je ta slika, samo da je še lepša, saj imam pred sabo srnjaka, ki so mu štete minute.

Počasi dvignem puško, prst se krivi do prvega kolena, srnjak sunkoma dvigne glavo, kakor talec se mi zdi, ki še hoče nekaj zaklicati, očitajoče, češ ubij me, če že ne moreš drugače. Potem pa že omahne tam, kjer je toliko let imel srečo, da se je vedno izmuznil. Oprosti mi, stari, saj bom tudi jaz enkrat prišel za teboj. Ne moreva

biti večno samo midva, tudi mladi hočejo živeti, imajo pravico, kakor sva jo imela midva, ti do danes, jaz pa ne vem kako dolgo. Rumenordeče telo se je umirilo, siva glava z nekdanj močnim, sedaj že pojemajočim rogovjem je nepremično ležala v rosnih travah, v očeh nisem videl nikakega očitka. Sklonim se in nalahno pobožam močni vrat, ki se je še pred par trenutki ponosno sklanjal nad rosnim travo.

Od sedaj bova vsak dan skupaj. Mogoče boš gledal, kako bom jaz enkrat ugasnil, kakor si danes ti, zato moram v dolino, saj ne moreš zahtevati, da bi vedno jaz hodil k tebi. Imam že pripravljen prostor zate na steni, med tvojimi, katerim si bil marsikdaj skoraj preveč gorak, najboljši pa takrat, kadar se ti je prebudila strast, ki je nisi mogel brzdati.

Krasno jutro, kakršnih je prav malo — vse ožarjeno od prihajajočega sonca. Zdi se mi, da stopam po preprogi, stekani iz samih biserov, ki se leskečejo na vsaki travni bilki. V nemi govorici se meniva sedaj s starim in se niti ne zavedam, kdaj sva prispela v dolino, kjer ne bova več tako sama, kakor sva bila pred par urami.

Avgust Krauberger

Hmeljarstvo v Mežiški dolini

Kdaj se je začel pri nas gojiti hmelj, ni točno ugotovljeno. V mali količini so se pečali z njim gotovo že pred davnim časom, kajti v kraju sta bili kar dve pivovarni, ki sta hmelj potrebovali. Ena takšna pivovarna je bila v trgu Guštanju pri hiši, kjer je danes mehanična delavnica. Ljudje so govorili, da je tu pri »Bräuerju«. Še leta 1904 je tu živel zadnji lastnik nekdanje pivovarne.

Veliko večja pivovarna je bila na Javorniku. Za gradom še danes stoji del stavbe, kateri pravijo: »Na Bräuhausu«. V moji šolski dobi, to je nekako pred 64 leti, smo se šolarji plazili po velikih kletih te pivovarne. Iztaknili smo tudi dva podzemeljska hodnika. Eden je šel v smer Prežihovega vrha, drugi pa proti Jagru. Ljudsko izročilo pravi, da je ta podzemeljski hodnik izviral še iz turških časov in je povezoval šance na Prežihovem vrhu z onimi na Javorniku, od tu pa s trdnjavo pri Jagru. Velike podzemeljske utrdbe so se po turških vpadih uporabljale za kleti pivovarne. Ne ve se za vzrok, zakaj so se male pivovarne opustile; najbrž je bila temu kriva konkurenca. Opustili sta se tudi pivovarni v Guštanju in na Javorniku. Namesto njih je velika pivovarna bratov Reinghaus iz Steinfelda pri Gradcu zgradila pet minut pod Jagrom na desni strani Meže veliko, v hrib vklesano klet, ki je služila za zalogo piva; v poletnih dneh pa se je tu točilo guštanjskim purgarjem precej mrzlo pivo. Ko pa je pivovarna Sorgendorf pri Pliberku preplavila s svojim pivom Mežiško dolino, se je sčasoma opustila tudi ta klet in zaloga piva.

Versaillska mirovna pogodba je potegnila na Holmcu svoj plot. S tem je pivovarni Sorgendorf odpadla preskrba s pivom v Mežiški dolini. Odslej je Mežiško dolino s pivom zalagala pivovarna bivših Tschelligjev in Götzov iz Maribora, delno pa so do-

bivali pivo tudi iz pivovarne Union v Ljubljani, kasneje pa iz pivovarne Laško.

V prvih povojnih letih v stari Jugoslaviji je naš kmet še kar dobro izhajal. Les je šel dobro v denar pa tudi cene poljskih pridelkov in živine so bile povoljne. Takšno stanje ni trajalo dolgo. V deželo je prišla do tega časa še neznana pošast — »svetovna gospodarska kriza«. Cena kmetijskih pridelkov in živine je bila sedaj daleč pod pridelovalnimi in rejskimi stroški, les pa je komaj kril posek in spravilo. Kmet je lezel v dolgove, zato pa je iskal pota, da bi se rešil krize. Tisti čas so prišli v naše kraje razni svetovalci iz Savinjske doline, ki so nam pravili, naj sadimo hmelj, ta bo naša zlata ptička. Pobudo za saditev hmelja v večji količini pa je dal g. Rehar Jožef, kaplan na Fari pri Prevaljah, ki je bil doma pri Sv. Martinu v Rožni dolini pri Celju. Ko je bil imenovan leta 1928 za župnika v Guštanju, je napisal v župnijsko kroniko naslednje:

»V okolici župnije Guštanj so se pojavili prvi nasadi hmelja, ki so ga sadili na Prevaljah že leta 1926 na pobudo dekana Riepla in drugih duhovnikov. Mnogi so si obetali na podlagi hmeljske kulture rešitev iz silne gospodarske krize, ki je zajela vse sloje ljudstva. Pridelek hmelja v Mežiški dolini je bil sijajen tako glede na količino kakor na kakovost. A cene so napram letu 1926 katastrofalno padle. Leta 1926 so se namreč gibale med 100 do 150 dinarjev za en kilogram. Leta 1927 pa so padle od začetnih 60 dinarjev na 10 in celo na 4 za slabše blago. Mnogi bodo hmeljske rastline zopet izruvali.«

Glede tega vpisa v župnijsko kroniko Guštanj bi pripomnil, da je po mojem mnenju dal pobudo za saditev hmelja le sam g. Rehar, kajti on nas je inštruiral o vseh delih, ki pridejo pri hmeljski kulturi v poštev;

pri njem smo dobili tudi sadike in on je bil nekaj posredovalec pri prodaji hmelja.

Ko je g. Rehar sredi februarja 1927 prevzel župnijo Guštanj, so to leto s hmeljem zasadili graščak Osiander 12 ha, Šrotnekar pol hektara, Lobas 500 sadik in celo kmet Veček z Uršlje gore 200 sadik. Hmelj je rasel tudi na Dobrihah in celo pri Račelu na Šelempergu, 750 m nad morjem, ter pri Zaberniku v Strojni, čez 800 m nad morjem. Zanimivo je bilo, kako sta zadnja dva hmelj sušila. Podnevi sta ga razgrnila proti soncu, ponoči pa sta ga dala v krušno peč, da se je tako popolnoma posušil. Seveda v prodajo takšen hmelj ni šel, pač pa so ga doma koristno uporabljali. Iz njega so kuhali domače pivo, ki ga niso mogli prehvaliti. Tudi sosedom so hmelj odstopili, da so še ti prišli do domačega piva. Marsikateri utrjeni planinc ali popotnik se je okrepčal in osvežil s tako pijačo, posebno ob vročih poletnih dneh, če je bila prinesena iz mrzle kleti.

Zaradi katastrofalnega padca cene hmelja so vsi kmetje razen Javornika, Šrotnekarja in župnika Reherja hmelj že v drugem letu izruvali. Najdalj je hmelj obdržal lastnik Javornika Osiander.

Leta 1957 so na pobudo Glavne zadrugne zveze Slovenije začeli v mnogih krajih izven Savinjske doline organizirano saditi hmelj. Državno posestvo Javornik ga je zasadilo 5 ha; v Kotljah pa se je pri kmetijskih zadrugi formirala hmeljarska skupnost z naslednjimi člani:

zadruga	7,26 ha
Kotnik Flora	1 ha
Hudopisk Ivan	0,86 ha
Merkač Fric	0,70 ha
Lajnšček Ludvik	0,62 ha
Merkač Filip	0,30 ha
Kolar Jože	0,16 ha
Skupaj	10,90 ha

Delno se je hmelj zasadil jeseni 1957, največ pa spomladi 1958, ko so bile tudi že poprej žičnice postavljene.

Prvoletni pridelek se je sušil v Žalcu, ker še ni bilo sušilnice. Kljub večjim proizvodnim stroškom je bil prvoletni obračun s člani skupnosti še kar zadovoljiv.

Hmeljski nasadi so se širili. Danes, po združitvi državnega in zadrugnega sektorja, je zasajenega nad 22 ha hmelja. Z gradnjo na Javorniku bosta najbrž že drugo leto odpadla 2 ha. Sedemletni gospodarski plan občine predvideva 20 ha hmeljskih nasadov.

Ob začetku vpeljave hmeljske kulture nismo imeli nobenega strokovnega kadra za to vrsto kulture. V Žalec so odšli štirje tečajniki za nekaj dni, ki so tam dobili osnovno znanje o gojitvi hmelja. Pripomniti pa moram, da nam je bil takrat inštitut v Žalcu kakor tudi v Mariboru v veliko pomoč.

Proizvodnja se je iz leta v leto večala, ravno tako se je zboljševala kvaliteta. Z ozirom na uporabo agrotehničnih sredstev so se zatrli razni škodljivci in bolezni, tako da so pridelki zadnjih let izkazali visok procent prvovrstnega blaga.

Proizvodnja hmelja je rastla.

Leta 1964 se pričakuje rekorden pridelek najmanj 30.000 kg suhega hmelja. Kaj ta količina predstavlja? Ako se proda 1 kg po 2 in pol dolarja, dobi država zanj 75.000 do-

JESENSKO ZIMSKA GARDEROBA

No, za zdaj je še jesen in ta je vsa v znamenju kostimov. Ni še preveč mrzlo, pa vendar je že zdaj opaziti veliko krzna na kostimih. Krzneni niso samo ovratniki, ampak tudi manšete na rokavih, s krznom je celo obrobjen rob krila. Le-ta so še vedno kratka, pri nekaterih modnih ustvarjalcih se pri dnu nekoliko razširijo. Pas je včasih spušen do bokov, drugje je spet na naravnem mestu, pa se pri večernih oblekah pomakne višje, prav do prsi, v znanem empire stilu. Večerne obleke so zelo razkošne. Mnogo je pliseja, raznih volan, vezenin in bleščic. Skoraj vse te obleke so narejene iz muslina in skoraj vse so dolge. Izrezi so zelo globoki, hrbtni še bolj, nekateri segajo prav do pasu.

Majhne, se pravi, kratke večerne obleke, so praviloma črne, prav tako iz muslina, krepa, čiste svile ali najfinejšega volnenega blaga. Pri teh oblekah, sicer po kroju skoraj rafinirano preprostih, je večkrat opaziti značilen detajl letošnje in tudi še lanske sezone, dolgi, napihnjeni ali pa ozki oziroma plisirani rokavi iz drugačnega materiala v isti ali pa v kontrastni barvi. Ti modeli so lahko, verjemite mi, prav očarljivi.

Sicer pa so za vsakodnevno uporabo tvid, mohér in volnene tkanine blaga, ki jih predpisuje moda. Kostimi se bodo nosili tudi pozimi, seveda z ogromno krznenih dodatkov, kjer bo to le mogoče. Za zdaj so še zelo v čišlih po vsem svetu (in tudi pri nas) čudoviti jesenski kostimi Coco Chanel iz neverjetno mehkega in lahkega tvida (kakršnega pri nas na žalost še zmeraj ne moremo kupiti) v prekrasnih pastelnih barvah. Zraven se nosijo svilene bluže, iz istega svilenega blaga je narejena tudi podloga jopice. Ta je praviloma našita vsaj s tremi žepi in obrobjena s kontrastnimi paspulami.

Ramena so se letos nekoliko razširila, vendar še niso preširoka, krila so, kot že rečeno, ostala kratka in ozka. Kostimi imajo nekoliko daljše jopice kot doslej, z visokimi, neprilegajočimi se ovratniki, plašči pa so tako rekoč brez izjeme vsi v stilu redingot. Precej je tudi preprostih, pa zato toliko bolj elegantnih, skoraj ravnih oblek fine oblike. Mnogo je tudi dvovrstnega zapenjanja, ovratniki so spet večji.

Letos nas ne bo zeblo, kajti nadvse moderne so čim bolj debele volnene nogavice oziroma dokolenke in celo nekakšne gamaše, ki jih takrat, ko se temperatura spusti pod ničlo, lahko pripnemo kar na čevlje — nadvse moderni boste in še toplo vam bo.

Ce rade pletete, si lahko naredite marsikaj modernega, lepega in toplega obnem. O nogavicah smo že govorili, zelo mične so tudi cele pletene obleke z zavihanim kolesarskim ovratnikom. Debeli zimski, grobo pleteni pulo-

larjev. Koliko žita lahko s tem denarjem kupimo, pa računajte sami!

Lahko trdimo, da zavzema prevaljska kmetijska zadruga v naši občini tretje mesto pri pridobivanju deviz. Samo to. Skozi celo leto je zaposlene pri negi hmelja precej ženske delovne sile. Za obiranje hmelja pa izda zadruga nad šest milijonov dinarjev. Marsikateri šoloobvezen otrok si sam s ponosom kupi šolske potrebščine, vrh tega mu ostane še denarja za kakšno obleko ali obutev. S tresočim podpisom sprejemajo zaslužen tisočake mlada dekleta, ki nimajo zaposlitve, in stare babičke z malenkostno pokojnino ali občinsko podporo, kajti že pri delu so napravile načrt, kam bodo denar obrnile, da bo najbolje zalegel.

Ta moj članek naj bo namenjen vsem tistim, ki so iz nepoučenosti o kmetijski stroki javno kritizirali, zakaj se pri nas hmelj goji, namenjen pa je tudi tistim, ki skrajna v uspeh tem »rusom« niso verjeli.

Beno Kotnik

Temna volnena obleka, primerna tudi za močnejše in manjše postave

Jesensko-zimski kostim z dvovrstnim zapenjanjem. Ovratnik in manšete so iz črnega krzna

verji vam bodo prišli zelo prav, prav tako pa tudi šal (štola), pleten iz debele volne v luknjičastem vzorcu, okrašen z resami, ki je še zmeraj najlepši bel ali črn.

Kot vidite, je letos moderno pravzaprav skoraj vse in tako ne bo nikomur težko izbirati prav tisto pravo.

JEKLENA HRBTENICA

Še pred dvema letoma bi se Holver Karvonen, mehanik iz Götsborga, onesvestil od bolečin, če se je moral skloniti. Karvonen je eden od petintridesetih pacientov, na katerih je švedski kirurg Ulf Farnstrom preizkusil originalno kirurško terapijo. Holverju Karvonenu se med petim in osmim hrbtničnim vretencem namestili tri jeklene ploščice in s tem zagotovili elastičnost gibov hrbtnice, ki mu je sicer povzročala stalne bolečine. Metoda je med zdravniškimi krogi vzbudila prav toliko odobravanja kot ugovarjanja, toda njen iznajditelj je nad njo navdušen, saj je poskus uspel pri 33 od skupno 35 pacientov.

Redakcija te številke je bila zaključena 7. novembra 1964.

Izdaja upravni odbor Zelezarne Ravne — Ureja uredniški odbor: Alojz Breznikar, Jože Delalut, Franc Golob, Ivo Kohlenbrand, Marjan Kolar, Dušan Miller, Peter Orožen, Jože Sater, inž. Mitja Šipek — Odgovorni urednik — Marjan Kolar — Tel. int. 304 — Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor.

Najpotrebnejši deli garderobe, potrebni za ta čas, bi bili: dežni plašč (s toplo podlogo), dežnik, čevlji za dež, ki ne prepuščajo že prvih kapljic dežja, pa še zimski plašč, kapa, ruta ali kučma, če vas rado zebe v glavo, tople rokavice, šal, nogavice in škornji. Če ste navdušeni za smučanje, potrebujete še lasteks hlače, debel pulover, anorak in gojzerje — pa verjetno imate vse od lanskega leta.

Če greste zvečer na kakšen obisk, zabavo, v kavarno ali gledališče, bi bila za to najprimernejša temna enodelna ali dvodelna obleka. Za enodelno je najprimernejši princesse kroj in gladki tričetrtinski ali dolgi rokavi. Izberite posebno efektne ovratnik in okrasite ga še z umetno vrtnico ali kamelijo iz muslina ali organze — v isti ali kontrastni barvi. Za dvodelno obleko bi pa za večerne priložnosti prišel najbolj v poštev črn volnen kostim, s katerim lahko nosite belo svileno bluzo z naborki ali pa črno čipkasto bluzo.

Pozabiti ne smemo tudi na obleko za najbolj veselo in razigrano noč v letu, Silvestrovo, ko se rad ves ženski svet lepo obleče. Do takrat ni več daleč in marsikatera denarnica se bo spet precej osušila. Morda pa bi se dala lanska obleka nekoliko prenoviti in spremeniti, da je ne bi spoznala niti vaša najboljša prijateljica. Mogoče bo zadostovalo odrezati rokave, poglobiti izrez in si nadeti fantazijsko ogrlico, pripeti

Plašč v stilu redingot, debele pletene nogavice in škornji

umetno rožo ali broško ali pa si zavezati okoli pasu satinast pas z veliko pentljo. Ali pa kupiti meter čipke poljubne barve in ukrojiti iz nje kratek bolero, ki ne sega niti do pasu, pa vendar lahko povsem predrugači vašo lansko obleko ali pa ... možnosti je nešteto.

Če se boste pa vseeno odločili za novo obleko, ne pozabite na to, da je črna barva primerna za vse priložnosti, starostna obdobja, barvo las in oči in razen tega vselej moderna. Seveda pa vam je, če vam črna barva ni všeč, na razpologo cela barvna lestvica od bele pa do najtemnejših barv, saj je letos takorekoč vse moderno.

NELA